

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
BIZNESA, VADĪBAS UN EKONOMIKAS FAKULTĀTE
FINANŠU UN GRĀMATVEDĪBAS NODAĻA

**KOMERCBANKU KĀ FINANŠU SEKTORA SASTĀVDAĻAS
DARBĪBAS RAKSTUROJUMS**

**ACTIVITIES OF COMMERCIAL BANKS AS A COMPONENT
OF FINANCIAL SECTOR**

BAKALAURA DARBS

Finanšu menedžmenta bakalaura studiju programma

Autors: **Anastasija Bratkova**

Studenta apliecības Nr.: ab13123

Darba vadītājs: Dr. Ekon, prof. Svetlana Saksonova

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Autores analītiskā izpēte par komercbanku darbību kā finanšu sektora sastāvdaļu ir sadalīta trīs daļās, kurās tiek raksturota finanšu liberalizācijas nozīme, analizēta Latvijas komercbanku darbība un apskatīta banku un tautsaimniecības attīstības savstarpējā mijiedarbība. Nozīmīgu lomu reģionālajā ekonomikā rod banku savstarpējā konkurence, sīvā cīņa, par lielāku tirgus daļu un klientu piesaistīšanu, aiz kuras, iespējams, slēpjas banku agresīva politika un konfidenciālas metodes, kas rezultātā nosaka katras bankas piesaistīto klientu loka plašumu un tā noturēšanai nepieciešamo pakalpojumu klāsta sniegšanu.

Darba mērķis – raksturot komercbanku darbību kā finanšu sektora sastāvdaļu, izskatot teorētiskos aspektus ekonomikas literatūrā un analizējot komercbanku, statistikas institūciju un citu avotu sniegto informāciju, iegūtos rezultātus apkopojot secinājumos un atsevišķos priekšlikumos.

Darba apjoms ir 74 lappuses. Darbā iekļautas 7 tabulas un 24 attēli. Darbā izmantoti 59 informācijas avoti.

Atslēgvardi: Banku loma ekonomikā, analīze, reģionāla ekonomika, komercbanku darbība, liberalizācija.

ANNOTATION

Author's analytical research on activities of commercial banks as a component of financial sector is arranged in three parts in which is described financial liberalization importance, analyzed performance of Latvian commercial banks and examined interactions between banks, and development of national economy. Mutual competition among banks plays an important role in regional economy. Vastness of customer base and services which are necessary for it's retention determine the aggressive policy and confidential methods, hidden behind fierce battle for the bigger market share, and customer attraction.

Objective of the thesis is to describe activities of commercial banks as a component of financial sector, summarize the results and make separate proposals following the research of theoretical aspects from economic literature and analyzing the information provided by commercial banks, statistical agencies and other sources.

Bachelor paper consist 74 pages, 7 tables, 24 figures and is based on 59 sources of information.

Keywords: The role of banks in economics, analyse, regional economics, activity of commercial banks, liberalization.

SATURS

IEVADS	5
1. FINANŠU LIBERALIZĀCIJAS JĒDZIENA BŪTĪBA UN TAS IETEKME UZ BANKU DARBĪBU	7
1.1. Finanšu liberalizācijas nozīme un norise.....	7
1.2. Finanšu liberalizācijas secības ietekme uz banku darbību	9
1.3. Latvijas banku darbību ietekmējošie faktori	10
2. LATVIJAS KOMERCBANKU DARBĪBAS ANALĪZE.....	19
3. BANKU UN TAUTSAIMNIECĪBAS SAVSTARPĒJA ATTĪSTĪBAS MIJIEDARBĪBA	34
3.1. Komercbanku kā finanšu sektora sastāvdaļas loma ekonomikā.....	34
3.2. Latvijas ekonomikas raksturojošie aspekti	41
3.3. Latvijas banku kreditēšanas darbības raksturojums (2008.g-2016.g).....	52
SECINĀJUMI	66
PRIEKŠLIKUMI.....	68
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	69

IEVADS

Banka ir galvenais finanšu starpnieks ekonomikā jebkurā valstī. Banku darbība ir kanāls, caur kuru izmaiņas naudas tirgū tiek pārvērstas par izmaiņām preču tirgū.

Tādējādi nozīmīgu lomu reģionālajā ekonomikā rod banku savstarpējā konkurence, sīvā cīņa, par lielāku tirgus daļu un klientu piesaistīšanu, aiz kuras, iespējams, slēpjas banku agresīva politika un konfidenciālas metodes, kas rezultātā nosaka katras bankas piesaistīto klientu loka plašumu un tā noturēšanai nepieciešamo pakalpojumu klāsta sniegšanu.

Darba mērķis – raksturot komercbanku darbību kā finanšu sektora sastāvdaļu.

Iepriekš minētā mērķa sasniegšanai tiek izvirzīti sekojoši uzdevumi:

1. Iepazīties ar liberalizācijas jēdziena nozīmi un būtību;
2. Izpētīt finanšu liberalizācijas secības ietekmi uz banku darbību;
3. Izmantojot FKTK un banku sniegto informāciju, raksturot galvenos lielāko komercbanku darbības ietekmējošos aspektus;
4. Veikt Latvijas komercbanku darbības analīzi;
5. Izpētīt komercbanku kā finanšu sektora sastāvdaļas lomu ekonomikā;
6. Iepazīties ar kaimiņvalstu ekonomikas raksturojošiem aspektiem;
7. Uz teorētiskās analīzes un iegūto rezultātu pamata, novērtēt Latvijas banku kreditēšanas raksturojumu.

Darba struktūra ļauj visaptveroši risināt izvirzītos darba uzdevumus, analizējot ne tikai ar komercbankām saistītos datus un makroekonomisko rādītāju attīstību, bet arī iedziļināties banku sektora lomā tautsaimniecībā.

Pirmajā daļā tiek raksturota finanšu liberalizācijas nozīme un ietekme pasaules ekonomikā, ka arī kapitālkonta liberalizācijas priekšnosacījumi valsts ekonomiskajā attīstībā. Tiek analizēti Latvijas banku darbību ietekmējošie faktori, banku darbības risku raksturojums, kurš ir aprakstīts likumos par komercbanku darbību Latvijā.

Otrajā daļā autore analizēja komercbanku skaita izmaiņu tendenci Latvijā, to salīdzinājumu pēc aktīviem, bankas kapitāla struktūras izmaiņas procentos, ka arī Nordea un DNB bankas apvienošanas priekšrocības raksturojumu. Tiek apskatīts Latvijas banku aktīvu salīdzinājums periodā no 2010.g. līdz 2015.g., komercbanku aktīvu, PZA un tirgus daļas raksturojums.

Trešajā darba daļā komercbankas darbība tiek analizēta kā finanšu sektora sastāvdaļas loma ekonomikā. Analizēta kaimiņvalstu investīciju cikla izmaiņu tendence un ekonomikas raksturojošie aspekti. Baltijas valstu galveno makroekonomisko rādītāju salīdzinājums. Latvijas galveno partnervalstu ekonomiskās attīstības raksturojums (IKP pieauguma temps).

Ārvalstu investīciju ieplūde kaimiņvalstīs, ĀTI sadalījums pēc nozarēm Latvijā, kā arī tiek apskatīts Latvijas banku kreditēšanas darbības raksturojums periodā no 2008.g. līdz 2016.g.

Ņemot vērā, ka šī tēma starptautiskajā kontekstā tiek pētīta, izmantojot dažādu rādītāju analīzi par periodu no pirmskrīzes laikiem līdz 2016. gadam, šī darba tapšanā tika izmantotas vairākas publikācijas, normatīvie akti, ārvalstu literatūra, zinātniskie raksti un pētījumi, kas sīkāk aprakstīti literatūras sarakstā.

1. FINANŠU LIBERALIZĀCIJAS JĒDZIENA BŪTĪBA UN TAS IETEKME UZ BANKU DARBĪBU

1.1. Finanšu liberalizācijas nozīme un norise

Finanšu liberalizācija bija ļoti nozīmīgs pavērsiens pasaules ekonomiskajās norisēs. Tā ļāva mazināt valsts regulāciju un panākt zināmu likumdošanas unifikāciju, tādējādi veicinot kapitāla brīvu kustību starp valstīm¹.

Katrā no valstīm bija vērojams atšķirīgs finanšu liberalizācijas jeb integrācijas process, dažas no tām vispirms liberalizēja vietējo finanšu tirgu² kopā ar banku sektoru un akciju tirgu³, lai gan tās varēja sākt arī ar kapitālkonta⁵ (finanšu konta) liberalizāciju. Pastāv vairāki viedokļi par finanšu liberalizācijas secību, kurā finanšu liberalizācijas efekti izpaustos vislabvēlīgāk un nebūtu spējīgi pasliktināt esošo situāciju.

Raksturīgi, ka industriāli attīstītās valstis vispirms liberalizēja akciju tirgu, bet attīstības valstis, galvenokārt raksturoja vēlme sākt ar banku sektora "atvēršanu"⁶. Pēc autores domām, šādas rīcības iespējamais cēlonis varētu būt attīstīto valstu spēja nosargāt savu nacionālo kapitālu, nepieļaujot ārvalstu investoru kapitāla ieplūšanai padarīt valsti pilnīgi atkarīgu no ārvalstu resursiem. Savukārt attīstības valstu interesēs radusies spēja piesaistīt papildus iekšējos resursus ekonomiskajiem subjektiem, atceļot valsts kontroli pār kredītu un procentu likmju politiku, kā arī pieļaut ārvalstu banku ienākšanu vietējā tirgū.

Valstis, kuras liberalizēja vispirms akciju tirgu vai kapitālkontu, raksturo lielāks ārvalstu banku īpatsvars (Āzijas un Latīņamerikas valstīs). Vietējo banku tīro procentu maržu, bezprocentu ienākumus, pieskaitāmās izmaksas un uzkrājumus nedrošiem parādiem raksturo zemākas vērtības valstīs, kuras vispirms liberalizēja akciju tirgu. Tas nozīmē, ka šajās valstīs ir stiprāka konkurence banku sektorā⁷.

Savukārt valstis, kuras liberalizēja vispirms kapitālkontu ir mazāk ieguvušas no ārvalstu banku ienākšanas, ja salīdzina ar pārējām divām valstu grupām. Šajās valstīs banku

¹ Laizāns T. Finanšu un kapitāla tirgus uzraudzības modeļi, [tiešsaite]. Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv/finansu-un-kapitala-tirgus-uzraudzibas-modeļi>

² Kaminsky G., Schmukler S. Short-Run Pain, Long-Run Gain: The Effects of Financial Liberalization. IMF Working Paper, 2003.

³ Turpat

⁴ Henry.P. Stock Market Liberalization, Economic Reform, and Emerging Market Equity Prices. The Journal of Finance. Vol. 55, No. 2 (Apr., 2000), pp. 529-564

⁵ Turpat

⁶ Bayraktar, N., & Wang, Y. Foreign bank entry, performance of domestic banks and the sequence of financial liberalization. The World Bank Policy Research Working Paper Series 3416, 2004, 40.pp.

⁷ George R. G. Clarke, R. Cull, and Maria Soledad Martinez Peria .Does foreign bank penetration reduce acces to credit in developing countries? Evidence form asking borrowers. Development Research Group. The World Bank, 2002

raksturojošo rādītāju un ārvalstu banku īpatsvara sakarība ir ļoti zema⁸. Autore uzskata, ka šim apstāklim par pamatu ir valsts kontrole par banku tirgu, kas nevar iedrošināt ārvalstu banku kapitālu ieplūst attiecīgajā ekonomikā un pilnvērtīgi pilnveidot konkurenci banku tirgū.

Ierobežojumi attiecībā uz ārvalstu finanšu sabiedrībām var izraisīt lēnāku institucionālo attīstību un sadārdzināt finanšu pakalpojumu sniegšanu. Pastāv svarīga saikne starp finanšu pakalpojumu internacionalizāciju un divām citām finanšu reformām – vietējās finanšu kontroles atcelšanu un kapitālkonta liberalizāciju. Ja vietējais finanšu tirgus tiek stipri regulēts, tad tam “atveroties”, var rasties problēmas vietējām organizācijām, jo sistēma var ciest no neefektivitātes. Kapitālkonta liberalizācijas pakāpe var ietekmēt internacionalizācijas izmaksas un priekšrocības. Kā arī, ne kapitālkonta liberalizācija, ne arī vietējo finanšu pakalpojumu internacionalizācija nav priekšnosacījums viens otram, bet neliela kapitāla mobilitāte var būt nepieciešama efektīvai internacionalizācijai⁹. Tas nozīmē, ka nevar efektīvi nodrošināt ārvalstu banku vai citu organizāciju darbību, ja netiek nodrošināta brīva kapitāla plūsma, kuras rezultātā radusies konkurence radītu priekšnosacījumus finanšu sfēras attīstībai.

Valsts uzņemoties vietējās finanšu reformas un “atverot” savu tirgu, kādā brīdī būs ierobežota, nemainīga kapitālkonta ierobežojumu dēļ, saistībā ar daudzveidīgu un mūsdienīgu finanšu pakalpojumu sniegšanu¹⁰. Vietējā finanšu liberalizācija būtu nozīmīgs uz tirgus unifikāciju virzīts solis, taču ierobežota spēja bankām un institūcijām piesaistīt ārvalstu resursus un, pastāvot speciālām transakciju valūtas kursa likmēm, padarītu neiespējamu finanšu darījumu pastāvēšanu. Līdz ar to, reformējot un stiprinot vietējo finanšu sektoru, tiek izpildīti nepieciešamie priekšnosacījumi, lai mīkstinātu kapitālkonta ierobežojumus un nodrošinātu pilnu internacionalizāciju.

Atsevišķi avoti arī papildus norāda, ka pirms “atvērt” kapitālkontu, finanšu starpniekiem ir nepieciešams būt stiprinātiem, lai nodrošinātu efektīvu kapitāla ieplūšanu.

Valstīm ar vāju finanšu sistēmu ir nepieciešams laiks, lai attīstītu finanšu institūcijas un tirgu, it īpaši banku sektorā, pirms tiek liberalizēts kapitālkonts¹¹.

Tādēļ pirms kapitālkonta liberalizācijas var noteikt arī vairākus priekšnosacījumus, piemēram, makroekonomiskā stabilitāte, vietējo finanšu institūciju un tirgus attīstība. Taču pastāv viedoklis, ka kapitālkonta agrāka liberalizācija var veicināt plašākas ekonomiskās reformas. Turpretī, ir viedoklis, ka kapitālkonta liberalizācija ir daļa no makroekonomiskajām un strukturālajām reformām. Jebkurā gadījumā kapitālkonts ir nozīmīga maksājumu bilances

⁸ George R. G. Clarke, R. Cull, and Maria Soledad Martinez Peria .Does foreign bank penetration reduce acces to credit in developing countries? Evidence form asking borrowers. Development Research Group. The World Bank, 2002

⁹ Turpat

¹⁰ Turpat

¹¹ Turpat

sastāvdaļa, kas ļauj spriest par finanšu resursu pietiekamību tekošajā kontā esošo darījumu finansēšanai¹². Līdz ar to kapitālkonta liberalizācija var tikt uzskatīta gan par makroekonomiskajām, gan par strukturālajām reformām, gan arī var priekšnosacīt plašākas ekonomiskās reformas.

1.2. Finanšu liberalizācijas secības ietekme uz banku darbību

Ārvalstu banku īpatsvara palielināšanās kļūst aizvien izdevīgāka valstīs, kuras vispirms liberalizēja vietējo finanšu sektoru vai akciju tirgu, jo šīs valstis raksturo pieaugoša konkurence banku tirgū. To var pamatot ar to, ka ārvalstu bankas spēj veidot starptautisko fondu piedāvājumu, pastāvot kapitālkonta ierobežojumiem. Šī ārvalstu banku uzņemtā loma ir nozīmīgāka valstīs, kuras liberalizāciju sāka finanšu tirgū. Līdz ar to ir paredzams, ka šajās valstīs ārvalstu bankas nozīmīgi ietekmē vietējo banku rādītājus. Šī paša iemesla dēļ vietējo banku efektivitātes uzlabojums nevar būt liels valstīs kurās vispirms tika liberalizēts kapitālkonts. Šajās valstīs gan vietējām, gan arī ārvalstu bankām ir vienlīdzīga pieeja ārvalstu fondiem¹³. Taču pēc autores domām, ārvalstu banku spēja piekļūt starptautiskajiem fondiem, vietējā banku tirgū, lai arī radīs konkurenci, tā nebūs godīga, jo ārvalstu banku dominance tirgū pateicoties šiem resursiem būs izteiktāka.

Ja valstī vispirms tiek liberalizēts akciju tirgus, tad ir paredzams, ka ārvalstu investoriem vai bankām ir lielākas iespējas ieņemt "vietu" banku sektorā. Viņi var veikt ilgāka termiņa investēšanu, piemēram, iegādājoties akcijas, kas kotējas biržā. Šie investori veicinās finanšu starpnieku institucionalizācijas attīstību ar lētākiem finanšu pakalpojumiem¹⁴. Nav lieki piebilst, ka akciju tirgus liberalizācija var samazināt kapitāla izmaksas šajā valstī, jo tiek pārdalīts risks starp vietējiem un ārvalstu aģentiem¹⁵. Taču, autore uzskata, ka, valstī kurā notiek šāda veida liberalizācija ir jābūt attīstītai finanšu videi ar tai piemītošo likumdošanu un uzraudzības institūcijām, lai mazinātu noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas iespējamību.

Tādējādi no ārvalstu banku klātbūtnes ir sagaidāms pozitīvs efekts uz vietējām bankām. Taču, bez šiem pozitīvajiem efektiem, vietējās bankas var saskarties ar nelabvēlīgu situāciju attiecībā uz nevienlīdzīgu pieeju starptautiskajiem kapitāla tirgiem, salīdzinot ar ārvalstu bankām. Tāpēc vietējām bankām būs apgrūtināti uzlabot savu efektivitāti.

¹² Latvijas Banka, Latvijas maksājuma bilance, [tiešsaite]. Pieejams: https://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/LMB_2014.pdf

¹³ Bayraktar, N., & Wang, Y. Foreign bank entry, performance of domestic banks and the sequence of financial liberalization. The World Bank Policy Research Working Paper Series 3416, 2004, 40.pp

¹⁴ Turpat

¹⁵ Henry.P. Stock Market Liberalization, Economic Reform, and Emerging Market Equity Prices. The Journal of Finance. Vol. 55, No. 2, 2000, pp. 529-564

Ārvalstu banku ienākšana var sagādāt papildus grūtības, ja valsts vispirms liberalizē vietējo finanšu sektoru (pastāvot kapitālkonta un akciju tirgus ierobežojumiem). Kopš ārvalstu bankām nav pieejami ilgtermiņa ieguldījumu instrumenti, ja tās pirmreizēji ir, iesaistītas vietējā banku sektorā, tās nodrošinās īstermiņa finansējumu. Tas negatīvi ietekmēs vietējo banku tirgu, kas novedīs pie vietējo banku efektivitātes samazinājuma¹⁶. Taču, autore uzskata, ka laiku līdz liberalizācijas paplašināšanai vietējās bankas var izmantot nostiprinot savas pozīcijas tirgū, kā arī ir jāapšaubā, ka efektivitāte, ko ārvalstu banku ienākšana spēs pienest vietējam banku tirgum, pārsvērs ārvalstu banku dominances sekas, liberalizējoties akciju tirgum – kļūstot pieejamiem ilgtermiņa ieguldījumiem.

Ņemot vērā, ka ārvalstu bankām ir vienkāršāka piekļuve starptautiskajiem fondiem, svarīgāka ārvalstu banku ietekme varētu izpausties papildus līdzekļu piesaistīšanas nodrošināšanā vietējā banku tirgū. Taču, ja tautsaimniecībā vispirms tiek liberalizēts kapitāla konts, ārvalstu banku ienākšanas iznākumu nevar paredzēt. Tāpēc, ka šādā gadījumā piekļūt starptautiskajiem fondiem ārvalstu un vietējām bankām būs vienlīdz viegli. Tātad arī ārvalstu kapitāla ietekme uz vietējo banku efektivitāti nebūs liela.

Balstoties uz finanšu liberalizācijas secības iespējamo ietekmi, vietējo banku tīrā procentu marža, bezprocentu ienākumi, pieskaitāmās izmaksas un uzkrājumi nedrošajiem parādiem ir zemāki valstīs, kuras vispirms liberalizēja akciju tirgu. Tas nozīmē, ka konkurence banku sektorā ir sīvāka šajās valstīs, un, kā iepriekš pieminēts, – šīs valstis ir atvērtākas ārvalstu bankām¹⁷.

Kopumā var secināt, ka finanšu liberalizācijas secībai ir bijusi svarīga loma, ietekmējot banku tirgū noritošos procesus, gan efektivitātes uzlabojums finanšu tirgus liberalizācijas gadījumā un institucionalizācijas augstums akciju tirgus liberalizācijas gadījumā, gan arī nevienlīdzīgu apstākļu radīšanā, piesaistot finansējumu no starptautiskajiem fondiem, kā arī ilgtermiņa ieguldījumu trūkums gadījumā, ja tiek liberalizēts, pirmatnēji un vienīgi, vietējais finanšu sektors.

1.3. Latvijas banku un darbību ietekmējošie faktori

Komerbankas patstāvīgi ekonomiskie subjekti, kas, vadoties no izvirzītajiem mērķiem (peļņas iegūšana, u.c.) pārēk (aizņemas) finansu resursus (noguldījumus, starpbanku kredītus

¹⁶ Henry.P. Stock Market Liberalization, Economic Reform, and Emerging Market Equity Prices. The Journal of Finance. Vol. 55, No. 2, 2000, pp. 529-564

¹⁷ Turpat

u.tml.) un pārdod (aizdod) aktīvus (kredītus, starpbanku kredītus, investīcijas u.tml.) ietekmējot ekonomisko vidi¹⁸.

Komercbankas ir universālas bankas ar plašu operāciju jomu, komercbanku specifiskās funkcijas: depozītu (noguldījumu) pieņemšana, aizdevumu izsniegšana un norēķinu operācijas¹⁹. Galvenā funkcija varētu būt starpnieka loma starp aizņēmējiem un noguldītājiem, jo attiecīgu pieņem naudu glabāšana un tad šo noguldīto naudu izmanto aizdevumu piešķiršanai.

Latvijas Republikas likuma "Kredītiestāžu likums" 20.pantā teikts, ka komercbankas ir tiesīgas veikt šādas operācijas²⁰:

- diskontēt vekselus;
- izsniegt īstermiņa un ilgtermiņa aizdevumus;
- pieņemt glabāšanā noguldījumus naudā u.c.;
- pirkt un pārdot vekselus, ārvalstu valūtu, vērtspapīrus, dārgmetālus un to izstrādājumus, čekus u.c.;
- izsniegt akreditīvus, izdarīt naudas pārvedumus, kā arī veikt komisijas operācijas;
- veikt operācijas valsts iestāžu uzdevumā.

Visas bankas operācijas dalās pasīvās un aktīvās operācijās. Ar pasīvo operāciju palīdzību bankas iegūst apgrozāmos līdzekļus, bet ar aktīvo operāciju palīdzību tās iegūtos līdzekļus sadala²¹.

Komercbankas var klasificēt pēc vairākiem kritērijiem²²:

- Pēc īpašuma formas – akciju, neakciju, kooperatīvās, municipālās, komunālās, valsts, jauktās, starptautiskās;
- Pēc kredīta piešķiršana termiņiem – īslaicīgās kreditēšanas bankas, vidēja termiņa un ilgtermiņa kreditēšanas bankas;
- Pēc nacionālās piederības: nacionālās un ārvalstu bankas;
- Pēc darbības funkcijām un rakstura: depozītu, universālās un specializētās bankas.

Aptverot komercbanku nozīmi tautsaimniecībā ir svarīgi atcerēties, ka, lai arī komercbankas ir valsts finansu sistēmas elementi, tās ir arī patstāvīgas instances, kas darbojas peļņas gūšanas nolūkā, sniedzot klientiem finanšu pakalpojumus²³.

¹⁸ Saksonova, S. Banku darbība Latvijas komercbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006, 13.lpp.

¹⁹ Latvijas Padomju enciklopēdija 1.sējums Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1981, 666.lpp.

²⁰ Bikse, V. Nauda un bankas Valsts administrācijas skola, 1994, 28.lpp

²¹ Turpat

²² Kutuzova, O. Finances un kredīts Rīga: BA Turība, 2001, 45.lpp

²³ Čeveris, M., Karnīte, R. Nerezidentu noguldījumi Latvijas bankās Rīga: LZA EI, 2006, 5.lpp.

Komercbanku darbības lauks ir ļoti plašs un ietekme tautsaimniecība ir nozīmīga, tāpēc ir ļoti svarīgi apzināties komercbanku darbības ietekmējošos faktorus. Ņemot vērā to daudzveidīgo piedāvājuma klāstu un daudzveidīgo klientu klāstu, komercbanku darbību principā ietekmē viss apkārt notiekošais.

Faktorus, kas ietekmē komercbanku darbību var iedalīt 5 grupās²⁴:

1. Politiskie – starptautiskie politiskie un ekonomiskie faktori;
2. Juridiskie;
3. Ekonomiskie – tendences nacionālajos un starptautiskajos preču un pakalpojumu tirgos, valūtas un vērtspapīru kursu svārstības;
4. Sociālie – klienti un personāls, sociāli politiskās situācijas stabilitāte;
5. Tehnoloģiskie.

Šie faktori tiešā vai netiešā veidā ietekmē banku darbību un tās rādītājus, kuriem savukārt ir liela nozīme banku darbības novērtēšanā.

Teorētiskā un praktiskā aspektā būtiskākie banku darbības vērtēšanas rādītāji²⁵:

- bankas kapitāls;
- bankas riski;
- likviditāte;
- bankas ienesīgums.

Banku darbība termins banku kapitāls raksturo bankas īpašnieku ieguldītos līdzekļus bankā un pamatā sastāv no²⁶:

1. Akcionāru pamatkapitāla;
2. Rezervēm (sadalītā peļņa);
3. Nesadalītās peļņas.

Savas komerciālās un saimnieciskās darbības nodrošināšanai arī komercbankām ir jābūt noteiktam resursu daudzumam. Tirgus ekonomikā komercbanku resursiem ir ļoti liela nozīme. Tie kalpo par banku darbības nepieciešamu aktīvu elementu²⁷. Naudas līdzekļus jeb resursus komercbankas iegūst piesaistot juridisko un fizisko personu brīvos naudas līdzekļus un tāpat arī šos resursu izmanto peļņas gūšanai. Komercbankas resursus tieši varētu definēt kā bankas rīcībā esošos pašu un piesaistītos naudas līdzekļus, kurus komercbanka mobilizē finansu

²⁴ Howell, P., Bain, K. The Economics of Money, Banking and Finance Prentice Hall, 2005, p.68

²⁵ Leonoviča, L. Banku darbības vērtēšana RTU Izdevniecība, 2005, 63.lpp

²⁶ Turpat, 64.lpp

²⁷ Лавврушин, О.И. Банковское дело Москва: Банковский и биржевой научно – консультационный центр, 2002, 69 с

pakalpojumu sniegšanai²⁸. Galvenais komercbanku resursu avots ir piesaistītie līdzekļi, kas sastāda aptuveni 70 – 80% no visiem bankas resursiem²⁹.

Par komercbankas pašu resursiem var uzskatīt dažādus fondus, ko banka ir izveidojusi tās finansiālās stabilitātes, komerciālās un saimnieciskās darbības nodrošināšanai, kā arī saņemto peļņu, ko bankas ieguvusi tās darbības rezultātā. Komercbanku pašu kapitāla sastāvā ietilpst: statūtkapitāla jeb akciju kapitāls, rezerves kapitāls, speciālie fondi, ekonomiskās stimulēšanas fondi, akciju emisijas uzcelojumu fondi, iepriekšējā gada nesadalītā peļņa, ārvalstu valūtas pārvērtēšanas rezerves, pamatlīdzekļu pārvērtēšanas rezerves³⁰. Šo līdzekļu struktūra ir atkarīga no dažādiem faktoriem - aktīvu kvalitātes, bankas peļņas izlietojuma un bankas politikas noturības, stabilas kapitāla bāzes nodrošināšanā. Par būtisku bankas pašu līdzekļu struktūras elementu uzskata rezerves iespējamiem zaudējumiem, kas var rasties no aizdevumiem, no vērtspapīru vērtības samazināšanās un citiem banku aktīviem³¹.

Komercbankas kapitāls nodrošina bankas ilgtermiņa dzīvotspēju un pilda vairākas būtiskās funkcijas bankas ikdienas darbībā:

1. Pasargā banku no bankrota, kompensē bankas zaudējumus, kamēr banka atrisina radušās problēmas;
2. Nodrošina bankas izveidei, organizācijai un funkcionēšanai nepieciešamos resursus līdz brīdim, kamēr tiek uzkrāts nepieciešamai depozītu līdzekļu apjoms;
3. Palīdz uzturēt klientu uzticēšanos bankai un pārliecina kreditorus par tās finansiālo spēku, tam jābūt pietiekamām, lai pārliecinātu aizņēmējus, ka banka būs spējīga apmierināt viņu intereses pat ekonomikas lejupslīdes periodā;
4. Nodrošina līdzekļus bankas attīstībai un izaugsmei, jaunu pakalpojumu veida apgūšanai, jaunu programmu un iekārtu ieviešanai;
5. Kalpo par bankas izaugsmes regulātoru, līdzsvarojot bankas izaugsmi un dzīvotspēju ilgtermiņa perspektīvas.

Komercbankas pašu kapitāla funkcijas var iedalīt trīs grupās: aizsargājošās, operatīvās un regulējošās³². Jo īpaši svarīgu pašu kapitālu un nozīmīgu risku mazināšanas jautājumā to padara pirmā un varētu teikt galvenā funkcija - aizsargājošā funkcija, kas bankas finansiālu grūtību, maksātnespējas vai bankrota gadījumā nodrošina kreditoru un noguldītāju intereses.

Banku praksē pašu kapitāls ir lielums, kura robežās banka garantē savu saistību izpildi. Operatīva funkcija nodrošina līdzekļus bankas aktīvo operāciju veikšanai. Bankas dibināšanas

²⁸ Коробова, Г.Г. Банковское дело Москва: Экономистъ, 2006, 59 с

²⁹ Zubkova, J., Kaužēns, E., Tillers, I., Prūsis, M. Latvijas finanšu tirgus. Latvijas Banka, 2002, 17.lpp.

³⁰ Kutuzova, O. Finanšes un kredīts Rīga: BA Turība, 2001, 50.lpp

³¹ Лавврушин, О.И. Банковское дело Москва: Банковский и биржевой научно – консультационный центр, 2002, 71 с

³² Коробова, Г.Г. Банковское дело Москва: Экономистъ, 2006, 108 с

posmā pašu kapitāls kalpo par avotu materiālās bāzes veidošanai un attīstībai. Savukārt regulējošās funkcijas izpilde ir saistīta ar īpašu sabiedrības ieinteresētību bankas veiksmīgā darbībā. Šī funkcija nodrošina regulāru banku uzraudzību un kontroli, ar mērķi novērst nestabilitāti un pārmērīgus riskus, regulējot bankas darbību aktīvu un pasīvu sabalansēšanā³³.

Apskatot visas augstākminētās pašu kapitāla funkcijas ir skaidri redzams, ka galvenais pašu kapitāla mērķis un arī nozīme ir efektīvāka riska samazināšana.

Pašu kapitāls ir atkarīgs no dažādiem faktoriem, kurus iedala divās lielās grupās - ārējie ir tie, kurus nosaka valsts pārvaldes institūcijas un brīvais ekonomikas tirgus un iekšējie faktori ir tie kurus nosaka bankas iekšējie noteikumi³⁴.

Runājot par banku kapitālu, bieži dzirdams termins „kapitāla pietiekamība”, kas atspoguļo kopējo bankas uzticības novērtējumu. Pietiekamības pamatprincips – bankas pašu kapitāla lielumam ir jāatbilst aktīvu lielumam ņemot vērā riska pakāpi³⁵. Komercbankas un sabiedrība ilgī ir centušās izstrādāt normatīvu sistēmu, kuru varētu pielietot bankas kapitāla pietiekamības vai visas banku sistēmas kopumā pārbaudē³⁶. Šīs tēmas saistībā var pieminēt Bāzeles banku uzraudzības komiteju un Bāzeles vienošanos, kas tiks aplūkota starptaustiskās regulācijas un uzraudzības aspektā, otrajā darba nodaļā.

Pašlaik gandrīz visi Latvijas komercbanku darbības normatīvi ir piesaistīti banku paša kapitāla lielumam. Ta tiek vienlaicīgi panakti divi mērķi, pirmkārt, bankas apzināšanās ar kādu sava kapitāla daļu tās riskē, otrkārt, banku orientāciju uz pašu kapitāla palielināšanu, jo bankas ieguldījumu apjoms ir tiešā atkarībā no bankas pašu kapitāla. Jo lielāks ir bankas pašu kapitāls, jo lielāku risku apjomu tā drīkst ieguldīt peļņu nesošos riska aktīvos³⁷.

Ja bankas pamatkapitālu apskata kā līdzekļus, kurus īpašnieki ir ieguldījuši bankā ar risku – jo kapitāla ienesīgums var būt niecīgs, vai arī banka var bankrotēt, var secināt, ka bankas pašu kapitāls un banku riski ir cieši saistīti.

Līdz pat 20.gadsimta 80.gadu sākumam jēdzīns banku riski praktiski netika pielietots. Tomēr līdz ar banku sistēmas attīstību un integrāciju šis termins kļuva par neatņemamu sastāvdaļu gan ekonomikas, gan finansu, gan banku darbības u.c. mācību grāmatās, publikācijās un citos darbos. Galvenās tendences, kas ietekmēja termina izplatīšanos bija³⁸:

³³ Лаврушин, О.И. Банковское дело Москва: Банковский и биржевой научно – консультационный центр, 2002, 74 с

³⁴ Saksonova, S. Banku darbība Latvijas komercbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006, 73.lpp.

³⁵ Лаврушина, О.И. Банковское дело Москва "Финанси и статистика", 1999, 75 с

³⁶ Турпат, 77 с

³⁷ Leonoviča, L. Banku darbības vērtēšana Rīgas Tehniskā universitāte, 2005, 62.lpp.

³⁸ Лаврушин, О.И. Банковское дело Москва: Банковский и биржевой научно – консультационный центр, 2002, 76 с

- tehnoloģijas attīstība, kas deva iespēju palielināt datu apstrādes ātrumu, paplašināt bankas piedāvāto pakalpojumu klāstu, palielināt banku tirdzniecības portfeļus, kas viss noveda pie finanšu tirgus riska palielināšanās;
- Bretonvudas sistēmas sabrukums, kā rezultātā notika pāreja uz peldošo valūtas kursu, kas savukārt palielināja valūtas kursa svārstību amplitūdu un līdz ar valūtas risku;
- pieauga atvasināto instrumentu darījumu skaits - rezultātā parādījās nepieciešamība pēc finanšu tirgus risku vadīšanas;
- aizņēmumu veidu piedāvājuma popularizācija paaugstināja kredītu, procentu un valūtas risku u.c..

Riska jēdzienam darbus ir veltījuši vairāki ekonomikas klasiķi. A. Smits, Dž. Mils pirmie uzņēmējdarbības peļņas struktūrā ka iespējamā riska segumu izdalīja „maksu par risku”. A. Maršals atzīmē, ka priekšroka tiek dota tam ieguldījumu variantam, kur peļņa būs lielāka, bet nenoteiktība – mazāka; saistību starp risku un peļņu pētīja arī I.Kants, Dž.M. Keins, P.Samuelsons, Dž. Mils. Arī mūsdienās risks ir zinātnieku pētīšams objekts. Dž. Tobins, M. Alle, G. Markovics, M.Millers un V. Šraps ir kļuvuši par Nobela prēmijas laureātiem ekonomikā par pētījumiem, saistītiem ar riska novērtēšanu³⁹.

Banku darbību ietekme vairāk nekā 70 risku veidi⁴⁰. Ta kā vairāki riski ir līdzīga rakstura, tad to novērtēšanas pieejas un metodes arī ir līdzīgas, bet pastāv arī atšķirības un īpatnības risku klasificēšanā. Tāpēc jo īpaši svarīgi ir pievērst uzmanību risku faktoram banku sistēmas darbībā.

Pastāv vairākas pieejas risku klasifikācijas izveidē un jo īpaši tie atšķiras dažādu valstu ietvaros. Atšķirīgais risku traktējums dažādu valstu institūciju dokumentos kavē pilnvērtīgi izmantot Bāzeles komitejas ieteikumus risku vadīšanā, veidot ieksējās risku vadīšanas politiku līdz ar to veidojot sabīlu vispasaules ekonomikas sistēmu.

Bāzeles komiteja izdala deviņus pastāvīgus riska veidus; kredītu, operacionālais, juridiskais, valstu, norēķinu, tirgus, procentu, likviditates un reputācijas risks⁴¹. P. Rouzs izdala sešus banku riskus: kredītrisks, nesabalansētās likviditates risks, tirgus risks, procentu risks, nesaņemtās peļņas risks un maksātnespējas risks⁴². Arī J. Besī riskus iedala sešās grupās vienīgā atšķirība no Rouza grupējuma ir tā, ka Besī nesaņemtās peļņas risku savā klasifikācijā aizstāj ar valūtas risku⁴³. Savukart H. Širenbeks riskus iedala četrās grupās⁴⁴:

³⁹ Kudinska, M. Komerbanku risku vērtība un tās atbilstība bankas pašu kapitālam Rīga, 2004, 5.lpp.

⁴⁰ Turpat

⁴¹ Basel Committee on Banking Supervision, [tiešsaite]. Pieejams <http://www.bis.org/publ/bcbsca.htm>

⁴² Kudinska, M. Komerbanku risku vērtība un tās atbilstība bankas pašu kapitālam Rīga, 2004, 5.lpp.

⁴³ Bessis, J. Risk management in banking John Wiley & Sons, 2012, p.324

1. Atsevišķu darījumu un struktūras riski (kredītrisks, bilances procentu pozīcijas un valūtas pozīcijas risks);
2. Vertību jomas risks (kapitāla zaudējumu risks, likviditātes risks);
3. Norišu risks (operacionālie riski);
4. Tirgus riski (vērtspapīru kursa risks, procentu maiņas risks, valūtas risks, atvasināto instrumentu risks).

Arī daudzi citi zinātnieki, pētnieki, ekonomisti izvirzījuši savus klasifikācijas variantus, tomēr vairāk vai mazāk tie ir savstarpēji līdzīgi un vairumā gadījumā, atšķirībā no Šīrenbeka, iedalījuši tos ne pēc riska rašanās dabas.

Banku riski dalās iekšējos, ārējos un operacionālos riskos. Arējo risku rašanās nav saistīta ar pašas bankas darbību, bet bankas iekšējie riski rodas bankas vadības nepietiekamas uzmanības dēļ. Operacionālie riski var būt kā iekšējie tā ārējie. Operacionālie riski ir iespējamība ciest zaudējumus saistībā ar banku darbinieku nekorektu un neprofesionālu rīcību, procedūru un politikas nepilnībām, kā arī tehnoloģisko procesu problēmām un arējiem apstākļiem. Operacionālie riski rodas kā sekas nespējais savlaicīgi un pilnā mērā kontrolēt finansiāli saimniecisko procesu, apkopot un analizēt attiecīgo informāciju⁴⁵.

Finanšu riski rodas finanšu aktīvu, pasīvu un atvasināto instrumentu vērtību izmaiņu rezultātā. Ar finanšu aktīviem un pasīviem saprot aizdevumus, noguldījumus, vērtspapīrus, valūtas darījumus, atvasinātos instrumentus. Tapat pie finanšu instrumentiem pieskaita arī kredītrisku, likviditātes un tirgus risku⁴⁶.

Tirgus risku iedala piecās kategorijās: procentu, valūtas, vērtspapīru, preču un atvasināto instrumentu risks. Šie visi riski tiek pieskaitīti pie finanšu riskiem, jo mainoties valūtas kursiem, mainās arī attiecīgo instrumentu vērtība⁴⁷.

Kredītrisks ir pieskaitāms pie finanšu riskiem tādēļ, ka pēc pirmām kredītriska realizēšanas pazīmēm komercbanka veido uzkrājumus un instrumenta (kredīta vai vērtspapīra) vērtība tiek samazināta par izveidoto uzkrājumu vērtību. Likviditātes risku pieskaita pie finanšu riskiem, jo mainoties jebkura aktīva vai pasīva posteņa tirgus vērtībai, mainās arī bankas likviditātes pozīcija⁴⁸.

Gan pēc banku risku definīcijas, gan augstākminētajiem risku veidiem ir skaidri redzams, ka jebkura risks noved pie finansiāliem zaudējumiem un kapitāla samazināšanās,

⁴⁴ Šīrenbeks, H. Modernais banku kontrolings: uz ienesumu orientētas banku vadīšanas pamati Zinātne, 2008, 23.lpp.

⁴⁵ Kudinska, M. Komerčbanku risku vērtība un tās atbilstība bankas pašu kapitālam Rīga, Datorzinību centrs, 2005, 43.lpp

⁴⁶ Turpat, 42.lpp

⁴⁷ Cecchetti, S.G. Money, Banking, and Financial Markets McGraw-Hill Irwin, 2016, p.266

⁴⁸ Leonoviča, L. Banku darbības vērtēšana RTU Izdevniecība, Rīga 2005, 65.lpp

kas risku analīzi padar vēl nozīmīgāku. Tiesi tapēc ir svarīgi katrai bankai novērtēt riskus un sabalansēt tos ar pasu kapitālu un gadaimo peļņu.

Svarīgs faktors ir tas, ka riski un banku riska darījumi tiesi ietekmē banku pašu kapitālu, kas savukārt, kā iepriekš noskaidrojām ir galvenais bankas risku aizsardzības un stabilitātes nodrošinātājs.

Likviditātes risks ir bankas risks nonākt situācijā, kad bankai tūkst nepieciešamo likvīdu līdzekļu naudas izmaksai no klientu noguldījumu kontiem vai arī aizdevumu izsniegšanai. Ja izrādās, ka banka nav spējīga savlaicīgi atrisināt šo problēmu, tad ta zaudē savus klientus un samazināsies akcionāru peļņa. Pastāvīgs līdzekļu deficīts veicina masveidīgu klientu noguldījumu izņemšanu un gala rezultātā noved banku līdz bankrotam⁴⁹.

Nepieciešamās likviditātes skaitliskais lielums ir grūti nosakāms, jo ir pārāk daudz faktoru, kas to ietekmē: termiņnoguldījumu īpatsvars klientu noguldījumos, tirgus situācija un banaks tēls, klientu un bankas darbības specifika. No vienas puses augsta bankas likviditāte ir pozitīva banaks klientiem, jo liecina par banaks spēju nekavejoties izpildīt savas saistības, no otras puses – jo likvīdāki ir aktīvi, jo tie ir mazāk ienesīgi, tāpēc bankas cenšas uzturēt optimālo, tirgus situācijai atbilstoso likviditāti⁵⁰.

Likviditāte – bankas spēja jebkurā brīdī izpildīt savas saistības. Tās nodrošināšana ir viens no bankas svarīgākajiem uzdevumiem. Pēdējie pētījumi pierādījuši, ka nepietiekams likviditātes līmenis ir pirmais kredītiestādes nopietnu finanšu problēmu vēstnesis⁵¹.

Likviditāti var nodrošināt⁵²:

- piesaistot noguldījumus no visdažādākajiem avotiem un partneriem;
- turot pietiekami lielu naudas līdzekļu atlikumu vai viegli realizējamus līdzekļus, tā, lai banka varētu apmierināt jebkuru negaidītu pieprasījumu izmaksāt lielāku skaidras naudas summu;
- līdzsvarojot vai mazinot neatbilstību starp naudas plūsmu no termiņu sasniegušajiem līdzekļiem un termiņu sasniegušajām saistībām.

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas izstrādātie „Kredītiestāžu likviditātes prasību izpildes noteikumi” nosaka likviditātes prasības un to izpildes kārtību. Kopumā bankas likviditātes problēmas būtību varam izteikt divos apgalvojumos⁵³:

1. Bankas likvīdu resursu pieprasījums reti atbilst ta piedāvājumam noteiktā laika periodā. Bankas resursi ir ārkārtīgi dinamiska sistēma un to apjomu ietekmē

⁴⁹ Solovjova, I. Komerčbanku sistēmas stabilitātes problēmas SIA „Izglītības soļi”, 2009, 264.lpp

⁵⁰ Leonoviča, L. Banku darbības vērtēšana RTU Izdevniecība, Rīga 2005, 66.lpp.

⁵¹ Kudinska, M. Komerčbanku risku vērtība un tās atbilstība bankas pašu kapitālam Rīga, Datorzinību centrs, 2005, 53.lpp

⁵² Leonoviča, L. Banku darbības vērtēšana RTU Izdevniecība, Rīga 2005, 67.lpp

⁵³ Turpat, 68.lpp

daudz faktoru. Bankās pastāvīgi vērojams vai nu likvīdu resursu deficīts vai pārpalikums. Tas veidojas bankas aktīvu saistību dzēšanas termiņu neatbilstību dēļ;

2. Pastāv dilemma starp likviditāti un ienesīgumu. Lielāko daļu bankas resursu novirza likviditātes resursu pieprasījuma apmierināšanai, mazāko – vēlamā bankas ienesīguma līmeņa sasniegšanai.

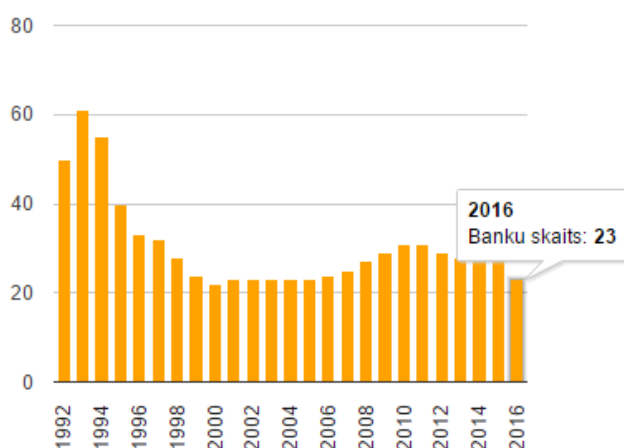
Lai novērtētu bankas efektivitāti un ienākumus (gan procentu, gan neprocentu) parasti salīdzina bankas peļņu un aktīvus. Bankas cenšas maksimizēt to aktīvu daļu, kas dod peļņu.

Piemēram, ieguldījumus kredītos, valsts un pašvaldību vērtspapīros, investīcijas uzņēmumu kapitalos. Taču praktiski nav iespējams nodrošināt 100% aktīvu izmantošanu peļņas gūšanai, jo bankas funkcionēšanai nepieciešami fiksetie aktīvi (pamatlīdzekļi), kā arī jānodrošina noteikti likviditātes noteikumi⁵⁴.

⁵⁴ Leonoviča, L. Banku darbības vērtēšana RTU Izdevniecība, Rīga 2005, 68.lpp

2. Latvijas komercbanku darbības analīze

Autore analītiskā izpētē par Baltijas valstu komercbankām iegūtos rezultātus iedalīja trijās daļās – atbilstoši situācijai Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. Latvijā komercbanku sektorā 2016. gadā darbojas 26 bankas, atbilstoši statistikas datiem kopš 1992. gada banku skaits Latvijā ir samazinājies uz pusi (1992. gadā Latvijā darbojās 50 bankas, gadu vēlāk to skaits pieauga līdz 61, tad samazinājās) (skat.2.1.att.).

2.1.att. Banku skaita izmaiņas Latvijā⁵⁵

Secināms, ka komercbanku skaits Latvijā šobrīd ir ar tendenci samazināties, kas var veicināt lielāko komercbanku kapitāla pieaugumu, koncentrēšanos, jo bankas kā finanšu pakalpojuma sektora komercvienības ir pieprasītas un vajadzīgas privātpersonām un uzņēmumiem, tomēr to skaita samazinājums izraisa kapitāla pārdali.

Atbilstoši FKTK un LKA datiem 2017. gadā vadošās trīs bankas bija Swedbank, ABLV Bank un Rietumu banka. Situācija gadu iepriekš liecina, ka situācija tirgū nav būtiski mainījusies. Swedbank aktīvu apmērs 2016. gada nogalē bija vairāk nekā pieci miljardi eiro, kas ir par vismaz 3% mazāk nekā iepriekšējā gada beigās. Savukārt ABLV Bank aktīvu apjoms 2016. gada nogalē bija tuvu četriem miljardiem eiro, kas ir par 22% mazāk salīdzinot ar iepriekšējo periodu. Rietumu bankas aktīvi 2016. gada beigās bija 3,6 miljardi eiro, un tas ir par 7% mazāk nekā 2015. gada beigās. Ceturtā pēc aktīviem lielākā banka ir SEB banka, kuras aktīvu apjoms 2016. gada beigās bija 3,6 miljardi eiro, un tas ir par 0,5% mazāk nekā 2015. gada nogalē⁵⁶.

Savukārt piektajā vietā ir Nordea banka, kuras aktīvu apjoms 2016. gada nogalē bija 3 miljardi eiro, kas ir par mazliet vairāk par 19% nekā 2015. gada noslēgumā. Sestajā vietā ir

⁵⁵ LKA dati. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/statistika/> (skatīts 15.05.2017.)

⁵⁶ FKTK. Publiskie ceturkšņa pārskati banku dalījumā. Pieejams:

<http://www.fktk.lv/lv/statistika/kreditiestades/publiskie-ceturksna-parskati-i.html> (skatīts 15.05.2017.)

banka Citadele ar aktīviem 2016. gadā izaugušiem par 9%, gada beigās sasniedzot gandrīz 3 miljardus eiro. DNB banka ir septītajā vietā, kuras aktīvu apjoms samazinājies par 5,8% līdz 2,2 miljardiem eiro⁵⁷.

Citu banku aktīvu apjoms nesasniedz miljardu eiro. Astotā lielākā banka pēc aktīviem 2016. gada beigās bija Norvik banka (aktīvu apmērs – 926 miljoni eiro, samazinoties par 16,3%, salīdzinājumā ar 2015. gada beigām. Devītajā vietā ir Baltikums Bank (aktīvu apjoms 2016. gadā sarucis līdz 671,569 miljoniem eiro jeb par 12%). Desmitajā vietā – Reģionālā investīciju banka (aktīvi 2016. gada samazinājās līdz 537 miljoniem eiro jeb par 19,9%). Kopumā situāciju raksturo aktīvu samazinājums lielākai daļai vadošo Latvijas banku⁵⁸.

Latvijā Kredītiestāžu likums nosaka, ka pašu kapitāls ir kredītiestādes kapitāls, kuru veido:

- apmaksātais pamatkapitāls un akciju emisijas uzcenojums, kas samazināti par priekšrocību akciju (kurām kredītiestādes statūtos paredzēta dividendžu uzkrāšana) vērtību, rezerves kapitāls, nesadalītā peļņa (ar nosacījumu, ka ir auditora atzinums par tās esamību), kas samazināta par iepriekšējo darbības gadu zaudējumu apjomu, un citi elementi saskaņā ar Latvijas Bankas noteikumiem;
- samazinājums par kredītiestādes īpašumā esošajām pašas akcijām, nemateriālajiem aktīviem un kārtējā darbības gada zaudējumiem;
- subordinētais kapitāls saskaņā ar šā likuma Kredītiestāžu likuma prasībām;
- samazinājums par kredītiestādes līdzdalību citās kredītiestādēs⁵⁹.

Banku aktīvu analīze par laika periodu 2010. – 2015. gads liecina, ka kopumā līdzdalība uzņēmumu pamatkapitālā pieaug.

Lai gan aktīvu kopsumma īpaši nav mainījusies, līdzdalības kapitāla pieaugums liecina par Latvijas komercbanku iesaisti uzņēmējdarbībā ar mērķi veicināt savu aktīvu likviditāti, kā arī uzņēmējdarbības vides attīstību. Komercbanka dalība pamatkapitālā par 2016. gadu tika detalizētāk pētīta.

⁵⁷ FKTK. Publiskie ceturkšņa pārskati banku dalījumā. Pieejams: <http://www.fktk.lv/lv/statistika/kreditiestades/publiskie-ceturksna-parskati-i.html> (skatīts 15.05.2017.)

⁵⁸ Turpat.

⁵⁹ LR likums *Kredītiestāžu likums*. LR AP un Valdības Ziņotājs, Nr. 23, 07.12.1995. (ar turpmākiem grozījumiem)

Autore pētīja arī pašu banku kapitāla struktūru un tās izmaiņas (skat.2.1.tab.), secinot, ka lielāko Latvijas banku kapitāla izmaiņas liecina par pieaugumu, izņemot Swedbank, samazinoties kapitālam un rezervēm par 40%.

2.1.tabula

Banku kapitāls un rezerves uz 2016. gada beigām, tūkst. eiro (Latvija)⁶⁰

Bankas nosaukums	31.12.2016.	Izmaiņas salīdzinājumā ar	
		31.12.2015.	
Swedbank	715,606.1	-479,510.7	-40.1
Rietumu Banka	477,427.3	69,788.9	17.1
SEB banka	424,794.8	-13,534.5	-3.1
ABLV Bank	321,802.9	40,349.2	14.3
DNB banka	298,484.7	19,695.7	7.1
Citadele banka	238,137.0	37,465.1	18.7
NORVIK BANKA	105,470.0	-672.9	-0.6
PrivatBank	73,243.5	6,728.0	10.1
Rīgensis Bank	61,829.1	15,866.2	34.5
Expobank	60,377.9	-12,954.3	-17.7

Tirgus analītikas aģentūras norāda, ka bankām Eiropā situācija pēdējā laikā tik spīdoša neizskatās. Eiropas publiskajā tirgū banku akciju cenas ir nokritušās par 25% salīdzinot ar 2015. gadu – tirgus kapitalizācija pret pašu kapitāla vērtību (P/B) 2015. gada 30. jūnijā bija 0,91, kamēr tajā pašā datumā šogad šis rādītājs bija vien 0,68. Tas liek noprast, ka banku sektors Eiropā ir lejupejošā fāzē un lai izdzīvotu šādos apstākļos un vēl attīstītos, loģisks liekās solis apvienoties ar konkurentiem, lai realizētu sinerģijas un tirgus spēku. Tas arī iezīmējās kopējā darījumu skaitā Eiropā – 2016. gada pirmajā pusē banku sektorā ir izziņoti 69 darījumi, salīdzinot ar 58 darījumiem šajā pašā periodā 2015. gadā⁶¹.

Latvijas banku sektorā notikusi Nordea un DNB apvienošanās (klientiem negaidīti), kas ir tendēta uz tirgus daļu palielināšanu Baltijas komercbanku sektorā. Nordea un DNB noslēgušas vienošanos par darbības apvienošanu Igaunijā, Latvijā un Lietuvā, lai izveidotu Baltijas valstīs vadošo banku. Apvienojot Nordea un DNB biznesa operācijas, tā kļūs par lielāku un ietekmīgāku komercbanku arī privātpersonām. Jaunajai bankai būs plašāka pieejamība un ģeogrāfiskais izvietojums, ņemot vērā Nordea spēcīgās pozīcijas Igaunijā, un DNB – Lietuvā, kā arī līdzvērtīgās pozīcijas Latvijas tirgū. Nordea un DNB bankās trijās Baltijas valstīs šobrīd strādā 1300 un 1800 darbinieku, kopējais aktīvu apjoms Nordea sasniedz 8 miljardus eiro, bet DNB 5 miljardus eiro⁶².

⁶⁰ LKA dati. Pieejams: http://www.lka.org.lv/lv/pdf/Banku_statistika_www_12_2016.pdf (skatīts 15.05.2017.)

⁶¹ Banku nozare Baltijā, Nordea un DNB apvienošanās. Industrijas ekspertīze. Prudentia M&A Folio. Maijs – Augusts 2016. 3. lpp.

⁶² Lonerte S. Nordea un DNB apvienos darbību Baltijas valstīs. Preses relīze, 25.08.2016. Pieejams: <http://www.nordea.lv/par+nordea/par+nordea/mediju+telpa/25082016/1769332.html> (skatīts 15.05.2017.)

Nordea un DNB apvienošanās darījums signalizē, ka abas bankas ir izvērtējušas nākotnes tirgus konjunktūru, tāpēc caur šādu stratēģisku soli apvienotā banka nodrošina sev industrijas līderpozīcijas. Tādēļ, apvienojot DNB un Nordea, biznesa vērtību var celt, atrodot savu tirgus lauciņu un attiecīgi pozicionējoties⁶³.

Latvijā un Baltijā kopā banku sektora konsolidācijai ir jānotiek. Apkopojot banku un ārzemju filiāļu skaitu, kā arī demogrāfijas rādītājus, Baltijas valstis nepaliek nepamanītas. Baltijā, īpaši Igaunijā un Latvijā, banku skaits uz 100 tūkst. iedzīvotājiem ir ļoti augstā līmenī. Piemēram, aptuvenais vidējais rādītājs Eiropas Savienībā ir 0,2 bankas uz 100 tūkst. iedzīvotājiem, savukārt Igaunijā un Latvijā šis rādītājs ir sešas reizes augstāks – aptuveni 1,2 bankas katrā valstī. Arī Lietuva ar aptuveni 0,5 bankām uz 100 tūkst. iedzīvotājiem ir krietni virs vidējā Eiropas Savienības līmeņa. Ja no šī saraksta tiktu izņemta Luksemburga un Malta (attiecīgi 5,3 un 2,7 bankas), tad Igaunija un Latvija būtu relatīvi ar bankām vispiepildītākās valstis Eiropas Savienībā. Šāda Baltijas banku statistika nešķiet loģiska, ņemot vērā Eiropas Savienības vidējo rādītāju, ikgadēji sarūkošo Baltijas iedzīvotāju skaitu, kā arī eirozonas krītošo banku sektora kapitāla atdeves koeficientu jeb *return on equity*⁶⁴.

DNB un Nordea apvienošana Baltijas tirgū ir ar mērķi audzēt banku kopējo vērtību, jo jebkura darījuma racionāls ir $1+1>2$. Viena no acīmredzamajām šī vienādojuma daļām, protams, ir izmaksu sinerģija, ko relatīvi īsā laikā var realizēt. Droši vien apvienotajam uzņēmumam plānots samazināt fiksētās izmaksas, apvienojot filiāles un izslēdzot dublējošas darbības. Turklāt jāpiemin, ka apvienosies divu dažādu specializāciju līderi, tādā veidā papildinot viens otru. Piemēram, Nordea ir pozicionējusies kā viena no līderēm lielo uzņēmumu apkalpošanā, bet DNB vērojama specializēšanās tieši mazo un vidējo uzņēmumu segmentā⁶⁵.

Publicētie Latvijas Komerčbanku asociācijas dati par banku darbību Latvijā 2016. gada pirmajā pusgadā apliecina banku dažādību. No visiem DNB izsniegtajiem kredītiem uz 2016. gada 30. jūniju aptuveni 62% tika izsniegti privātpersonām un 38% uzņēmumiem. Toties Nordea šo kredītu īpatsvars sastāda attiecīgi 36% un 64% (lielākais uzņēmumiem izsniegtais kredītportfelis Latvijā)⁶⁶.

⁶³ Banku nozare Baltijā, Nordea un DNB apvienošanās. Industrijas ekspertīze. Prudentia M&A Folio. Maijs – Augusts 2016. 3. lpp.

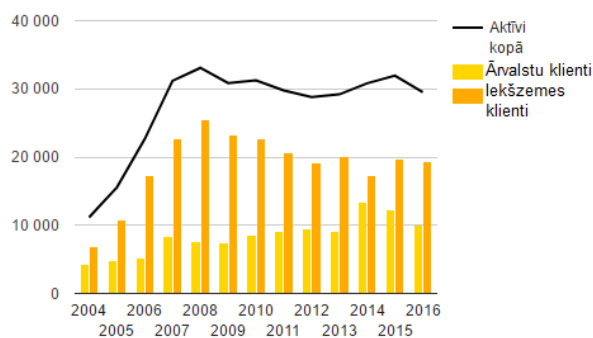
⁶⁴ Banku nozare Baltijā, Nordea un DNB apvienošanās. Industrijas ekspertīze. Prudentia M&A Folio. Maijs – Augusts 2016. 3. lpp.

⁶⁵ Banku nozare Baltijā, Nordea un DNB apvienošanās. Industrijas ekspertīze. Prudentia M&A Folio. Maijs – Augusts 2016. 3. lpp.

⁶⁶ Turpat.

Līdz ar to ir secināms, ka Baltijas valstu banku pamatkapitāla struktūra ir līdzīga, bet galvenās atšķirības ir to nominālajā apjomā, jo Lietuvas un Igaunijas tirgus nav tik sadrumstaloti.

Latvijas banku sektorā pēc pieejamās statistikas ir secināms, ka aktīviem ir tendence samazināties (skat.2.2.att.).

2.2.att. Banku aktīvi 2004.-2016. gadā, milj.eiro (Latvija)⁶⁷

Pēc datu pārskata ilgākam laika periodam ir secināms, ka aktīvi Latvijas banku sektorā pieauga laikā līdz 2008. gadam, tas attiecas arī uz ārvalstu un iekšzemes klientu skaitu. Pēc tam līdz 2014. gadam ir vērojams kritums visās trijās pētītās pozīcijās. Aktīvu bilances izklājums ir redzams tabulā (skat.2.2.tab.). lielākais pieaugums 5 gadu laikā ir tādās aktīvu pozīcijās kā nauda un noguldījumi, parāda vērtspapīri.

2.2.tabula

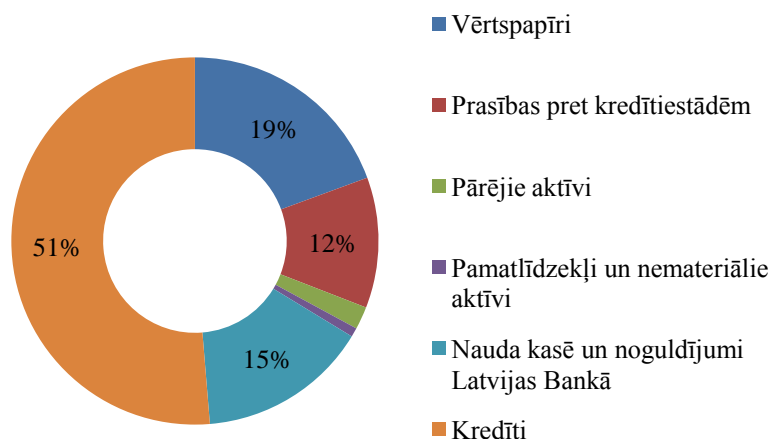
Banku aktīvi 2010 - 2015, milj. eiro (Latvija)⁶⁸

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nauda kasē un noguldījumi Latvijas Bankā	2708,8	2 043,6	2 739,8	4 465,7	2681,7	5024,4
Prasības pret kredītiestādēm	4592,2	5 066,8	5 150,1	4 761,9	7371,5	4428,9
Kredīti	20 395,7	18 740,6	16 704,6	15 618,2	14666,3	14676,6
Parāda vērtspapīri	1963,8	2 137,7	2 678,1	2 804,3	4513,3	6077,0
Akcijas un citi vērtspapīri ar nefiksētu ienākumu	102,4	193,6	173,1	276,8	269,4	107,8
Līdzdalība uzņēmumu pamatkapitālā	400,7	439,1	465,4	491,9	534,7	718,4
Pamatlīdzekļi un nemateriālie aktīvi	207,0	172,5	150,1	164,5	160,2	204,9
Pārējie aktīvi	656,9	754,9	593,6	489,9	485,6	557,0
Nākamo periodu izdevumi un uzkrātie ieņēmumi	228,9	226,7	129,6	119,0	132,3	142,8
Aktīvi kopā	31256,5	29775,7	28784,4	29192,3	30814,9	31937,7

⁶⁷ LKA dati. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/statistika/aktivi.html> (skatīts 15.05.2017.)

⁶⁸ LKA dati. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/statistika/aktivi.html> (skatīts 15.05.2017.)

Banku aktīvu struktūra 2016. gada 4. ceturksnī liecina, ka izteikti lielākā daļa aktīvu ir kredīti, kas veido 51%.

2.3.att. Latvijas banku aktīvu struktūra 2016. gada 4. ceturksnī⁶⁹

Vērtējot banku aktīvu izmaiņas 2016. gadā (skat.2.3.tab), jāsecina, ka gandrīz visās pozīcijās ir novērojams kritums – izņemot kredītu pieaugums (+3,1%), pamatlīdzekļu un nemateriālo aktīvu pieaugums (+7,8%). Nebūtisks pieaugums ir pozīcijā „Akcijas un citi vērtspapīri ar nefiksētu ienākumu”.

2.3.tabula

Banku aktīvi 2016. gadā, milj. eiro (izņemot līdzdalību pamatkapitālā) (Latvija)⁷⁰

31.03.2016.	30.06.2016.	30.09.2016.	31.12.2016.	31.12.2016.
				izmaiņas pret 31.12.2015., %
Nauda kasē un noguldījumi Latvijas Bankā	3768,2	3279,8	4114,8	4423,7 (-12,0%)
Prasības pret kredītiestādēm	4824,1	5047,0	3744,1	3385,9 (-23,5%)
Kredīti	14680,9	15034,9	15110,2	15128,9 (3,1%)
Parāda vērtspapīri	5829,0	5465,7	4996,4	4902,3 (-19,3%)
Akcijas un citi vērtspapīri ar nefiksētu ienākumu	188,4	107,6	113,3	107,9 (0,1%)
Pamatlīdzekļi un nemateriālie aktīvi	204,9	206,9	215,9	220,9 (7,8%)
Pārējie aktīvi	566,3	486,7	451,1	494,1 (-11,3%)
Nākamo periodu izdevumi un uzkrātie ieņēmumi	128,3	125,4	111,9	116,9 (-18,1%)
Aktīvi kopā	30886,8	30457,9	29551,8	29496,1 (-7,6%)

⁶⁹ Izveidoja autore, pamatojoties uz LKA datiem. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/statistika/aktivi.html> (skatīts 15.05.2017.)

⁷⁰ LKA dati. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/statistika/aktivi.html> (skatīts 15.05.2017.)

Statistikas dati liecina, ka situācija Baltijas valstīs kopumā ir līdzīga, atšķiroties no ES-28 vidējiem rādītājiem. Viens no iemesliem ir kreditēšanas lielais īpatsvars nozarē, otrs ir 2008. gada krīze, kas iezīmēja banku sektora zaudējumus saistībā ar neatmaksāto finanšu parādu apjoma ļoti straujo pieaugumu. Situācija kopumā ir ietekmējusi banku peļņas rādītājus. Apskatot Latvijas banku situāciju, jāsaaka, ka kopumā ir vērojams peļņas pieaugums, lai gan atsevišķās pozīcijās ir ievērojams peļņas kritums (skat.2.4.tab.), piemēram, procentu ienākumi, dividenžu ienākumi, komisijas naudas ienākumi. Būtiski ir samazinājusies aktīvos pozīcija – izdevumi uzkrājumiem nedrošiem parādiem, neto. Peļņas izmaiņas uz pozitīvo pusi ir ietekmējis samazinājums tādās pozīcijās kā, piemēram, administratīvie izdevumi un nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums. Visās Baltijas valstīs ir vērojama tendence, ka bankas pāriet uz attālināto klientu apkalpošanu, līgumu un citu darījumu, formalitāšu kārtošanu internetbankā ar autorizāciju.

2.4.tabula

Peļņas/zaudējumu aprēķins par 2008. - 2015.gadu, milj. Eiro (Latvija)⁷¹

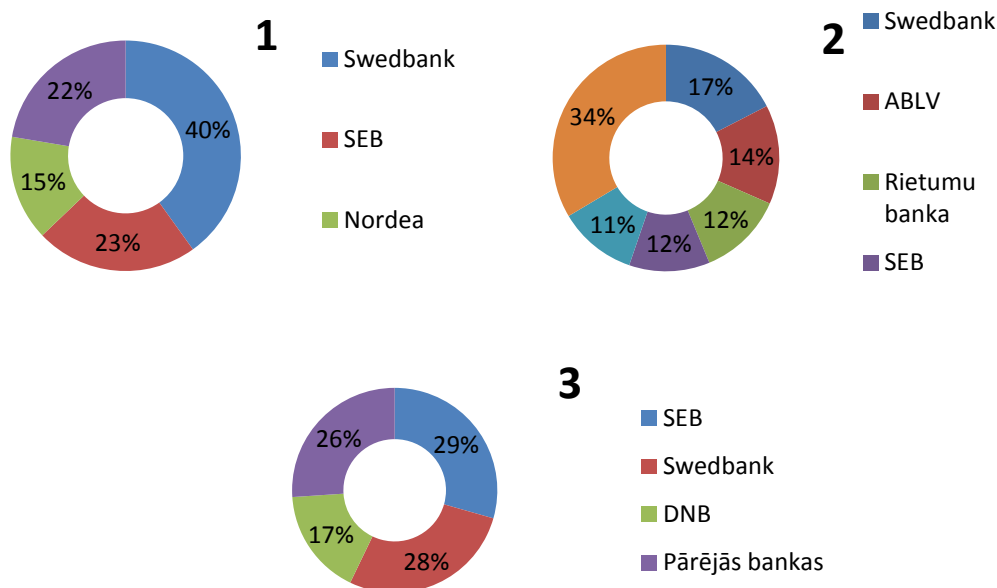
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Procentu ienākumi	1992,5	1442,9	937,8	910,8	764,8	674,9	625,9	652,7
Procentu izdevumi	1207,3	932,5	633,5	478,5	317,1	180,4	141,3	129,8
Tīrie procentu ienākumi	785,2	510,4	340,2	432,4	447,7	494,4	484,5	522,9
Dividenžu ienākumi	30,9	14,2	4,5	15,6	20,2	10,3	13,7	17,4
Komisijas naudas ienākumi	325,6	278,7	291,1	322,9	363,4	414,4	428,3	451,4
Komisijas naudas izdevumi	90,2	91,7	89,6	87,6	93,6	108,0	96,4	117,4
Finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa, neto	106,9	232,4	126,1	129,3	161,0	134,9	86,2	127,4
Citi parastie ienākumi	60,4	113,9	80,3	79,1	56,5	62,8	66,3	52,0
Pamatdarbības ienākumi	1218,7	1058,0	752,5	891,6	955,1	1008,9	982,7	1053,7
Administratīvie izdevumi	569,6	493,5	472,0	480,8	457,9	476,1	443,7	462,6
Nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums	51,5	53,6	52,9	36,4	28,5	29,0	26,5	26,4
Citi parastie izdevumi	18,2	53,3	22,4	36,0	22,4	29,2	55,8	40,6
Izdevumi uzkrājumiem nedrošiem parādiem, neto	445,7	1659,2	719,6	544,8	218,3	194,5	116,1	66,1
Finanšu ieguldījumu pārvērtēšanas peļņa	0,1	-47,8	2,3	2,4	-9,9	16,8	19,7	12,8
Peļņa/zaudējumi pirms nodokļu aprēķināšanas	133,8	-1249,2	-517,8	-204,1	218,1	296,9	360,3	470,6
Ienākuma nodoklis	48,3	-148,7	-4,6	50,1	44,0	50,7	48,9	54,7
Pārskata gada nesadalītā peļņa/zaudējumi	85,5	-1100,5	-513,2	-254,2	174,1	246,2	311,4	415,9

⁷¹ LKA dati. Pieejams: http://www.lka.org.lv/lv/statistika/pz_aprekins.html (skatīts 15.05.2017.)

Atbilstoši tirgus daļai Latvijā banku nozarē darbojas piecas bankas ar tirgus daļām virs 10%, četrām no tām (ABLV, Rietumu banka, SEB un Nordea) aktīvu vērtības ir ļoti līdzīgā līmenī. Situācija citās Baltijas valstīs atšķiras – Igaunijas un Lietuvas banku sektora iedalījums ir līdzīgs – tirgū darbojas *trīs pēc aktīvu vērtībām lielākās bankas*, kuru tirgus daļa ir augstāka par 10%, toties 22%-26% pārvalda mazāka izmēra bankas⁷².

Pirmais, otrais un trešais grafiks attēlo banku tirgus daļas attiecīgi Igaunijā, Latvijā un Lietuvā, kas ir aprēķinātas, balstoties uz katras bankas kopējo aktīvu vērtību uz 2016. gada jūniju (skat.2.4.att.).

2016. gadā jūlija organizētajā konferencē Madridē, kur diskutēja par bankas nozari nākotnē, Eiropas Centrālās bankas (ECB) pārstāvji akcentēja inovāciju un konsolidācijas nepieciešamību. Pārlietu piesātināta nozare ar vienmērīgi sadalītām mazām tirgus daļām uzliek slogu banku izmaksu efektivitātei. ECB uzskata, ka eirozonai ir nepieciešamas samērīgi lielas un ietekmīgas starptautiskas bankas, kas spētu sniegt plašu pakalpojumu klāstu, kā arī diversificēt potenciālos riskus⁷³.

2.4.att. Banku tirgus daļas (aktīvu vērtības uz 2016. gada 30. jūniju) Igaunija (1), Latvija (2), Lietuva (3)⁷⁴

⁷² Hāka Ž. Baltijas banku sektors atrodas ievērojamas konsolidācijas priekšā. Dienas Bizness, 2016. gada 4. oktobris

⁷³ Constâncio V. Challenges for the European banking industry. Madrid, 7 July 2016. Pieejams: https://www.ecb.eiropa.eu/press/key/date/2016/html/sp160707_1.en.html (skatīts 15.05.2017.)

⁷⁴ Izveidoja autore, pamatojoties uz datiem no Constâncio V. Challenges for the European banking industry. Madrid, 7 July 2016. Pieejams: https://www.ecb.eiropa.eu/press/key/date/2016/html/sp160707_1.en.html (skatīts 15.05.2017.)

Raugoties, kas pēdējā gada laikā noticis Baltijā M&A un publisko akciju tirgū banku sektorā, kā veiksmīgu piemēru var minēt neseno Igaunijas LHV Group publisko akciju piedāvājumu, kur investori parakstījās uz tādu akciju skaitu, kas pārsniedza piedāvājumu 3,3 reizes. P/B šajā darījumā gan bija krietni virs Eiropas vidējā līmeņa, kas ir saistīts ar to, ka šī banka tomēr savā veidā ir specializēta banka.

Kā vienu no izskaidrojumiem Baltijas, sevišķi Latvijas, augstajam banku skaita rādītājam var minēt attīstīto nerezidentu apkalpošanas biznesa popularitāti. Vēl nesen rezidentu un nerezidentu apkalpošanai izstrādātie modeļi attīstījās paralēli un varēja viens otru papildināt. Toties šī brīža apstākļos, kad tiek ieviests stingrāks banku nozares regulējums un veikts spiediens uz nerezidentu apkalpošanas segmentu, tieši šo nerezidentu apkalpojošajām bankām būs jāpārskata savi biznesa modeļi, pievērsoties aktīvāk jaunu pakalpojumu attīstīšanai.

Turpinot analizēt tirgus daļām līdzīgo Latvijas banku aktīvu iedalījumus, vērojams vēl viens interesants fakts – visu šo četru banku lielākā daļa no izsniegto kredītu portfeļa tiek novirzīta tieši uzņēmumu kreditēšanai. Piemēram, ABLV, SEB un Nordea uzņēmumiem izsniegto kredītu īpatsvars katras bankas portfelī ir attiecīgi 64%, 65% un 64%. Tātad, ignorējot ģeogrāfisko un nozaru iedalījumu, var apgalvot, ka Latvijā ir trīs (iespējams vairāk, ja veic arī analīzi bankām ar mazāk nekā 10% tirgus daļu) pēc izmēra līdzīgas bankas ar vienādām kreditēšanas stratēģijām. Var secināt, ka bankas tirgus apstākļi tieši Latvijā ir piemēroti konsolidācijai, kas ļautu bankām samazināt jau iepriekšminētās dublējošās tiešās un netiešās izmaksas, diversificēt savus kredītportfeļus, kā arī nodrošināt augstākus rentabilitātes rādītājus⁷⁵.

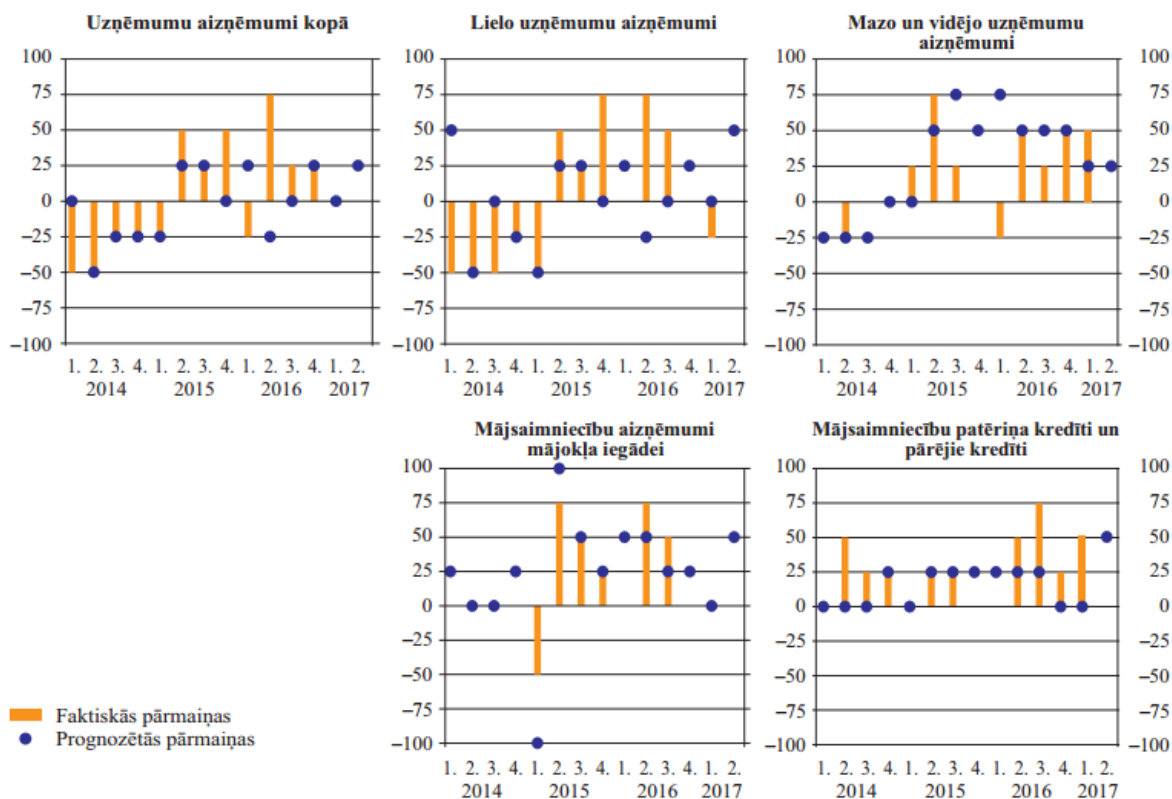
Autore iepazīnās ar tirgus pārskatu par eiro zonas banku veiktās kreditēšanas apsekojumu galvenajiem rezultātiem Latvijā, Igaunijā un Lietuvā. Raksturojot situāciju aizdevumu jomā, jāuzsver, ka kreditēšana ir viens no būtiskiem banku darbības virzieniem visās trijās valstīs.

Latvijā kredītu pieprasījums aug. Mājsaimniecību sektorā 2017. gada 1. ceturksnī turpinājās patēriņa un pārējo kredītu pieprasījuma pieaugums. Divas kredītiestādes norādīja, ka palielinājās mājsaimniecību pieprasījums pēc patēriņa un pārējiem kredītiem, mājsaimniecībām veicot ilglietojuma patēriņa preču (automobiļu, mēbeļu u.c.) iegādi. Divas kredītiestādes 2017. gada 2. ceturksnī paredz nelielu mājsaimniecību pieprasījuma pēc kredītiem mājokļa iegādei un patēriņa kredītiem un pārējiem kredītiem pieaugumu⁷⁶ (sk. 2.5.

⁷⁵ Banku nozare Baltijā, Nordea un DNB apvienošanās. Industrijas ekspertīze. Prudentia M&A Folio. Maijs – Augusts 2016. 3. lpp.

⁷⁶ Euro zonas banku veiktās kreditēšanas 2017. gada marta apsekojums: galvenie rezultāti Latvijā. Pieejams: https://www.makroekonomika.lv/sites/default/files/2017-05/BLS_%202017_marts.pdf (skatīts 15.05.2017.)

att.). Kopumā Latvijas kredītu tirgū juridisko personu (visbiežāk uzņēmumu) pieprasījums pēc kredītiem 2017. gada sākumā nemainījās. Divas kredītiestādes norādīja, ka 2017. gadā pieauga mazo un vidējo uzņēmumu pieprasījums par kredītēšanas iespējām, bet viena kredītiestāde norādīja, ka lielo uzņēmumu pieprasījums pēc kredītiem samazinās. Šogad mainījās uzņēmumu kredīta termiņu izvēle (jo kredītiestādes norāda, ka 2017. gada sākumā palielinājies uzņēmumu pieprasījums pēc īstermiņa kredītiem, bet sarucis – pēc ilgtermiņa kredītiem). Latvijas kredītiestādes prognozē, ka 2017. gada beigās uzņēmumu pieprasījums pēc kredītiem pieaugs (kas īpaši būs aktuāls lielajiem uzņēmumiem)⁷⁷.

2.5.att. Kredītu pieprasījuma pārmaiņas (par lielāku kredītu pieprasījumu ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; %, Latvijā)⁷⁸

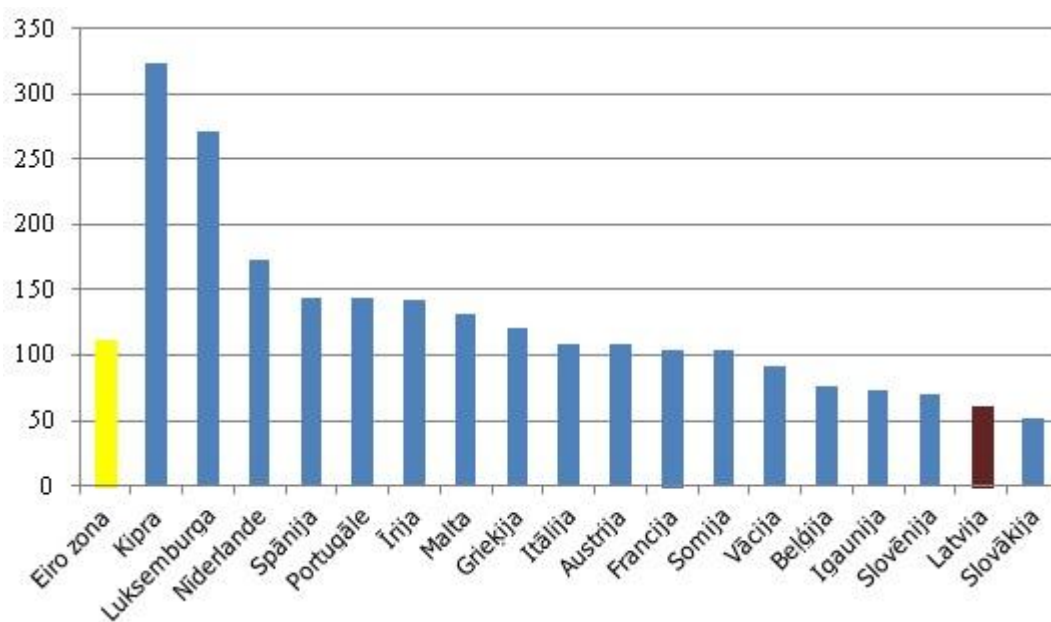
Ir acīmredzami, ka prognozes nesakrīt ar faktiskām pārmaiņām nevienā no kredītēšanas sektoriem. Līdzīga kredītēšanas dinamika jau kopš 2012. gada sākuma vērojama arī eiro zonā kopumā un apmēram pusē ES dalībvalstu – tas ir raksturojams gan ar lēnāku kredītu kritumu, bet arī ar lēnāku tautsaimniecības izaugsmi.

Līdz ar to Eiropas Centrālās bankas veiktie kredītēšanu veicinošie pasākumi ir aktuāli arī Latvijai⁷⁹.

⁷⁷ Euro zonas banku veiktās kredītēšanas 2017. gada marta apsekojums: galvenie rezultāti Latvijā. Pieejams: https://www.makroekonomika.lv/sites/default/files/2017-05/BLS_%202017_marts.pdf (skatīts 15.05.2017.)

⁷⁸ Euro zonas banku veiktās kredītēšanas 2017. gada marta apsekojums: galvenie rezultāti Latvijā. Pieejams: https://www.makroekonomika.lv/sites/default/files/2017-05/BLS_%202017_marts.pdf (skatīts 15.05.2017.)

Latvijai pievienojoties ES. 2007. - 2009. gadā kredītu attiecība pret IKP auga un pēckrīzes gados kritās arī citās eiro zonas valstīs, tomēr gandrīz simtprocentīgais kredītu gada pieauguma temps pirmskrīzes gados un nu jau piecus gadus ilgstošais kredītportfeļa kritums padarīja Latviju par valsti ar krasāk izteikto kredītu attiecības pret IKP svārstīgumu. Jāuzsver, ka eiro zonas ietvaros par iekšzemes kredītiem tiek uzskatīti arī citu eiro zonas valstu rezidentiem izsniegtie kredīti. Ir dažas valstis, kurās finanšu sektora īpatnību dēļ šādi kredīti tiek izsniegti pastiprināti (Luksemburga, Nīderlande, Īrija, Kipra, Malta). Šīs pieminētās valstis izceļas no kopējās ainas. Tomēr kredītu attiecībā pret IKP līdere eiro zonā ir Kipra. Kipra ir valsts, kurā attīstās tādu reģistrēto uzņēmumu kreditēšana, kuri faktiski šajā valstī neatrodas. Savukārt Latvijas gadījumā citu eiro zonas valstu rezidentiem izsniegto kredītu apjoms ir visai neliels (2014. gada septembrī 399 miljardieiro jeb 3% no kopējā kredītportfeļa), kas kopējo ainu neietekmē⁸⁰ (skat.2.6.att.).

2.6.att. Euro zonas uzņēmumiem un mājsaimniecībām izsniegto kredītu attiecība pret IKP 2013. gadā, %⁸¹

Secināms, ka Igaunijā uzņēmumiem un mājsaimniecībām izsniegto kredītu attiecība pret IKP ir lielāka nekā Latvijā. Lietuvā situācija ir līdzīga kā Latvijā. Katra uzņēmumiem izsniegtā kredītu veida pieprasījumu veicināja atšķirīgi faktori. Mazo un vidējo uzņēmumu pieprasījumu pēc kredītiem noteica uzņēmumu nepieciešamība veikt ieguldījumus

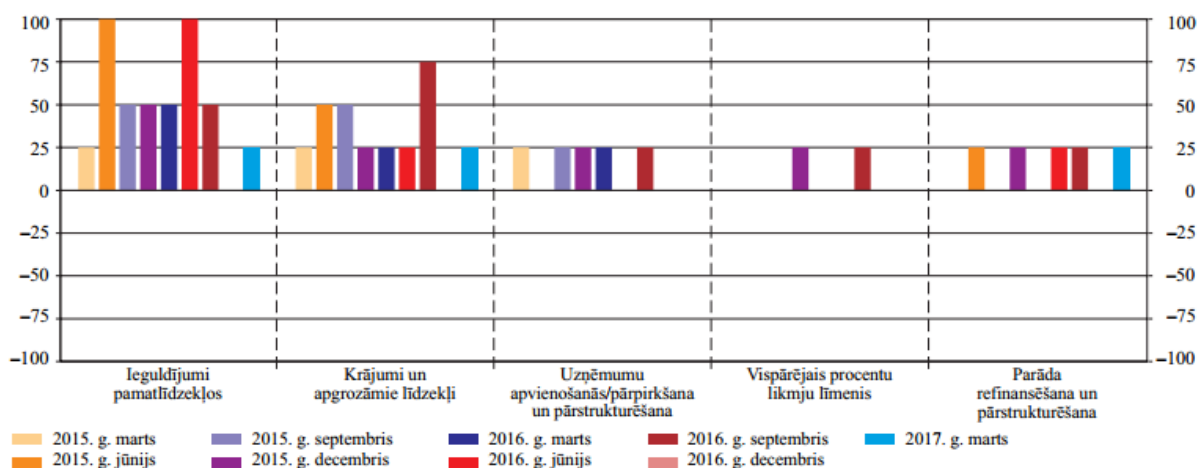
⁷⁹ Purviņš V. Kreditēšanas struktūra un dinamika Latvijā un citās eiro zonas valstīs. Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv/kreditesanas-struktura-un-dinamika-latvija-un-citas-eiro-zonas-valstis> (skatīts 15.05.2017.)

⁸⁰ Purviņš V. Kreditēšanas struktūra un dinamika Latvijā un citās eiro zonas valstīs. Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv/kreditesanas-struktura-un-dinamika-latvija-un-citas-eiro-zonas-valstis> (skatīts 15.05.2017.)

⁸¹ Datu avots: ECB, Eurostat.

patatlīdzekļos. Savukārt pieprasījumu pēc īstermiņa kredītiem kāpināja nepieciešamība papildināt krājumus un apgrozāmos līdzekļus, kā arī parāda refinansēšana, pārstrukturēšana un vienošanās par jauniem nosacījumiem (sk. 2.7. att.).

Secināms, ka izteiktie uzņēmumu aizdevumu izsniegšanas iemesli ir pamatlīdzekļu iegāde un apgrozāmo līdzekļu nodrošināšana. Autores tēmas ietvaros šis komercbanku darbības aspekts ir vērtējams kā tautsaimniecību ietekmējošs. Uzņēmumu ir būtiski tautsaimniecībā, jo tie nodrošina darba vietas, budžeta iemaksas, ražo produktus, piedāvā tirgū preces un pakalpojumus. Komercbankām ar iespēju segt uzņēmumu izmaksas ar kreditēšanu ir vitāla loma valstu tautsaimniecības attīstībā. Ja māsaimniecības lielākoties izvēlas kredītu nepietiekošu ienākumu dēļ, tad uzņēmējdarbības attīstība bieži vien neiztiek bez kreditēšanas arī lielos uzņēmumos.

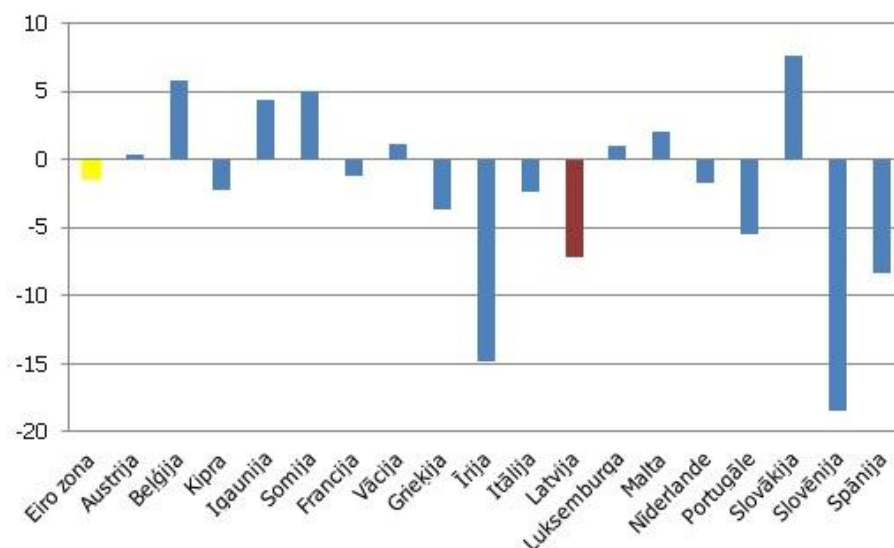

2.7.att. Uzņēmumu pieprasījumu pēc kredītiem skaidrojoši faktori (par faktora pozitīvo ietekmi ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; %, Latvijā)⁸²

Eiro zonā ir valstis, kur kreditēšanā vērojams kāpums (skat. 2.4.att.) un īpaši stimulēšanas pasākumi nav tik aktuāli⁸³. Šeit ir jāuzsver, ka pēc statistikas datiem savukārt Latvija nav līdera pozīcijās kreditēšanas kritumaā. Secināms, ka Igaunijā ir krasi atšķirīga situācija, tur kreditēšanas pieauguma tempi ir lielāki nekā vidēji eiro zonas visās iekļautos valstīs. 2017. gada maijā kredītreitingu aģentūra „Moody's Investors Service” ir paaugstinājusi Baltijas valstu banku sistēmas reitinga prognozi – tā ir mainījies no stabilas uz pozitīvu.

⁸² Eiro zonas banku veiktās kreditēšanas 2017. gada marta apsekojums: galvenie rezultāti Latvijā. Pieejams: https://www.makroekonomika.lv/sites/default/files/2017-05/BLS_%202017_marts.pdf (skatīts 15.05.2017.)

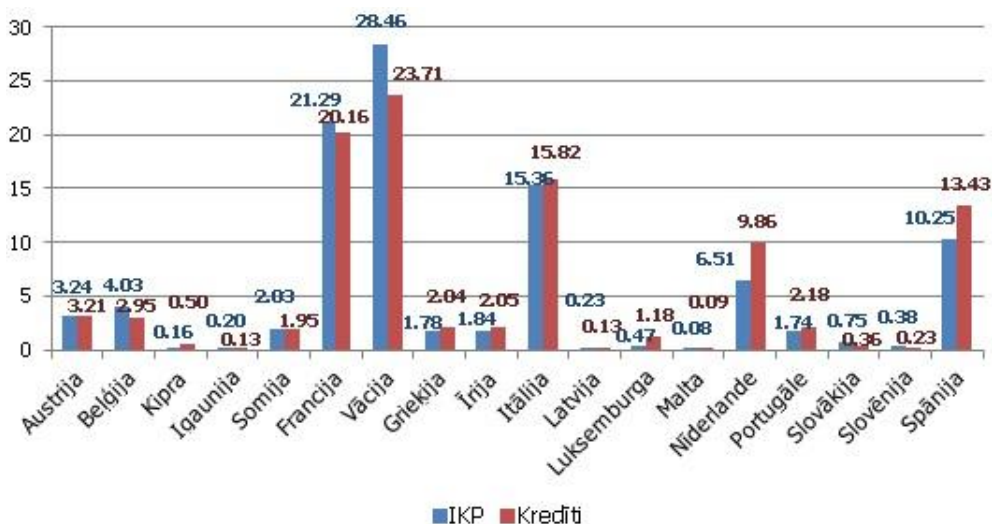
⁸³ Purviņš V. Kreditēšanas struktūra un dinamika Latvijā un citās eiro zonas valstīs. Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv/kreditesanas-struktura-un-dinamika-latvija-un-citas-eiro-zonas-valstis> (skatīts 15.05.2017.)

2.8. att. Kredītu gada pieauguma temps eiro zonas valstīs 2014. gada septembrī, %⁸⁴

Latvijā un Lietuvā gaidāma banku aktīvu kvalitātes uzlabošanās saistībā ar augstāku nodarbinātības līmeni un reālo algu, kas veicinās kredītu atgūšanu, savukārt Igaunijā tiek gaidīta aktīvu risku stabilitāte, jo šajā valstī problemātisko kredītu īpatsvars jau atbilst Ziemeļvalstu zemajam līmenim⁸⁵.

Bet Latvijas kredītiestāžu izsniegto kredītu apjoma īpatsvars kopējā eiro zonas rādītājā ir neliels un, līdzīgi kā ar piesaistītajiem noguldījumiem, veido 0,1% no kopējā, apmēram atbilstot tautsaimniecības proporciju raksturojošam lielumam (skat. 2.9.att.).

2.9.att. Eiro zonas valstu IKP un iekšzemes kredītu īpatsvars eiro zonas kopējos rādītājos 2014. gada 2. ceturksnī, %⁸⁶

⁸⁴ Datu avots: ECB.

⁸⁵ Ratings News. Pieejams: <https://www.moodys.com/researchandratings/research-type/issuer-research/ratings-news/003004005/-/1/0/-/0/-/en/global/rr> (skatīts 17.05.2017.)

⁸⁶ Purviņš V. Kredītēšanas struktūra un dinamika Latvijā un citās eiro zonas valstīs. Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv/kreditesanas-struktura-un-dinamika-latvija-un-citas-eiro-zonas-valstis> (skatīts 17.05.2017.)

Līdzīga situācija kā Latvijā ir arī Igaunijā – vērtējot pēc izsniegto kredītu apjoma. Salīdzinot kredītu un IKP īpatsvaru kopējos eiro zonas rādītājos, apskatot kredītu attiecību pret IKP, redzams, ka kredīti Latvijā ieņem mazāku lomu IKP veidošanā, kamēr vairākās citās valstīs situācija ir gluži pretēja.

Secināms, ka Baltijas valstu IKP un iekšzemes kredītu īpatsvars eiro zonas kopējos rādītājos ir niecīgs, kas nepārsniedz 0,2%, tomēr katras Baltijas valsts banku piedāvājums tautsaimniecībā ir ievērojams. Šeit ir jāņem vērā, ka Baltijas valstis pēc ekonomiskiem rādītājiem nav lielākās eiro zonas valstis, kas ietekmē salīdzinošos rādītājus. Arī tautsaimniecības struktūra un atsevišķu nozaru problemātika ietekmē Baltijas valstu rādītājus, ja tos salīdzina pēc iedzīvotāju skaita vai ekonomiskiem lielumiem.

Pēdējie veiktie pētījumi apliecina, ka Eiropas valstis ar visaugstāko AAI jeb augstāko potenciālu attīstīt alternatīvo aizdevumu nozari, ir Ungārija, Slovēnija, Latvija, Polija, Rumānija, Grieķija un Īrija. Tikmēr Igaunija ierindojas tikai 12. vietā, kamēr Lietuva 15. vietā. Nozares izaugsmei svarīga ir ne tikai vidējā alternatīvās kreditēšanas nozares temperatūra valstī (AAI indekss), bet arī kreditēšanas tirgus apjoms naudas izteiksmē. Pētījums arī atklāj, ka laikā no 2010. līdz 2016. gadam kopējais kredītiestāžu skaits Eiropā uz 1 miljonu iedzīvotāju ir samazinājies no 19 līdz 15. Ar vislielāko kredītiestāžu skaitu uz 1 miljonu iedzīvotāju izceļas Īrija, tai seko Austrija un Somija. Salīdzinot finansējuma pieejamību mājtsaimniecībām ar mazo un vidējo uzņēmumu segmentu, dažas valstis uzrāda ievērojami būtiskas atšķirības. Indekss Igaunijā, Ungārijā, Itālijā un Nīderlandē uzņēmumu kreditēšanai ir vismaz divus punktus zemāks nekā mājtsaimniecībām jeb privātpersonām, kas nozīmē, ka alternatīvā kreditēšanai ir lielāks potenciāls tieši privātpersonu segmentā⁸⁷.

Finanšu vides reitingu aģentūras norāda, ka Baltijas valstīs labvēlīga makroekonomikas vide ļaus bankām strādāt ar stabilu rentabilitāti. Piemēram, „Moody's” Baltijas bankām prognozē iespējas palielināt gan tirgus daļu, gan peļņu, jo ārvalstu banku filiāļu apvienošana šajās bankās patērēs gan resursus, gan vadības uzmanību. Tāpat „Moody's” uzsver, ka Baltijas valstu bankas saglabās vai pat uzlabos jau tā spēcīgos kapitāla rādītājus, kā arī reģiona bankas turpinās nostiprināt finansējuma un likviditātes portfeļus, būtiski samazinot nestabilos nerezidentu noguldījumu portfeļus, ko kompensēs spēcīgs rezidentu noguldījumu pieaugums⁸⁸.

⁸⁷ Hāka Ž. Kredītiestāžu skaits Eiropā uz 1 miljonu iedzīvotāju ir samazinājies no 19 līdz 15. Dienas Bizness. 2017. gada 16. maijs. Pieejams: <http://www.db.lv/finanses/finansejums/kreditiestazu-skaitis-eiropa-uz-1-miljonu-iedzivotaju-ir-samazinajies-no-19-lidz-15-462894> (skatīts 17.05.2017.)

⁸⁸ Ratings News. Pieejams: <https://www.moody.com/researchandratings/research-type/issuer-research/ratings-news/003004005/003004005/-/1/0/-/0/-/en/global/rr> (skatīts 17.05.2017.)

ECB norāda, ka eiro zonas valstu fiskālās elastības iespējas atšķirās (apjoma un izmantošanas nozīmē). Valstīm, kurām nebija fiskālās elastības iespēju, bija jāīsteno fiskālie pasākumi, lai nodrošinātu atbilstību normatīvā regulējuma prasībām. Dažas valstis izmantoja iespēju palielināt deficītu, ko pieļauj Stabilitātes un izaugsmes pakta elastības nosacījumi attiecībā uz valsts ieguldījumiem, pensiju reformām un strukturālajām reformām (šeit jāpiemien Itālija, Latvija un Lietuva)⁸⁹.

Kopumā ir secināms, ka Latvijas komercbanku sektors ir vairāk sadrumstalots, bankas ir vairāk, līdz ar to ir lielāka konkurence. Banku tirgus daļu aspektā notiek pārmaiņas, dažas no Baltijas valstu bankām plāno vai jau realizē apvienošanās, lai nodrošinātu konkurētspēju nākotnē. Autore uzskata, ka Baltijas banku pamatkapitālu, aktīvus ietekmē pasaules globālie procesi, jautājums ir, kā katra atsevišķā banka uz tiem reaģē, spēj tos asimilēt, nodrošinot bankas klientu finanšu drošību un savu izaugsmi.

⁸⁹ Eiro zonas tautsaimniecība, ECB monetārā politika un Eiropas finanšu sektors 2016. gadā. Pieejams: <https://www.ecb.eiropa.eu/pub/annual/html/ar2016.lv.html> (skatīts 17.05.2017.)

3. Banku un tautsaimniecības savstarpēja attīstības mijiedarbība

3.1. Komercbanku kā finanšu sektora sastāvdaļas loma ekonomikā

Pēdējos gados visās trīs Baltijas valstīs ir ievērojami pieauguši iedzīvotāju uzkrājumi un ieguldījumi. 2015. gada 2.ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo laika posmu, uzkrājumi Lietuvā pieauga par 1,5 miljardiem eiro jeb 16,6%, Igaunijā – par 452 miljoniem eiro jeb 8,3%, Latvijā – par 505 miljoniem eiro jeb 10,1%⁹⁰. Ir būtiski vērtēt arī komercbanku kā finanšu sektora pienesumu pēfīto balstu tautsaimniecībās.

Izaicinājums finanšu sektora tālākai attīstībai ir straujā tehnoloģiju attīstība, kas varētu pārvirzīt finanšu pakalpojumu sniedzējus no tradicionālajiem pakalpojumu sniedzējiem uz jauniem spēlētājiem finanšu pakalpojumu nozarē, kā arī ļauj tradicionālo finanšu pakalpojumu sniedzējiem ieviest jaunus inovatīvus pakalpojumus. Šāda tendence nojauc robežas, ļaujot klientiem izmantot pakalpojumus, ko nodrošina citu valstu finanšu pakalpojumu sniedzēji, tādējādi radot tradicionāliem pakalpojumu sniedzējiem konkurences spiedienu ne tikai no valsts iekšienē radītām finanšu pakalpojumu tehnoloģiju iespējām, bet arī no citu valstu pakalpojumu sniedzējiem⁹¹.

Autore uzskata, ka komercbanku kā finanšu sektora nozīme kļūst arvien globālākā. Šobrīd jau daudzi izmanto mobilās aplikācijas, lai apmaksātu rēķinus un izmantotu citus finanšu pakalpojumus. Tautsaimniecībā ir iespējama ātrāka resursu kustība, materiālo resursu aprīte.

Globālos un mainīgos apstākļos finanšu sektoram jāspēj sekmīgi pielāgoties mainīgajai ārējai videi, konkurences radītajiem izaicinājumiem, lai turpinātu attīstīties un sniegt savu ieguldījumu ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības veicināšanai un saglabātu savas līdera pozīcijas Baltijas reģionā. Nespējot pielāgoties nepieciešamām pārmaiņām (rūkoša pelnītspēja, pieaugoša konkurence, striktāks regulējums), gan Latvijas, gan visas Baltijas finanšu sektors var zaudēt starptautisko konkurētspēju un līdera pozīcijas Baltijas reģionā, kas var novest pie tā, ka samazinās finanšu sektora devums ekonomikai īstermiņā un attīstībai ilgtermiņā, mazinot arī ekonomikas potenciālo izaugsmi, kā arī samazinot labi apmaksātu speciālistu nodarbinātību⁹².

⁹⁰ Eiropas Centrālā banka.

⁹¹ Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecereto-darbibu-istenosana>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

⁹² Turpat.

Latvijas finanšu sektora stiprās un vājās puses, kā arī ārējās vides iespējas un draudi ir apkopoti tabulā (skat.3.1.tabula). Tabulā dotais vērtējums attiecas arī uz komercbankām Lietuvā un Igaunijā (attiecīgi iezīmēts būtiskākais ar pelēku toni).

3.1.tabula

Latvijas komercbanku kā finanšu sektora SVID analīze (līdzīga situācija vērojama arī Lietuvā un Igaunijā)⁹³

Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> – attīstīts kredītiestāžu sektors; – finanšu pakalpojumu eksports veido būtisku daļu no finanšu sektora; – efektīvas un modernas starpbanku maksājumu sistēmas; – strauji attīstās maksājumu pakalpojumu un ne-banku kreditētāju nozares, tai skaitā savstarpējo aizdevumu platformas un citi inovatīvi pakalpojumi; – laba kapitāla tirgus infrastruktūra; – attīstīts valsts vērtspapīru tirgus; – pamazām palielinās mājsaimniecību uzkrājumu līmenis; – apņemšanās nodrošināt augsta standarta ekonomisko politiku un pārvaldību; – laba komunikāciju infrastruktūra. 	<ul style="list-style-type: none"> – mazattīstīts kapitāla tirgus (zema kapitalizācija salīdzinot ar citām ES valstīm, ieguldījumu instrumentu nepietiekamība vietējiem institucionālajiem investoriem); – mazattīstīts apdrošināšanas tirgus (salīdzinot ar citām ES valstīm, ļoti zems apdrošināšanas prēmiju apmērs uz vienu iedzīvotāju); – vēsturiski negatīvs viedoklis par bankām, kas balstīts notikumos ar finanšu tirgus dalībnieku izmantošanu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas darījumos; – palielināta finanšu sektora NILLTF riska ekspozīcija, kā rezultātā būtiski apgrūtinātas korespondējošas attiecības ar vadošajām starptautiskajām finanšu institūcijām ASV dolāru maksājumu apkalpošanā.
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> – attīstīta transporta infrastruktūra, tai skaitā plaša tiešo lidojumu pieejamība; – dziļa integrācija starptautiskajā arēnā; – digitalizācijas un inovācijas attīstība, dodot iespējas sniegt kvalitatīvāku pakalpojumu, kā arī vieglāk iekarot citu valstu tirgus; – ģeogrāfiskā atrašanās vieta; – Skandināvijas reģionā ietekmes rezultātā finanšu sektora uzņēmumi var būt ieinteresēti meklēt iespējas paplašināt darbību citās valstīs. 	<ul style="list-style-type: none"> – ārējās makroekonomiskās vides riski (tajā skaitā nenoteiktība saistībā ar <i>Brexit</i>, ES bažas par potenciālajām ASV ārpolitikas izmaiņām mainoties prezidentūrai, zemo procentu likmju vide, rūkoša banku sektora pelnītspēja ES); – paaugstināts konkurences spiediens; – paaugstināti riski tikt iesaistītiem noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā; – regulējošo prasību arbitražas iespējas Baltijas un Ziemeļvalstu reģionā.

⁹³ Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecere-to-daribu-istenosana>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

Finanšu tirgus attīstībai būtiskākie aspekti:

- digitalizācija un inovācija;
- finanšu sektora NILLTFN atbilstības un valsts reputācijas paaugstināšana;
- starptautiskā konkurētspēja.

Var pieminēt, ka trīs Baltijas valstu banku nozares asociācijas ir izveidojušas vienotu Baltijas finanšu konsultantu asociāciju (Baltic Financial Advisors Association, BFAA), kas licencēs tos finanšu tirgus darbiniekus, kas sniedz investīciju konsultācijas vai starpniecības pakalpojumus uzkrājošās dzīvības apdrošināšanas jomā. Latvijas biedrību un nodibinājumu reģistrā jaunā biedrība ir reģistrēta 2015. gada 4. decembrī, tās dibinātāji ir Latvijas Komercbanku asociācija, Igaunijas Banku asociācija un Lietuvas banku asociācija. BFAA izstrādās nozares profesionālos standartus saskaņā ar labāko ES valstu praksi, darbība plānota trīs Baltijas valstu valodās⁹⁴.

Autore uzskata, ka neapšaubāmi inovācijas un reputācija, kā arī kompetences paaugstināšana un kvalitatīvas finanšu konsultācijas, iedzīvotāju informēšana par finanšu risinājumiem stiprina tautsaimniecību kopumā, jo tiek piedāvāti nepieciešamie instrumenti, lai veiktu uzņēmējdarbību tautsaimniecības dažādās jomās, paaugstinātu iedzīvotāju kvalitāti, nostiprinātu valstu konkurētspēju.

Tehnoloģiju attīstība no vienas puses ir izaicinājums tradicionālajiem finanšu pakalpojumu sniedzējiem, kuriem jāspēj pielāgoties straujajām izmaiņām, balansējot starp atbilstošu risku pārvaldīšanu un inovatīvu pakalpojumu ieviešanu, tomēr, lai vairotu konkurētspēju nozīmīga ir tādas uzņēmējdarbības un regulatīvās vides radīšana, kas arī Latvijā ļautu attīstīties jaunām finanšu tehnoloģiju (*Fintech*) idejām, ne tikai spējai ieviest jau radītus inovatīvus produktus. Lai atbalstītu jauno inovatīvo maksājumu produktu radīšanu un nodrošinātu patērētājiem un komersantiem iespēju veikt maksājumus jebkurā diennakts laikā, sasniedzot naudas līdzekļu saņēmēju dažu sekunžu laikā, *Latvijas Banka pilnveido Elektroniskā klīringa sistēmu ar mērķi 2017.gada beigās ieviest Zibmaksājumus reālā laika 24/7/365 režīmā Latvijā*. Digitālo instrumentu un pakalpojumu attīstība atbilst Latvijas patērētāju un investoru vajadzībām, kā arī atbalsta produktivitāti, tomēr jānodrošina, ka tā nekaitē valsts, kā augoša reģionālā finanšu centra reputācijai, jo neesoša vai nepietiekoša regulējuma apstākļos var samazināt darījumu, pārskaitījumu drošību un veicināt nelegāli iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma finansēšanu, kā arī var palielināt divus tradicionālos

⁹⁴ Baltijas valstīs izveidota kopēja finanšu konsultantu licencēšanas organizācija. Pieejams: <http://lka.org.lv/lv/aktualitates/jaunumi/jaunumi/baltijas-valstis-izveidota-kopeeja-finanshu-konsultantu-licencešanas-organizacija/> (skatīts 30.05.2017.)

finanšu sistēmas riskus – kredītrisku un likviditātes risku. Veicinot digitalizāciju un inovāciju, ir kritiski nodrošināt atbilstošu normatīvo, tajā skaitā NILLTF un reputācijas risku ierobežojošo, vidi kā arī regulāru finanšu sektora un tās atsevišķo elementu NILLTFN atbilstības vērtējumu⁹⁵.

Autore secina, ka, no vienas puses, tautsaimniecībā ir nepieciešams, lai finanšu sektors būtu stabils, tomēr, no otras puses, tam ir jābūt arī mūsdienīgam. Nozares eksperti uzsver, ka banku sektora ietekme uz kopējo ekonomiku ir liela. Bet komercbankas Latvijā un Lietuvā un Igaunijā veic pakalpojumus, ko finanšu nozarē neuzskata par īpaši sarežģītiem un tāpēc arī peļņas iespējas no tiem ir salīdzinoši nelielas, proti, tie ir starpbanku pārskaitījumi, valūtas maiņas operācijas, maksājumu karšu izsniegšana un apkalpošana, kā arī kredītu izsniegšana. Taču ar investīciju piesaisti, jaunu finanšu produktu izstrādi un pakalpojumu sniegšanu, kas paredz ne tikai naudas izvietojumu depozītos, bet arī labas ieguldījuma iespējas jau citos, daudz pelnošākos finanšu produktos, nodarbojas vairs tikai retais. Jāuzsver, ka tautsaimniecībā uzņēmējus bremzē arī ģeopolitiskās sekas un problēmas⁹⁶.

Starptautiskās konkurētspējas kontekstā būtiski ir gan tas, kādus kvalitatīvus un konkurētspējīgus pakalpojumus Latvijas finanšu sektors spēj sniegt ārpus Latvijas kā finanšu pakalpojumu eksportu, gan arī tas, cik kvalitatīvi ir iekšzemē sniegtie pakalpojumi un kā tie spēj konkurēt ar citās valstīs sniegto finanšu pakalpojumu piedāvājumu. Sevišķi svarīga konkurētspējīgas finanšu pakalpojumu sniegšanas vides uzturēšanai ir ilgtspējīga attīstību veicinoša, starptautiski konkurētspējīga regulējošā vide⁹⁷.

Kopš 2007.gada marta tiek publicēti Globālā finanšu centru indeksa (GFCI) dati. Indekss tiek veidots, lai vērtētu finanšu centrus pasaulē pēc to konkurētspējas. Indeksa veidošanā izmanto faktoru novērtēšanas modeli, kuram pamatā ir divi atšķirīgi datu avoti: tiešsaistes aptauja, kur ap 2000 finanšu pakalpojumu nozares profesionāļu sniedz atbildes par finanšu centru konkurētspēju, kā arī instrumentālu faktoru jeb ārējo konkurētspējas rādītāju:

- ***biznesa vide*** (politiskā un likumdošanas stabilitāte, nodokļu un izmaksu konkurētspēja, normatīvā vide, makroekonomiskā vide);
- ***finanšu sektora attīstība*** (kapitāla pieejamība, tirdzniecības apjoms un ātrums, nodarbinātība un ekonomiskā izlaide);

⁹⁵ Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-avadita-ministru-kabineta-iecereto-darbibu-istenosana>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

⁹⁶ Pelane A. Latvijas banku sektors lielo pārmaiņu gaidās. Pieejams: <http://www.lsm.lv/raksts/zinju-analize/zinas/latvijas-banku-sektors-lielo-parmainu-gaidas.a174086/> (skatīts 01.06.2017.)

⁹⁷ Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-avadita-ministru-kabineta-iecereto-darbibu-istenosana>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

- **infrastruktūra** (transports, biroji, IT, vides uzturēšana un ilgtspēja);
- **cilvēkkapitāls** (dzīves kvalitāte, izglītota personāla pieejamība, darba tirgus elastība);
- **reputācija** (finanšu centru savstarpējā pozicionēšana, kulturālā daudzveidība, inovāciju līmenis, pilsētas zīmols un pievilcība) apkopojums⁹⁸.

Kopš 2014.gada arī Rīga tiek iekļauta GFCI veidotajās finanšu centru novērtējuma aptaujās, iegūstot asociēta centra statusu. Pirmo reizi GFCI Rīga savu vietu ieņēma kopš 2016.gada jūnija (GFCI19) – 71.vieta no kopumā 86 pasaules finanšu centriem. 2016. gada septembra (GFCI20) vērtējumā, kur Rīga ir pakāpusies uz 52.vietu no kopumā 87 pasaules finanšu centriem, ir apliecinājums tam, ka iepriekš veiktie pasākumi ir efektīvi. Tajā pašā laikā Austrumeiropas un Centrālāzijas reģionālajā finanšu centru sarakstā starp 11 pilsētām Rīga ieņēma piekto vietu aiz Stambulas, Varšavas, Prāgas un Maskavas (GFCI19), savukārt 2016. gada septembra (GFCI20) vērtējumā Rīga pakāpusies uz trešo pozīciju aiz Varšavas un Tallinas ar salīdzinoši nelielu vērtējuma punktu starpību⁹⁹.

Secināms, ka komercbanku ietekme uz tautsaimniecību kā daļa no finanšu sektora Baltijas valstīs atbilst klasiskām ekonomikas pieejām, nodrošinot resursus, ieguldījumu un uzkrājumu veidošanos mājtsaimniecībām un uzņēmējdarbības sektoram. Kā nākotnes nepieciešamība būtu jaunu, inovatīvu finanšu risinājumu piedāvājums, kas aktivizētu arī tautsaimniecības kopējo aktivitāti, ražošanas jaudas, resursu pieejamību.

Šobrīd Latvijai ir straujākā izaugsme starp Baltijas valstīm (skat.3.2.tab.). Investīciju cikls Baltijas valstīs ir izjucis, ko raksturo straujais investīciju pieaugums Lietuvā, investīciju pieauguma paātrināšanās Latvijā un krītošais investīciju līmenis Igaunijā.

⁹⁸ Turpat.

⁹⁹ Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecere-to-darbibu-istenosana>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

IKP prognoze – Eiropa¹⁰⁰

	2015	2016	2017
Eirozona	1.5	1.7	1.7
Vācija	1.7	1.6	1.5
Francija	1.2	1.4	1.6
Itālija	0.7	1.2	1.3
Spānija	3.1	2.7	2.9
Baltijas valstis	2.2	3.6	3.4
Zviedrija	3.7	3.8	2.4
Norvēģija	1.4	1.4	1.7
Dānija	1.4	1.7	1.9
Somija	-0.2	0.5	0.7

Lietuvā un Latvijā investīciju galvenais dzinējspēks ir augošās investīcijas mašīnās un iekārtās (par +28% un +15% 3.ceturksnī), kas ir pozitīvs indikators, un varētu nozīmēt spēcīgāku turpmāko ekonomisko izaugsmi un eksporta potenciālu. Investīciju un IKP attiecība visās trīs Baltijas valstīs šobrīd ir virs vidējā Eiropas Savienības valstīs. Interesanti, ka investīcijas rezidentu nekustamajā īpašumā Lietuvā sasniegušas pirmskrīzes līmeni, kamēr Latvijā tās svārstās 25-30% robežās, salīdzinot ar 2007. un 2008. gada līmeņiem¹⁰¹.

Investīciju piesaiste finanšu un saistīto informācijas tehnoloģiju pakalpojumu un finanšu pakalpojumu jomā izvirzīta kā prioritārā joma. Politikas plānošanas eksperti uzskata, ka pasākumi jāvērs uz to, lai Latvijas konkurētspēja šajā segmentā pastāvīgi pieaugtu, sevišķi salīdzinot ar Lietuvu. Latvijā pārstāvētām bankām ir uzkrāta ekspertīze SSC/BPO centru izvietojšanā Baltijas valstīs, kas apvienojumā ar mērķtiecīgu valsts darbību un koncentrāciju uz potenciālajiem klientiem, sevišķi, Baltijas un Ziemeļvalstu reģionā, var nodrošināt ievērojamu aktivitātes pieaugumu šajā uzņēmējdarbības segmentā¹⁰².

2017. gadā plānota Latvijas, Lietuvas un Igaunijas kapitāla tirgu norēķinu infrastruktūru apvienošana un pievienošana vienotai Eiropas norēķinu platformai – TARGET2 vērtspapīriem, lai veicinātu integrāciju kopējā Eiropas vērtspapīru tirgū. Latvijas kopējā akciju tirgus kapitalizācijas apmērs pret Latvijas iekšzemes kopproduktu bija 4%

¹⁰⁰ Nordea ekonomikas apskats: 2016. gadā Latvijas IKP izaugsme būs 3,0%. Pieejams: <http://www.nordea.lv/par+nordea/par+nordea/mediju+telpa/09122015/1748662.html> (skatīts 01.06.2017.)

¹⁰¹ Nordea ekonomikas apskats: 2016. gadā Latvijas IKP izaugsme būs 3,0%. Pieejams: <http://www.nordea.lv/par+nordea/par+nordea/mediju+telpa/09122015/1748662.html> (skatīts 01.06.2017.)

¹⁰² Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecere-to-darbibu-istenosana>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

2013.gadā¹⁰³, kas bija viszemākais rādītājs starp visām ES dalībvalstīm (salīdzinoši kaimiņvalstīs – Lietuvā 2013.gadā šis rādītājs bija 8%, Igaunijā – 10%)¹⁰⁴, kas liecina, ka Baltijas mērogā Latvijas pozīcijas vērtspapīru tirgus attīstības jomā tomēr ir vājākas.

Latvijas vērtspapīru tirgus kapitalizācija jeb tirgus vērtība gan turpina pakāpeniski pieaugt. 2015.gada beigās Latvijā reģistrēto publiskā apgrozībā esošo vērtspapīru kopējā kapitalizācija sasniedza 3,18 miljardus *eiro*, kas veido 64% pieaugumu salīdzinot ar 1,9 miljardiem *eiro* 2012.gada beigās¹⁰⁵. Lielāko īpatsvaru jeb 35,1% kopējā tirgus kapitalizācijā joprojām veido valsts parāda vērtspapīri, tiem seko akciju tirgus ar 33,8% daļu un arvien nozīmīgāku daļu ieņem korporatīvie parāda vērtspapīri ar jau 30,3%. Korporatīvo parādu vērtspapīru tirgus aktivitāte nodrošina lielāko īpatsvaru kopējā emisiju skaita pieaugumā, kur publiskā apgrozījumā esošo emisiju skaits šajā laika periodā pieauga gandrīz trīskārtīgi no 15 emisijām līdz 42 emisijām, savukārt publiskā apgrozībā esošo akciju emisiju skaits šajā laika periodā samazinājies no 32 līdz 27 emisijām. Šī tirgus segmenta aktivizēšanos lielā mērā ir veicinājis labvēlīgs nodokļu režīms¹⁰⁶.

Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, kapitāla tirgus nozarē ir izvirzāmi trīs stratēģiskie darbības virzieni:

- palielināt uzņēmumu skaitu, kas izmanto kapitāla instrumentus finansējuma piesaistei;
- attīstīt kapitāla instrumentus finansējuma piesaistes un ieguldījumu iespēju paplašināšanai;
- palielināt institucionālo un privāto investoru aktivitāti vietējā kapitāla tirgū.

Patlaban Latvijā top jaunā Finanšu un kapitāla tirgus stratēģija un tas beidzot būs pirmais dokuments, kurā valsts definēs, kāda veida biznesu tā gatava atbalstīt un ko sagaida no pašas nozares¹⁰⁷.

Komercbanku sektorā darba produktivitāte tiek veicināta, lai samazinātu izmaksas un paaugstinātu sektora pakalpojumu kvalitāti. Kopumā ir jāpiekrīt, ka Baltijas ekonomikas raksturojums šobrīd ir duāls. Pēc krīzes periodā eksporta izaugsme ir vāja, taču iekšzemes ekonomika turpina „pārkarst”. Iekšzemes patēriņa galvenais ietekmējošais faktors – strauji

¹⁰³ Banking and Finance, Capital Markets in the EU, Capital Markets Factsheet, 30.09.2015, Eiropas Komisija, 2. lpp.

¹⁰⁴ Turpat, 1. lpp.

¹⁰⁵ Statistika par vērtspapīru tirgu, 2015.gads, Latvijas Centrālais depozitārijs, 4.lpp.

Statistika par vērtspapīru tirgu, 2012.gads, Latvijas Centrālais depozitārijs, 4.lpp.

¹⁰⁶ Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecere-to-darbibu-istenosana-i>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

¹⁰⁷ Pelane A. Latvijas banku sektors lielo pārmaiņu gaidās. Pieejams: <http://www.lsm.lv/raksts/zinju-analize/zinas/latvijas-banku-sektors-lielo-parmainu-gaidas.a174086/> (skatīts 01.06.2017.)

augošais algu līmenis - šobrīd sasniedzis 5 līdz 7% atzīmi visās Baltijas valstīs. Papildu tam krītošais bezdarba līmenis, mērena inflācija un stabila patērētāju pirkjspēja, ļauj iekšējām patēriņam būt galvenajam ekonomikas dzinulim Baltijā. Lietuva šobrīd ir vadošā privātā patēriņa pieaugumā (+5.3%), kurai cieši seko Igaunija (+5.1%) un tikai pēc tam – Latvija (+3.4%). Prognozēts, ka spēcīgs privātā patēriņa pieaugums Latvijā un Lietuvā saglabāsies gan 2016. un 2017. gadā, kamēr situācija Igaunijā stabilizēsies. Pretēji pēc krīzes periodam 2016. un 2017. gados Baltijā prognozēta vidējo ienākumu līmeņa izlīdzināšanās. Taču jāņem vērā, ka šobrīd vidējais algu līmenis Lietuvā sasniedz 740 eiro, Latvijā 830 eiro, kamēr Igaunijā par 30% vairāk – 1050 eiro¹⁰⁸.

Finanšu sektors nodrošina gan pienesumu tautsaimniecībā, gan arī darba vietas. Darbaspēka izmaksu un produktivitātes dinamiku pēdējos gados galvenokārt nosaka strukturālā rakstura faktori, kamēr ciklisko faktoru ietekme ir mazinājusies. Darba samaksas pieaugums kļūst arvien straujāks, ko būtiski ietekmē augošā konkurence ES darba tirgū un Latvijas zemā konkurētspēja tajos. Produktivitātes kāpums ir daudz mērenāks.

3.2. Latvijas ekonomikas raksturojošie aspekti

Baltijas valstu makroekonomiskie rādītāji ir līdzīgi, tomēr ar atšķirīgām tendencēm (skat.3.3.tab.). Neskatoties uz pieticīgo IKP pieaugumu pēdējos gados, Baltijas valstis ir spējušas izvairīties no smagām neveiksmēm arī 2016. gada ekonomisko un politisko satricinājumu laikā. Saskaņā ar EK aplēsēm 2016. gadā globālās ekonomikas izaugsme ir 3%, kas ir nedaudz vājāka nekā tika prognozēts iepriekš, savukārt 2017. gadā izaugsme tiek lēsta ap 3,4%, un līdzīgu globālās ekonomikas attīstību prognozē arī SVF.

3.3.tabula

Baltijas valstu galvenie makroekonomiskie rādītāji (procentos)¹⁰⁹

Reģionu rādītāji	IKP pieaugums			Patēriņa cenas			Bezdarbs		
	2015	2016	2017p	2015	2016	2017p	2015	2016	2017p
ES	2,0	1,8	1,9	0,0	0,3	1,5	9,4	8,9	8,5
Latvija	2,7	2,8	3,1	0,2	0,2	2,0	9,9	9,6	9,3
Lievuta	1,6	2,8	3,1	-0,7	0,6	1,8	9,1	7,8	6,4
Igaunija	1,1	1,9	2,4	0,1	0,8	2,9	6,2	6,5	7,7

p - prognoze

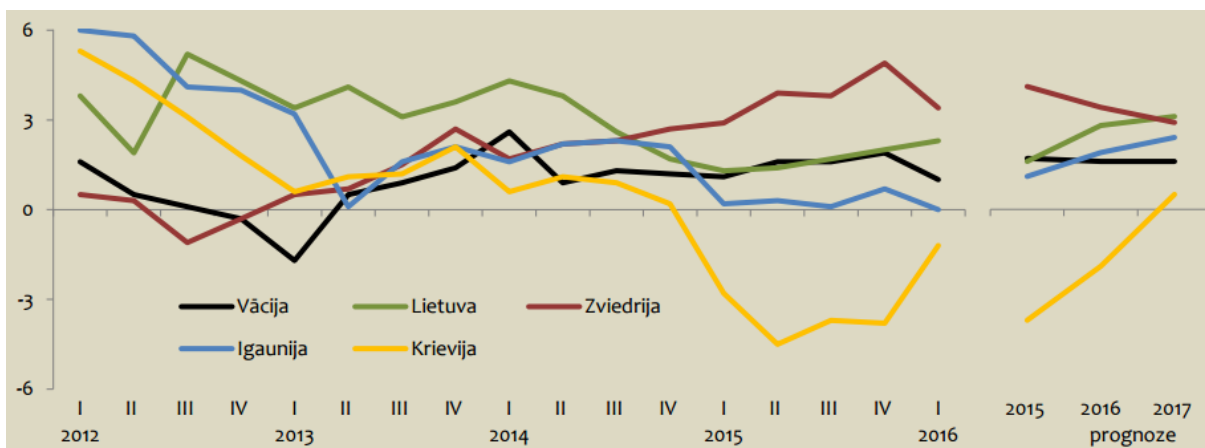
¹⁰⁸ Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecere-to-darbibu-istenosana>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

¹⁰⁹ CSB.

Secināms, ka Latvijā un Lietuvā tiek prognozēts lielāks IKP pieaugums, bet arī lielākas patēriņa cenas ir tieši Latvijā. Latvijā ir arī augstāks bezdarba līmenis nekā vidēji ES. 2016. gada pirmajos deviņos mēnešos Lietuvas IPK gada pieaugums sasniedza 2%, un tas bija zemāks, nekā prognozēts pirms gada.

Lai gan 2017. gadā privātais patēriņš pieaugs lēnāk, tas joprojām būs galvenais IKP pieauguma virzītājspēks. Arī vidējā darba alga šogad augs lēnāk, jo nav plānota minimālās algas celšana atšķirībā no diviem darba algas palielinājumiem 2016. gadā. Bezdarba līmeņa samazināšanās un kvalificēta darbaspēka trūkums sekmēs darbaspēka izmaksu pieaugumu. Uzņēmumi joprojām centīsies atrisināt nepietiekama darbaspēka problēmu, slēdzot darba līgumus ar darbiniekiem no trešajām valstīm¹¹⁰. Tēmas kontekstā ir jāuzsver, ka galvenais ES izaugsmes stimuls 2016. gadā ir iekšzemes pieprasījums. Privāto patēriņu pozitīvi ietekmēs augošie rīcībā esošie ienākumi. Pēdējā laikā ir uzlabojušies investīciju apstākļi, labvēlīgāki ir kļuvuši finansēšanas nosacījumi, kur liela loma ir banku sektoram. Izaugsme Baltijas valstīs 2015. gadā bija tuva vidējam ES rādītājam. Nelabvēlīgi izaugsmi ietekmēja ārējā vide¹¹¹.

Var salīdzināt Latvijas galveno partnervalstu ekonomiskā attīstību (skat.3.1.att.).

3.1.att. Latvijas galveno partnervalstu ekonomiskā attīstība (IKP pieauguma tempi, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu)¹¹²

Secināms, ka Lietuvas prognozes ir optimistiskākas nekā Igaunijas. Banku sektora apjoms Baltijas valstu tautsaimniecībā ir atkarīgs no dažādām tendencēm, kuras autore ieskicēs. Lietuvas ekonomikas izaugsme 2015. gadā bija mērena. Lai gan iekšzemes pieprasījums bija salīdzinoši straujš, ārējais pieprasījums no valstīm ārpus ES saglabājās vājš. ES fondu izmaksas veicināja strauju investīciju pieaugumu. Pieauga algas, bet zemas

¹¹⁰ Baltijas biznesa pārskats. Pieejams:

http://www.seb.lv/sites/default/files/web/files/webstorage/Parskati/SEB-BBO-2017_LV.pdf (skatīts 25.05.2017.)

¹¹¹ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 17.-18. lpp.

¹¹² Eurostat, Krievijas Federācijas valsts statistikas dienests, Eiropas Komisijas prognozes.

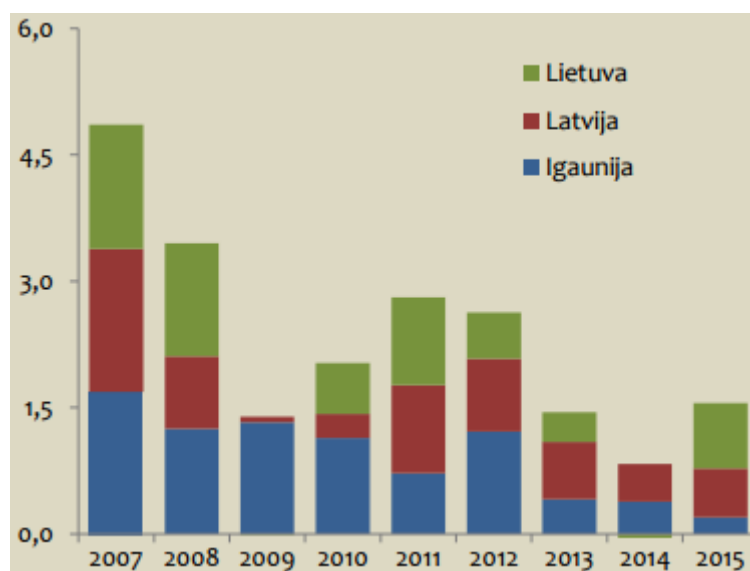
enerģijas un pārtikas cenas labvēlīgi ietekmēja mājsaimniecību rīcībā esošos ienākumus. 2016. gadā izaugsme Lietuvā tiek prognozēta straujāka nekā gadu iepriekš. To noteiks privātā patēriņa pieaugums un eksporta atgūšanās. Nākotnē izaugsmi vājinās lēnāks nodarbinātības pieaugums un inflācijas straujāks kāpums. Pieaugs investīcijas, hipotekārā kreditēšana un mājokļu būvniecība. Reālā IKP pieaugums Igaunijā 2015. gadā bija vājāks nekā 2014. gadā, ko noteica negatīvais bāzes efekts elektronikas nozarē, Krievijas pieprasījuma samazināšanās un zemās naftas cenas, kas nelabvēlīgi ietekmē Igaunijas degakmens ražošanas nozari. Privātais patēriņš stabili pieauga, to balstīja spēcīgs algu pieaugums, ienākuma nodokļa samazināšana un zemā inflācija. Tajā pašā laikā samazinājās privātās investīcijas un saruka krājumi. Pozitīvu ieguldījumu izaugsmē deva neto eksports. Lai gan saglabājas neskaidrības ārējā vidē, ir paredzams, ka 2016.-2017. gadā ārējais pieprasījums pieaugs, palielinot Igaunijas ražošanas jaudu noslodzi, kas veicinās uzņēmumu investīcijas. Privātā patēriņa izaugsmi bremzēs augošā inflācija. Kā galvenais izaugsmes dzinējspēks saglabāsies iekšzemes pieprasījums¹¹³.

Autore uzskata, ka banku sektora apjoms tautsaimniecībā ir galvenokārt atkarīgs no patēriņa iespējām, kreditēšanas pieejamības, iedzīvotāju labklājības dinamikas, investīcijām.

Banku sektora apjoma izmaiņas Baltijas valstu tautsaimniecībā ietekmē investīcijas. Investori ir viens no indikatoriem, kas norāda, vai ekonomiskā situācija ir valstīs stabila un perspektīva. Piemēram, ārvalstu tiešās investīcijas (ĀTI) plūsmu intensitāte Latvijā, kā arī citās Baltijas valstīs ir visai mērena. Baltijas valstis nav izņēmums pasaulē, jo pasaulē kopumā ir samazinājušās investīciju pārrobežu plūsmas, kas galvenokārt skaidrojams ar nestabilitāti pasaules ekonomikā, pieaugušiem ģeopolitiskiem riskiem un politikas neprognozējamību.

Vērtējot ārvalstu investīciju ieplūdi Baltijas valstīs (skat.3.2.att.), jāsecina, ka investīciju apjomi un to izmaiņas katrā no Baltijas valstīm atšķiras. Lietuvā pēc statistikas datiem ĀTI ieplūdes nebija 2009. un 2014. gadā.

¹¹³ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. –18. lpp.

3.2. att. Ārvalstu investīciju ieplūde Baltijas valstīs (mljrd. eiro)¹¹⁴

Vidēji gadā ĀTI neto ieplūde Baltijas valstīs periodā no 2011. līdz 2014. gadam bija gandrīz trīs reizes mazākā apjomā nekā pirmskrīzes gados. 2015. gadā, salīdzinot ar 2014. gadu, ienākošo ĀTI apjoms Latvijā un Lietuvā pieauga, kamēr Igaunijā tas bija mazāks. Kopumā Baltijas valstīs 2015. gadā piesaistīja ĀTI 1552,3 milj. eiro apjomā, gandrīz divreiz vairāk nekā pirms gada. Latvija piesaistīja apmēram 37% no visām ĀTI Baltijas valstīs, Igaunija – 13% un Lietuva – 50 procentus. Latvijas ekonomikā piesaistīto ĀTI plūsmu dinamika pēdējos gados bija daudz mērenāka nekā pirms krīzes. Ienākošo ĀTI apjoms laika periodā no 2011. līdz 2014. gadam bija gandrīz par ceturtdaļu mazāks nekā ekonomikas straujās izaugsmes gados. 2014. gadā ārvalstu tiešo investīciju neto ieplūde Latvijā sasniedza 1,9% no IKP, t.i., par gandrīz 1 procentpunktu zemākā līmenī nekā pirms gada. 2015. gadā ārvalstu investoru aktivitātes palielinājās, un, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ĀTI plūsmas pieauga gandrīz 2,3 reizes un sasniedza 3% no IKP. To galvenokārt noteica reinvestētas peļņas pieaugums. Jāatzīmē, ka kopš 2011. gada reinvestētā peļņa veido gandrīz 40% no piesaistītām ĀTI. Savukārt šī gada 1. ceturksnī piesaistītās ĀTI plūsmas bija negatīvas sakarā ar dividenžu izmaksu pieaugumu¹¹⁵.

Autore secina, ka nestabilā situācija Baltijas valstu tautsaimniecībā kavē arī banku sektora attīstību, kas savukārt tieši ietekmē kreditēšanās iespējas gan mājsaimniecībām, gan arī uzņēmumiem. Visiem procesiem ir mijiedarbības efekts, ko arvien vairāk pastiprina

¹¹⁴ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. –70. lpp.

¹¹⁵ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. –70.-72. lpp.

globālie procesi. Baltijas reģionam ir jāreķinās arī ar to, ka valstu ekonomiskais apjoms ir samērā maz, tas nav elastīgs nozīmīgiem finanšu vai ģeopolitiskiem satricinājumiem.

Lokāli Latvijas uzņēmēju investīcijas ārējā pasaulē ir kļuvušas mērenākas. 2015. gadā Latvijas uzņēmēju ieguldījumi tiešo investīciju veidā bija tikai 7% no iepriekšējā gada plūsmām. Saskaņā ar starptautisko investīciju bilanci 2016. gada marta beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 14,3 miljardus eiro (58,4% līmenī no IKP). Gada laikā tās pieauga par 5,3%, un to daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 30%. Lielākais ieguldījums uzkrāto ĀTI pieaugumā bija Kipras, Igaunijas, Luksemburgas, Krievijas, kā arī Dānijas un Lietuvas ieguldījumiem¹¹⁶.

Iezīmējas interesanta tendence, ka ĀTI galvenokārt pēc procentuālā apjoma iegulda finanšu starpniecībā, tomēr papildus analizējot, var secināt, ka investīcijas tiek piesaistītas nevis banku sektoram, bet nebanku sektoram – galvenokārt „ātrajiem kredītiem”. Tas ir vērtējams kā negatīvs faktors, jo šādas kreditēšanas ietekme uz tautsaimniecību ilgtermiņā ir negatīva, jo pakalpojumus izmanto galvenokārt fiziskās personas, kas „cīnās” ar finansiālu nepietiekamību, līdz ar to ilgtermiņā šādu pakalpojumu ietekmē notiek „pārkaršana”.

Nozaru struktūrā lielāks uzkrāto ĀTI īpatsvars ir ieguldījumiem finanšu starpniecībā, darījumos ar nekustamo īpašumu un apstrādes rūpniecībā. Latvijā uzkrāto ĀTI ģeopolitiskā struktūra nav būtiski mainījusies. Lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2016. gada marta beigās ES valstu ĀTI veidoja 76% no uzkrātajām ĀTI, un no tām gandrīz 60% bija eirozonas valstu investīcijas. Lielākā daļa ĀTI piesaistīta pakalpojumu nozarēs. Straujās izaugsmes gados ienākošo ĀTI plūsmu struktūrā izteikti dominēja ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē. ĀTI pakalpojumu sfērā vidēji gadā bija gandrīz četras reizes lielākā apjomā nekā ražošanas sfērā. Uzkrātās ĀTI pakalpojumu sfērā 2016. gada marta beigās veidoja 74% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, tās pieauga par 81%. Gandrīz pusi no uzkrātām ĀTI pakalpojumu sfērā veidoja finanšu starpniecības un nekustamo īpašumu nozares (skat. 3.3.att.).

¹¹⁶ Turpat.

ĀTI sadalījumā pa nozarēm (perioda beigās)						
	Atlikumi (milj. eiro)			Struktūra (procentos)		
	2005	2007	2016 I	2005	2007	2016 I
Lauksaimniecība	64,6	130,3	579,1	1,6	1,7	4,2
Apstrādes rūpniecība	490,4	695,5	1677,3	11,8	9,3	12,1
Pārējā rūpniecība	544,7	439,0	695,3	13,1	5,9	5,0
Būvniecība	175,2	513,6	648,0	4,2	6,9	4,7
Tirdzniecība un izmitināšana	577,4	1003,0	1875,6	13,9	13,4	13,5
Transports un uzglabāšana	257,2	282,3	503,5	6,2	3,8	3,6
Finanšu starpniecība	1062,9	2492,3	3509,3	25,6	33,4	25,3
Operācijas ar nekustamo īpašumu	283,9	662,3	1982,5	6,8	8,9	14,3
Citi pakalpojumi	506,1	785,0	1776,6	12,2	10,5	12,8
Neklasificēta darbība	196,6	463,1	639,5	4,7	6,2	4,6
Pavisam	4159,1	7466,4	13886,8	100	100	100

3.3.att. ĀTI sadalījumā pa nozarēm Latvijā (perioda beigās)¹¹⁷

Secināms, ka finanšu starpniecībā investīciju apjomi pieaug, tomēr procentuālā struktūrā situācija 2016. gadā bija līdzīga situācijai 2005. gadā. Uzkrātās ĀTI preču ražošanas nozarēs 2016. gada marta beigās veidoja 26% no kopējām uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, tās pieauga gandrīz divas reizes.

Skatot banku sektora struktūru tautsaimniecībā šaurākā šķērsgrīzumā, jāsaprot, ka no 2016. gada 1. janvāra ES līmenī pilnā apmērā sāka darboties vienotais noregulējuma mehānisms, lai nodrošinātu vienādu pieeju noregulējuma procesam visās ES valstīs, ja, neskatoties uz ciešo uzraudzību, banka nonāktu finansiālās grūtībās. Šī mehānisma galvenais princips ir izvairīties no nodokļu maksātāju līdzekļu izmantošanas noregulējuma izmaksu segšanai, kas nozīmē, ja bankas problēmu gadījumā tiktu pieņemts lēmums par tās glābšanu, zaudējumus, pirmkārt, segs bankas akcionāri un lielie kreditori. Tāpat varēs izmantot līdzekļus no Vienotā noregulējuma fonda, un tikai pēc tam var būt sniegts valsts atbalsts¹¹⁸.

2016. gada 1. ceturksnī visu Latvijas banku darbības rādītāji bija atbilstoši normatīvu prasībām. Banku sektora likviditātes rādītājs nedaudz saruka, kaut gan bija augsts – 64,6%, kas ir vairāk nekā divas reizes augstāks par noteikto minimālo normatīvo prasību – 30%. Sākot ar 2015. gada 1. oktobri, ES stājās spēkā vienots likviditātes rādītājs kredītiestādēm, kura mērķis ir veicināt banku noturību pret iespējamām īstermiņa likviditātes problēmām. 2013. gadā FKTK bankām ieviesa individuālas paaugstinātas likviditātes prasības atkarībā no nerezidentu noguldījumu apmēriem banku kopējos aktīvos¹¹⁹.

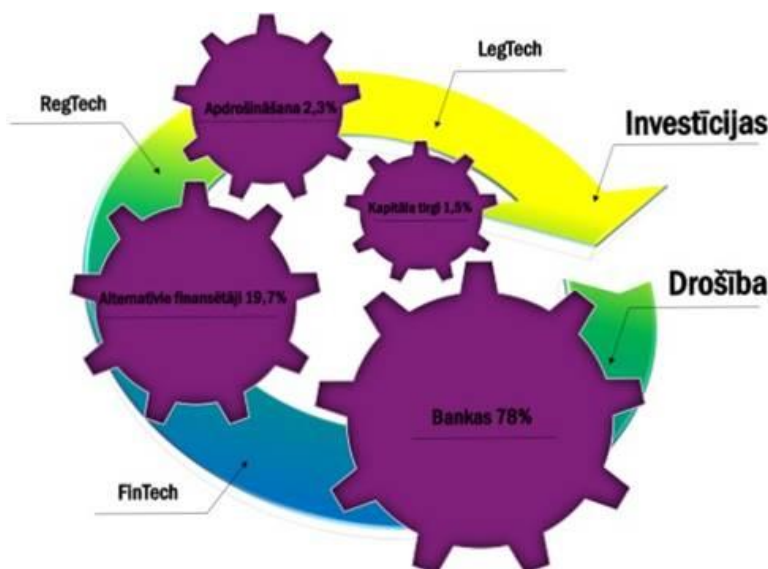
¹¹⁷ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 72. lpp.

¹¹⁸ Turpat, 74.lpp.

¹¹⁹ Turpat.

Latvijā finanšu sektors 25 gadu laikā ir strauji attīstījies, to kopējiem aktīviem 2016.gada 1.pusgada beigās sasniedzot 174%¹²⁰ no Latvijas IKP (2015.gada beigās – 180%, 2014.gada beigās – 172%). Finanšu sektora kopējo aktīvu apjomā pret IKP Baltijas reģionā Latvija ir līderis¹²¹.

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (FKTK) pārraudzībā 2016.gada 1.pusgada beigās bija 351 finanšu un kapitāla tirgus dalībnieki (2015.gada beigās – 328), un to aktīvu kopējais apmērs sasniedza 34 miljardi *eiro* jeb aptuveni 140% no Latvijas IKP apmēra (2015.gada beigās – 35 miljardi *eiro* jeb 145% no Latvijas IKP). Pārējiem finanšu un kapitāla tirgus dalībniekiem attīstot savu darbību, banku sektora īpatsvars kopējos FKTK pārraudzīto tirgus dalībnieku aktīvos turpināja samazināties, tomēr tas joprojām veidoja lielāko finanšu un kapitāla tirgus daļu, t.i., ap 89% no kopējiem aktīviem jeb 124% no IKP apmēra 2016.gada 1.pusgada beigās (2015.gada beigās 128% no IKP).

3.4.att. Finanšu tirgus dalībnieku īpatsvars kopējos finanšu sektora aktīvos (Latvija)¹²²

Savukārt kredītiestāžu īpatsvars Latvijas finanšu sektorā 2015.gada beigās bija 78% un kopējais nebanku finanšu pakalpojumu sniedzēju īpatsvars aptuveni 22%¹²³ (skat.3.4.att.). Latvijas finanšu sektoram ir pieejamas modernas un efektīvas starpbanku *eiro* maksājumu

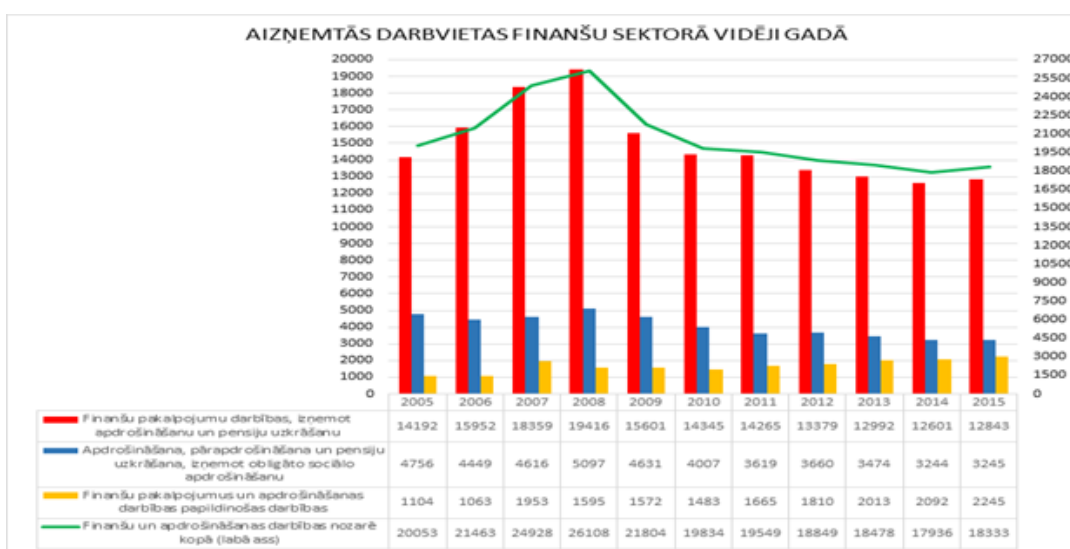
¹²⁰ Latvijas Bankas un Latvijas Centrālā depozitārija dati, 2016.gada 30.jūnijs. Kopējie finanšu sektora aktīvi (FKTK uzraudzītās un FKTK nezraudzītās iestādēs) 2016.gada 1.pusgada beigās bija 39,9 miljardi eiro, bet ieskaitot arī Latvijas kapitāla tirgu (publiskā apgrozībā esošās vērtspapīru emisijas) – 42,9 miljardi eiro.

¹²¹ Eiropas Komisija "Ekonomiskā analīze. Komisijas Rīcības plāna pavadošais dokuments Eiropas Komisijas paziņojumam Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Rīcības plāns kapitāla tirgu savienības izveidei". http://ec.europa.eu/finance/capital-markets-union/docs/building-cmu-economic-analysis_en.pdf 30.09.2015., 99.-100.lpp. Finanšu sektora aktīvi no Igaunijas IKP ir 154, 7%, no Lietuvas IKP 94, 9% (vidējais rādītājs no 2013.gada līdz 2015.gadam)

¹²² Centrālā statistikas pārvalde, Latvijas Banka, Finanšu un kapitāla tirgus komisija, 2015. gads.

¹²³ Ministru kabineta 2017. gada 21. marta rīkojums Nr. 126 "Par Finanšu sektora attīstības plānu 2017.-2019. gadam". Publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", 23.03.2017., Nr. 61 (5888) Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/61.10> (skatīts 25.05.2017.)

sistēmas, kuru darbību nodrošina Latvijas Banka. 2016.gada 1.pusgadā Latvijas Bankas maksājumu sistēmās (TARGET2-Latvija un Elektroniskā klīringa sistēmā) starp sistēmu dalībniekiem veikti 20,2 milj. maksājumi par 144,8 miljardiem *eiro*. Latvijas maksājumu infrastruktūra dod iespēju Latvijas finanšu sektoram piedāvāt klientiem ātrus un efektīvus maksājumus. 2016.gada 1.pusgadā Latvijā kopumā tika veikti 194,1 milj. bezskaidrās naudas maksājumu *eiro* un ārvalstu valūtās 375,2 mljrd. *eiro* apjomā. Plāna ietvaros tiek apskatīti finanšu un kapitāla tirgus dalībnieki – bankas, krājaizdevēju sabiedrības, apdrošināšanas sabiedrības, alternatīvie ieguldījumu fondi, privāto pensiju fondu uzkrātais kapitāls, valsts fondēto pensiju plāna uzkrātais kapitāls, ieguldījumu fondi, ieguldījumu brokeru sabiedrības, ieguldījumu pārvaldes sabiedrības, maksājumu iestādes, kā arī finanšu pakalpojumu sniedzēji, kā ātro kredītu sniedzēji, lombardi, līzinga un faktoringa pakalpojumu sniedzēji. Plāns aptver arī kapitāla tirgus nozari¹²⁴.

3.5. att. Aizņemtās darbvietas finanšu sektorā vidēji gadā (Latvija)¹²⁵

Finanšu sektorā nodarbināto skaits kopš 2012.gada saglabājas nedaudz virs 18 tūkstošiem nodarbināto vidēji gadā. Salīdzinājumā ar citām nozarēm uz 2015.gada beigām tas ir 2,1% no aizņemtām darbavietām. 2008.gadā šis rādītājs bija 26 tūkstoši (skat.3.5.att). Atbilstoši Centrālās Statistikas pārvaldes datiem salīdzinoši ar citām darbības jomām uz 2015.gada beigām operācijas ar nekustamo īpašumu un informācijas un komunikāciju pakalpojumu jomās katrā bija nodarbināti virs 27 tūkstoši vidēji gadā jeb 3,1% no aizņemtajām darbavietām¹²⁶.

¹²⁴ Ministru kabineta 2017. gada 21. marta rīkojums Nr. 126 "Par Finanšu sektora attīstības plānu 2017.-2019. gadam". Publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", 23.03.2017., Nr. 61 (5888) Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/61.10> (skatīts 25.05.2017.)

¹²⁵ Centrālā Statistikas pārvalde.

¹²⁶ Turpat.

Latvijas finanšu sektora raksturojošie rādītāji turpina uzlaboties – kredītiestāžu kopējā peļņa, darbības efektivitāte un kapitāla atdeve palielinās un saglabājas augsta kredītiestāžu kapitalizācija un likviditāte. Mērenas ekonomiskās izaugsmes apstākļos iekšzemes aizņēmēju maksātspēja un kredītiestāžu kredītportfeļa kvalitāte pakāpeniski uzlabojas. Vienlaikus kredītiestāžu rezidentiem izsniegto kredītu atlikums 2016.gada 2. un 3.ceturkšņa laikā pieauga 2016.gada pirmajā pusgadā no jauna izsniegto kredītu apjoms rezidentu uzņēmumiem pārsniedza norakstīto un dzēsto kredītu apjomu. Kredītu atlikums būtiski pieauga finanšu, transporta un uzglabāšanas, nekustamā īpašuma un lauksaimniecības nozarēm. Lai gan no jauna izsniegtie kredīti rezidentu mājsaimniecībām strauji pieaug, mājsaimniecību kredītportfelis turpināja sarukt arī 2016.gada pirmajā pusgadā.

Kopumā autore vēlas uzsvērt, ka ārējā makrofinansiālā vide ir sarežģīta – turpinās globālās ekonomikas izaugsmes bremzēšanās, kā arī augstas nenoteiktības periods, ko vēl vairāk saasina ģeopolitiskā situācija, plānotā Lielbritānijas izstāšanās no ES un iespējamās izmaiņas ASV pēc prezidenta vēlēšanām. Arī *eiro* zonas ekonomikas atlabšana joprojām ir nestabila. Izaugsmes, nodarbinātības un investīciju rādītāji joprojām atpaliek no vēlamā. *Eiro* zonā un ES kopumā joprojām pastāv arī būtiska makroekonomiskā nesabalansētība un vispārīgi riski. *Eiro* zonā joprojām ir plaši jūtamas krīzes sekas, tās ietekme sociālajā jomā, liels valsts un privātā sektora parāds, kā arī ienākumus nenesošu aizdevumu īpatsvars, kas izraisījis diskusijas par iespējamiem atbildes pasākumiem ES līmenī, lai veicinātu banku atbrīvošanos no ienākumus nenesošiem aizdevumiem¹²⁷.

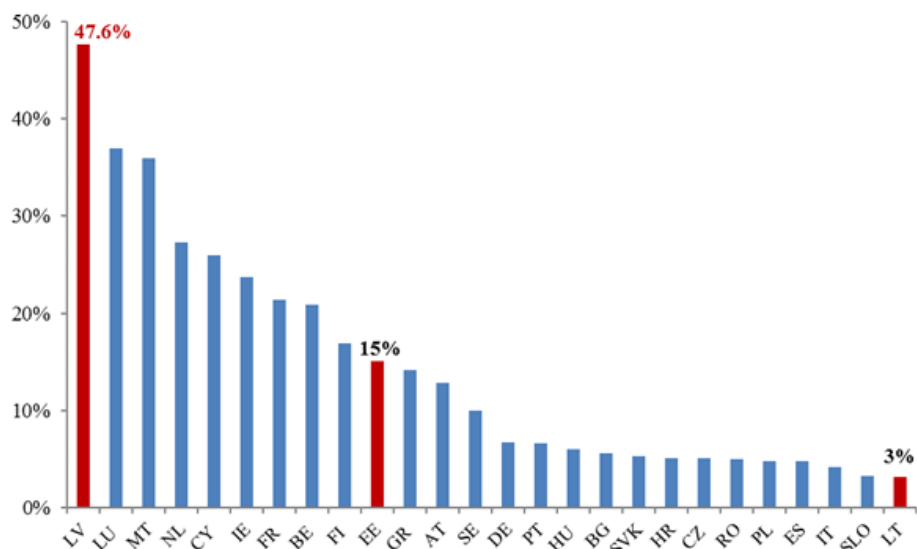
Puse no banku sistēmas (mērot pēc piesaistīto noguldījumu apmēra), piesaista noguldījumus un izsniedz aizdevumus rezidentu mājsaimniecībām un rezidentu ne-finanšu uzņēmumiem¹²⁸.

To banku, kuras piesaista ārvalstu klientu noguldījumus, izsniegtie aizdevumi veido apmēram vienu ceturto daļu šo banku kopējā aktīvu struktūrā, un to aizdevumu saņēmēji atrodas ārpus Latvijas, vai arī šie aizdevumi kopējā ārvalstu klientus apkalpojošo banku portfeli galvenokārt veidojas no šo banku vēsturiskās aktivitātes nekustamo īpašumu jomas kreditēšanā. Latvija pēc ārvalstu klientu noguldījuma īpatsvara kopējā noguldījumu struktūrā atrodas visaugstāk starp ES dalībvalstīm (skat. 3.6.att.), 2016.gada jūnijā sasniedzot 47,6% apsteidzot tādas valstis kā Luksemburga, Malta, Nīderlande un Kipra. Turpretim Igaunijā ārvalstu klientu noguldījumu īpatsvars kopējā noguldījumu struktūrā ir 15%, Lietuvā – 3%¹²⁹.

¹²⁷ Ministru kabineta 2017. gada 21. marta rīkojums Nr. 126 "Par Finanšu sektora attīstības plānu 2017.-2019. gadam". Publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", 23.03.2017., Nr. 61 (5888) Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/61.10> (skatīts 25.05.2017.)

¹²⁸ Turpat.

¹²⁹ Turpat.

3.6. att. Ārvalstu klientu noguldījumu īpatsvars kopējā noguldījumu struktūrā Eiropas Savienības valstīs¹³⁰

Atbilstoši Finanšu un kapitāla tirgus komisijas iedalījumam 13 no 16 bankām tiek uzskatītas par bankām, kuru darbība vērsta uz ārvalstu klientu apkalpošanu, jo to ārvalstu klientu noguldījumu apjoms kopējos aktīvos ir lielāks nekā 20%¹³¹.

Minētajās bankās noguldījumiem ir augsta koncentrācija, ņemot vērā, ka vidējais ārvalsts klienta noguldījumu apmērs ir 108`047 eiro (90`662 klienti), salīdzinājumā ar vidējo rezidentu noguldījumu apmēru – 5`705 eiro (403`016 klienti)¹³². Novērtējot paaugstināto risku, ārvalsts klientus apkalpojošām bankām FKTK ir noteikusi paaugstinātas prasības gan kapitāla pietiekamībai, gan likviditātei 2016.gada jūnija beigās likviditātes rādītājs šīm bankām saglabājās nemainīgi augstā līmenī (77,5%)¹³³.

Ārvalsts klientus apkalpojošo banku sadarbības modelis ar klientam ir balstīts uz transakciju apkalpošanu ar kompānijām, kas bieži vien dibinātas ārzonu jurisdikcijās. Kopējā ārvalsts klientu noguldījumu struktūrā 90% ir pieprasījuma noguldījumi, kas veido pamatu augstam maksājumu apgrozījumam tieši ārvalsts klientu segmentā.¹⁴ Jāatzīmē, ka ārvalsts klientu noguldījumi galvenokārt ir ASV dolāros¹³⁴.

¹³⁰ Eiropas Centrālās bankas un nacionālo centrālo banku dati, 30.06.2016.

¹³¹ Ministru kabineta 2017. gada 21. marta rīkojums Nr. 126 "Par Finanšu sektora attīstības plānu 2017.-2019. gadam". Publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", 23.03.2017., Nr. 61 (5888) Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/61.10> (skatīts 25.05.2017.)

¹³² Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati un aprēķini, 2016.gada 30.jūnijs. Saskaņā ar 2015.gada decembra datiem ārvalstu klientu darījumu apgrozījums ir bijis divas reizes lielāks nekā rezidentu klientu apgrozījums.

¹³³ FKTK pārskats par finanšu un kapitāla tirgu 2016.gada 2.ceturksnī.

¹³⁴ Ministru kabineta 2017. gada 21. marta rīkojums Nr. 126 "Par Finanšu sektora attīstības plānu 2017.-2019. gadam". Publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", 23.03.2017., Nr. 61 (5888) Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/61.10> (skatīts 25.05.2017.)

Svarīga daļa no bankas ikdienas darbības ir starpbanku norēķinu veikšana. Norēķinus *eiro* t.sk. pārrobežu norēķinus droši un efektīvi nodrošina maksājumu sistēmas. Savukārt starpbanku norēķiniem citās valūtās ir svarīgas korespondējošo banku attiecības. Starptautiskās Norēķinu bankas Maksājumu un tirgus infrastruktūras komitejas konsultatīvajā ziņojumā par korespondējošām bankām atzīts, ka korespondējošo banku pakalpojumi ir būtiskākais elements pārrobežu transakcijās un varētu likties, ka korespondējošo banku pakalpojumi pieaug atbilstoši starptautiskās tirdzniecības un pārrobežu finanšu plūsmu pieaugumam. Tomēr minētā komiteja atzīst, ka vairākas pazīmes liecina, ka korespondējošo banku pakalpojumu attiecības samazinās, it sevišķi ar tām bankām, kuru darbības apjoms nesedz prasību ievērošanas jeb atbilstības nodrošināšanas izdevumus vai ar bankām, kas atrodas jurisdikcijās, kas tiek atzītas par riskantām vai arī nodrošina maksājumu pakalpojumus klientiem par kuriem nav pieejams atbilstošs riska novērtējums.¹³⁵ Latvija atbalsta starptautiskās sabiedrības centienus sabalansēt noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas prasības ar finanšu iekļaušanas iniciatīvām (*de-risking vs. financial inclusion*)¹³⁵.

Ārvalsts klientu apkalpojošo banku biznesa modelim, kam ikdienā raksturīgs augsts ienesīgums, bet iespējami arī lieli zaudējumi, piemīt augstāki riski, tai skaitā NILLTF jomā. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas standarta ieviešana augstākā kvalitātē var nozīmēt arī darījumu apjoma kritumu, kas var atspoguļoties banku peļņas rādītājos. Tāpēc FKTK jau šobrīd pievērš pastiprinātu uzmanību banku biznesa modeļiem un stratēģijām, lai novērtētu kādā veidā tiks nodrošināta rentabilitāte. Vienlaikus, FKTK aktīvi strādā gan pie normatīvā regulējuma, gan pie savas kapacitātes stiprināšanas, veicot uzraudzības funkcijas NILLTFN atbilstības jomā. Tas ir ļāvis intensificēt klātienē un mērķa pārbažu veikšanu gan banku, gan ne-banku sektorā, bet uzsāktie uzlabojumi jāturpina¹³⁶.

Jāsecina, ka banku sektors ir būtiska Baltijas tautsaimniecības daļa, tomēr bijusī ekonomiskā krīze ir ierobežojusi banku sektora iespējas – galvenokārt samazinot pozitīvo stimulējošo ietekmi uz nozarēm, noguldījumu pārvaldi, investīciju piesaisti. Kopumā secināms, ka banku sektors aizņem Baltijas valstu finanšu sektoros līdz 80%, kas veido būtiskāko finanšu sektora daļu. Papildus tautsaimniecības tiešajam pienesumam, banku sektoru ietekmē tādas pozīcijas kā pārskaitījumus, noguldījumu pārvaldi, risku vadību, tautsaimniecības prognozēšanu, kā arī kreditēšanas sektoru.

¹³⁵ Ministru kabineta 2017. gada 21. marta rīkojums Nr. 126 "Par Finanšu sektora attīstības plānu 2017.-2019. gadam". Publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", 23.03.2017., Nr. 61 (5888) Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/61.10> (skatīts 25.05.2017.)

¹³⁶ Turpat.

3.3. Latvijas banku kreditēšanas darbības raksturojums (2008.g-2016.g)

Kopumā kreditēšana Baltijā atkopjas pēc finanšu krīzes 2008. gadā. Situācija katrā no Baltijas valstīm ir nedaudz ar citu tendenci. Lai arī Latvijā kredītu infrastruktūra ir efektīvi attīstīta, tomēr kreditēšanas aktivitāte ir nepietiekama, lai sniegtu ieguldījumu atbilstoši Valdības Rīcības Plānā noteiktajam mērķim sasniegt IKP pieaugumu trīs gadu periodā par 10%¹³⁷. Salīdzinājumā ar citām eiro zonas valstīm Latvijā kreditēšana ilgstoši saglabājās vāja. Latvijā vērojams otrs lielākais kredītportfeļa sarukuma temps *Eiro* zonā kopš 2008.gada beigām.

Autore uzskata, ka kreditēšana ir ļoti nozīmīga tautsaimniecībā, jo „silda ekonomiku”, veicina uzņēmējdarbību un samērīgos apjomos veicina mājsaimniecību labklājību. Tomēr kreditēšanai ir jāatbilst tautsaimniecības attīstības tempiem, ražošanas kapacitātei.

Kā jau tika analizēts, Latvijā darbojās vairāk nekā bankas, tai skaitā septiņas ārvalstu banku filiāles un trīs ārvalstu banku meitas bankas. Banku sektora aktīvu apjoms 2016.gadā nedaudz saruka un jūnija beigās sasniedza 30,5 mljrd. *eiro*¹³⁸. Šādu sarukumu galvenokārt noteica noguldījumu samazinājums par 4,3% kopš 2016.gada sākuma, kas jūnija beigās sasniedza 22,3 miljardus *eiro*. Ārvalstu klientu noguldījumu sarukumu noteica vairāki faktori – gan stingrākas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas prasības, gan vājā Krievijas tautsaimniecības izaugsme, kā ietekmē samazinās klientu biznesa apjomi un klienti sāk izmantot līdzekļus, kas līdz šim uzkrāti Latvijas bankās. Vienlaikus bija vērojams rezidentu noguldījumu palielinājums, pusgada laikā tie pieauguši par 7,5% jeb 816 miljoniem *eiro*. Banku kredītportfelis turpina mēreni pieaugt, pusgada laikā tas palielinājies par 2,4%, sasniedzot 15 miljardus *eiro*. Pirmā pusgada laikā bankas izsniedza jaunus kredītus 2,3 miljardu *eiro* apjomā, kas ir par 26% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika posmā. Latvijas uzņēmumiem 2016.gada sešos mēnešos bankas izsniedza kredītus teju miljarda *eiro* apmērā – 942 miljonus *eiro*, un tas ir lielākais no jauna izsniegto kredītu apjoms pusgadā pēdējo piecu gadu laikā. Savukārt, Latvijas mājsaimniecībām ir izsniegti jauni hipotekārie aizdevumi 217,1 miljona *eiro* kopsummā, kas ir par 71% vairāk nekā 2015.gada attiecīgajā laika posmā. Savukārt patēriņa kredītos Latvijas bankas saviem klientiem pirmajā pusgadā izsniedza 94,8 miljonus *eiro*, kas ir par 34% vairāk nekā 2015.gada pirmajā pusgadā. Arī kredītportfeļa kvalitāte turpina uzlaboties – vairāk par 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars banku sektora kopējā portfelī jūnija beigās veidoja 5,1%. Banku kapitāla rādītāji joprojām

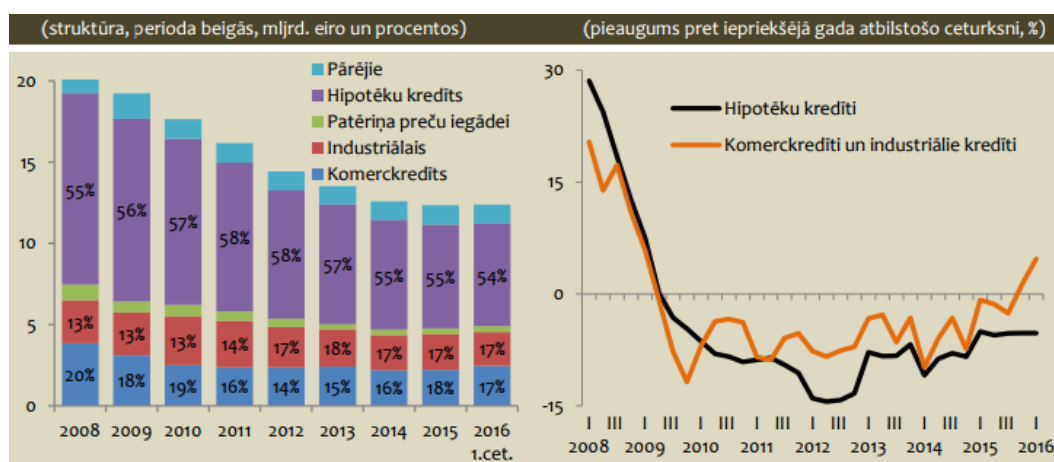
¹³⁷ Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecere-to-darbibu-istenosana>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275

¹³⁸ FKTK pārskats Banku darbība Latvijā 2016.gada 1.ceturksnis.

saglabājas augstā līmenī (kopējais kapitāla rādītājs (KPR) 19,45%, pirmā līmeņa pamata kapitāla (CET1) rādītājs 16,5%), ievērojami pārsniedzot gan minimālās, gan kopējās kapitāla prasības, kā arī ES kredītiestāžu vidējos kapitāla rādītājus. Tāpat arī kopējais likviditātes rādītājs tiek uzturēts virs minimālajām prasībām, sasniedzot 63%¹³⁹.

Skatoties citā šķēsgriezumā, jāuzsver, ka pēc ievērojama no jauna izsniegto kredītu apjoma sarukuma 2014. gadā 2015. gadā situācija uzlabojās, un no jauna izsniegto kredītu apjomi atsāka pieaugt, tomēr 2016. gada sākumā to apjoms saruka. Bankas joprojām ir piesardzīgas aktīvākas tautsaimniecības kreditēšanas īstenošanā, un kreditēšanas apjomi nav tik lieli, lai šobrīd reāli stimulētu ekonomikas izaugsmi¹⁴⁰.

Vērtējot situāciju Latvijā (skat.3.6.att.), jāsaaka, ka acīmredzami kreditēšanas tendences ir lejupslidoša, lai gan samazināšanās tempu zemākais punkts bija 2012. gada beigās.

3.6.att. **Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegtie kredīti (Latvija)**¹⁴¹

Līdz ar kreditēšanas tirgus ievērojamu samazināšanos līdz 2012. gadam banku sektorā bija vērojama mērķtiecīga attīstība, piemēram, investīcijas jaunos produktos un atbilstošā infrastruktūrā ir veicinājusi plašu bezskaidrās naudas maksājumu izmantošanu: 98,9% no klientu iniciētajiem maksājumiem ir veikti attālināti, izmantojot internetbanku vai veicot karšu maksājumus. Bankas ir izsniegušas 2,4 miljonus jeb 1,2 kartes uz vienu iedzīvotāju¹⁴², 1,4 miljoni banku klientu ir internetbankas lietotāji. Vienlaikus bankas arī klientus apkalpojošās vietās (filiālēs, norēķinu grupās) nodrošina iespēju saņemt banku pakalpojumus klātienē¹⁴³. Autore piekrīt, ka tuvāko gadu laikā bankām būs jāturpina gan attīstīt un piedāvāt

¹³⁹ FKTK pārskats par finanšu un kapitāla tirgu 2016.gada 2.ceturksnī.

¹⁴⁰ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 76.

lpp.

¹⁴¹ Turpat.

¹⁴² Latvijas 2016.gada 1.pusgada maksājumu statistika.

¹⁴³ LKA Banku sektors skaitļos.

mūsdienīgai un digitālai sabiedrībai noderīgus, drošus un inovatīvus finanšu pakalpojums, gan uzturēt esošos tradicionālos pakalpojumu sniegšanas kanālus.

Tomēr banku viens no svarīgiem un tautsaimniecību veicinošiem faktoriem ir kreditēšana. Pēc pēdējiem Ekonomikas ministrijas apkopotiem datiem jāsaaka, ka 2016. gada 1. ceturksnī banku sektorā kopumā no jauna izsniegti kredīti 585,6 milj. eiro apmērā, kas bija par gandrīz 2,7% mazāk nekā pirms gada. Nerezidentiem no jauna izsniegto kredītu apjoms 2016. gada sākumā saruka, tomēr kopš 2015. gada sākuma to īpatsvars pārsniedz rezidentiem no jauna izsniegto kredītu īpatsvaru, sasniedzot 53%, kas bija par 6 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada. Banku sektora kopējā kredītportfelī nerezidentiem izsniegto kredītu īpatsvars veido 14,8 procentus¹⁴⁴.

Autore uzskata, ka nerezidentu kā banku potenciālo klientu potenciāls Baltijas valstīs nav vēl apzināts, jo bankas orientējas uz vietējiem iedzīvotājiem, nerezidentu kreditēšana ir saistīta arī ar augstākiem riskiem. Ņemot vērā inovācijas un globālās pasaules tendences, paredzams, ka nākotnē nerezidentu īpatsvars banku kredītportfelī varētu sasniegt pat 20-25%.

Viena no kreditēšanas mērķgrupām ir mājsaimniecības. Mājsaimniecību kreditēšanā vērojamas pozitīvas tendences. 2016. gada sākumā mājsaimniecībām no jauna izsniegto kredītu apjoms pieauga par 41,3% un veidoja 20% jeb 118,2 milj. eiro no kopējā no jauna izsniegto kredītu apjoma. Pieaugot mājsaimniecību ienākumiem un attiecīgi arī uzkrājumiem, palielinās to kredītspēja. Līdz ar to pieaug arī no jauna izsniegto kredītu apjoms mājokļu iegādei. Neskatoties uz situācijas uzlabošanu, mājokļu kreditēšanu joprojām kavē nepietiekami mājsaimniecību ienākumi pirmās iemaksas segšanai, kas parasti svārstās no 10 līdz 30% no kopējās kredīta summas. Pozitīvi vērtējama atbalsta programma mājokļu iegādei, kas paredzēta aizdevumiem ģimenēm ar bērniem mājokļa iegādei vai būvniecībai. Kopumā mājsaimniecību kredītu dinamika joprojām ir negatīva, un mājsaimniecībām izsniegto kredītu īpatsvars kopējā kredītportfelī sarūk un 2016. gada 1. ceturksnī veidoja 36% no kopējā nebankām izsniegto kredītu apjoma¹⁴⁵.

Tomēr pamazām visās Baltijas valstīs pieaug iedzīvotāju pieprasījums pēc kreditēšanas pakalpojumiem. Kā liecina nozares pārskati, mājsaimniecību ienākumu palielināšanās sekmējusi ne tikai privātā patēriņa pieaugumu, bet arī finanšu uzkrājumu, tajā skaitā gan noguldījumu, gan ilgtermiņa uzkrājumu, kāpumu visās trijās Baltijas valstīs. Līdz ar lielāku finansiālās drošības spilvenu pieaug mājsaimniecību spēja pretoties finansiālajiem satricinājumiem. Tajā pašā laikā ekonomiskās situācijas uzlabošanās sekmē arī pozitīvāku

¹⁴⁴ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 77. lpp.

¹⁴⁵ Turpat.

skatījumu attiecībā uz aizņemšanos – mājsaimniecību pieprasījums pēc kredītiem palielinās¹⁴⁶.

Tomēr ir secināms, ka kreditēšanas apjomi ir mazi salīdzinājumā ar pirmskrīzes periodu un nerada riskus ekonomikai.

Mājsaimniecību ienākumi pērn palielinājušies visās trijās Baltijas valstīs. Reālā vidējā darba samaksa (vidējā neto alga, ņemot vērā patēriņa cenu izmaiņas) palielinājās par 7.4% Latvijā, 6.9% Igaunijā un 6% Lietuvā. Latvijas iedzīvotāju reālā pirktspēja pērn pārsniegusi pirmskrīzes līmeni. Reālā vidējā darba samaksa pērn bija par 10% lielāka nekā 2008. gadā, par 25% pārsniedzot ekonomiskās lejupslīdes zemāko līmeni, kas tika sasniegts 2010. gadā. Latvijas mājsaimniecību rīcībā esošie reālie ienākumi uz vienu mājsaimniecības locekli pērn bija par aptuveni 7% lielāki nekā pirms krīzes. Turklāt ienākumi palielinājušies visu ienākumu grupu mājsaimniecībās. Lai arī pērn mājsaimniecību patēriņš pieaudzis visās Baltijas valstīs, mājsaimniecības turpināja palielināt savus uzkrājumus. Mājsaimniecību noguldījumu apjoms gada laikā pieaudzis par 7.9% Lietuvā, 7.4% Igaunijā un 6.3% Latvijā. Baltijas valstīs privātpersonu noguldījumu apjoms pērn sasniedza vēsturiski augstāko līmeni¹⁴⁷.

Ienākumu palielināšanās un pozitīvāks nākotnes vērtējums sekmējis pieprasījuma palielināšanos pēc mājokļa un patēriņa kredītiem. 2015. gadā no jauna izsniegto mājokļu kredītu apjoms salīdzinājumā ar 2014. gadu Lietuvā palielinājies par 21%, Igaunijā par 15%, bet Latvijā par 9%. Tieši Latvijā pozitīva ietekme uz mājokļu kreditēšanas tirgu bija valsts atbalsta programmai mājokļa iegādei ģimenēm ar bērniem, jo līdz ar šīs programmas īstenošanu mājokļu kredīti kļuvuši pieejamāki. Tomēr no jauna izsniegto mājokļu kredītu kopējais apjoms, kas 2015. gadā bija 271 miljons eiro, joprojām ir mazāks nekā atmaksātās summas par iepriekš ņemtajiem kredītiem, tāpēc kopējais banku izsniegto mājokļu kredītu apjoms turpināja samazināties. Arī patēriņa un citu privātpersonām izsniegto kredītu jomā Lietuvā un Igaunijā vērojama lielāks pieprasījums un kreditēšanas apjomu pieaugums. Lietuvā patēriņa un citu kredītu portfelis pērn pieaudzis par 6.3%, savukārt Igaunijā par 1.8%. Neskatoties uz to, ka arī Latvijā mājsaimniecības sākušas vairāk izmantot patēriņa kredītus, patēriņa kredītu kopējais portfelis uzrādījis kritumu, iedzīvotājiem vairāk atmaksājot iepriekš ņemtus kredītus salīdzinājumā ar jaunajiem patēriņa kredītiem¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Riļejeva J., Rudzītis E. SEB: Baltijas valstu mājsaimniecības kļūst finansiāli spēcīgākas. Pieejams: <http://www.seb.lv/jaunumi/2016-04-20/seb-baltijas-valstu-majsaimniecibas-klust-finansiali-specigakas> (skatīts 30.05.2017.)

¹⁴⁷ Riļejeva J., Rudzītis E. SEB: Baltijas valstu mājsaimniecības kļūst finansiāli spēcīgākas. Pieejams: <http://www.seb.lv/jaunumi/2016-04-20/seb-baltijas-valstu-majsaimniecibas-klust-finansiali-specigakas> (skatīts 30.05.2017.)

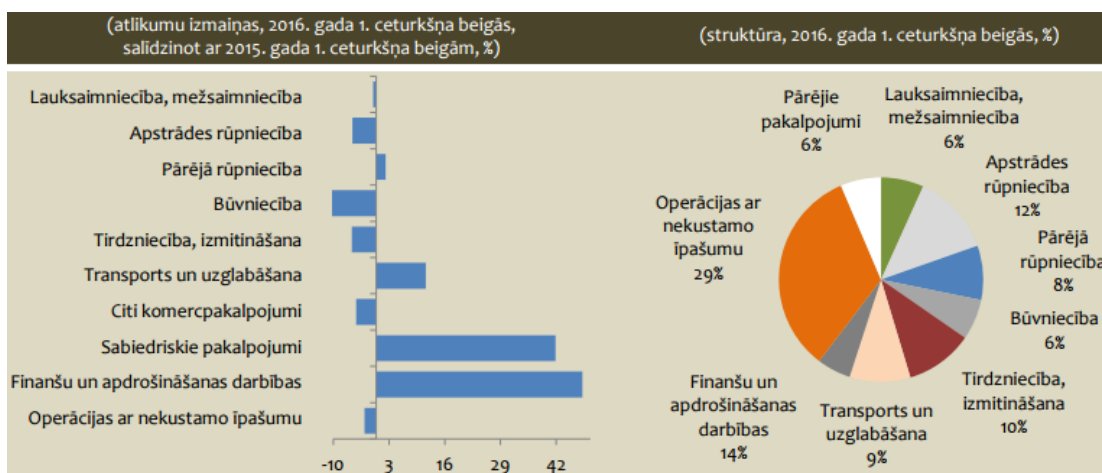
¹⁴⁸ Turpat.

Līdz ar to ir secināms, ka mājsaimniecību kreditēšanā Baltijas valstīs ir vērojama tendence, ka iedzīvotāju ienākumi vidēji ir pirmskrīzes līmenī, bet noguldījumu apjoms bankās vēsturiski ir vislielākais. Visās trijās valstīs iedzīvotāju pieprasījums pēc kredītiem palielinās.

Kreditēšanas aktivizēšana ir būtiska, lai veicinātu investīcijas Latvijas tautsaimniecībā un sekmētu tās izaugsmi. Kredītportfeļa apjoms, kas nodrošina veselīgu tautsaimniecības izaugsmi, ir vērtējams 60% – 90% apmērā no valsts iekšzemes kopprodukta (neveicot detalizētāku kredītportfeļa struktūras analīzi). Latvijā šis apjoms 2015. gada beigās bija 53% apmērā¹⁴⁹.

Uzņēmējdarbības kreditēšanā 2015. gadā bija vērojamas pozitīvas tendences un no jauna izsniegto kredītu apjoms pieauga, 2016. gada sākumā, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, uzņēmumiem no jauna izsniegto kredītu apjomi atkal saruka un bija par 5,9% mazāki nekā 2015. gada attiecīgajā periodā. Tie veidoja vien 25% jeb 153,3 milj. eiro no kopējā no jauna izsniegto kredītu apjoma, kas kopumā liecina, ka uzņēmējdarbības kreditēšana joprojām ir samērā vāja un uzņēmēji joprojām ir piesardzīgi jaunu kredītsaistību īstenošanā. Tāpat arī ir daļa uzņēmumu, kuri nekvalificējas kredītu ņemšanai, jo darbojas ēnu ekonomikā. Uzņēmējdarbības kreditēšanu ietekmē arī Eiropas struktūrfondu finansējuma pieejamība¹⁵⁰.

Jāuzsver, ka bankas nevēlas uzņemt risku mazo uzņēmumu kreditēšanā un labprātāk kredītē lielos uzņēmumus.

3.7.att. Kredīti rezidentiem sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm (Latvija)¹⁵¹

¹⁴⁹ Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecere-to-darbibu-istenosana>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

Finanšu ministrijas aprēķini, 2015.gada 31.decembris.

¹⁵⁰ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 77.

lpp.

¹⁵¹ Turpat.

Sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm visapjomīgāk no jauna tiek kreditētas tādas nozares kā operācijas ar nekustamo īpašumu, elektroenerģija, gāze un siltumapgāde, kā arī lauksaimniecība un apstrādes rūpniecība (skat.3.7.att.).

Tomēr sarukums bija vērojams vairākās tautsaimniecības pamatnozarēs, piemēram, operācijās ar nekustamo īpašumu (par 20%). Arī kopējā uzņēmumu kredītportfeļa dinamika joprojām ir negatīva.

Apkopojot statistisko informāciju, jāsaprot, ka banku aizdevumu nozarē tirgus nepilnība ir saistībā ar apmēru, kādā uzņēmumiem, kas vēlas saņemt finansējumu, tiek atteikta finansējuma piešķiršana to kredītriska un rentabilitātes dēļ, un tas jo īpaši ietekmē mazus un jaunizveidotus uzņēmumus. Kredītvēstures trūkums un augstās administratīvās izmaksas liedz aizdot nelielas summas, un nepietiekamais kapitāls aizdevuma līdzfinansēšanai, mazo un vidējo komersantu piesardzība attiecībā uz parādsaistību palielināšanu un ēnu ekonomika ir galvenie faktori, kas negatīvi ietekmē banku aizdevumu pieaugumu. Jāpiemin tas, ka attiecībā uz pieeju finansējumam konstatēts, ka mazie un vidējie komersanti nav pietiekami informēti par dažādu valsts atbalsta programmu, kas tiek ieviestas finanšu instrumentu veidā, pieejamību, jo īpaši mikro uzņēmumi un uzņēmumi agrīnā attīstības stadijā. Turklāt labas korporatīvās pārvaldības principu trūkums un tas, ka jaunajiem uzņēmējiem trūkst vispārējas izpratnes par finansējuma veidiem, ir svarīgs faktors, kas negatīvi ietekmē iespējamās kapitāla investorus. No jauna izveidotu uzņēmumu un mikro uzņēmumu vadītājiem bieži vien trūkst vispārējas izglītības finanšu jautājumos, kas apgrūtina finansējuma sniedzējiem šo uzņēmumu novērtēšanu¹⁵².

Attiecībā uz mikro finansēšanas nozari novērtējumā konstatētas šādas tirgus nepilnības: augstas izmaksas bankām; pietiekama mikro uzņēmumu nodrošinājuma trūkums; augsts risks, proti, finansējuma sniedzēji mikro kredītus uzskata par riskantiem darījumiem; mikro uzņēmumi nav pietiekami informēti par mikro finansēšanas iespēju pieejamību.

Aprēķinātā kopējā summa, par kādu tirgus *nesedz pieprasījumu banku aizdevumu nozarē, tiek lēsta aptuveni 381–698 miljonu eiro apmērā*. Bet aprēķinātā kopējā summa, par kādu tirgus *nesedz pieprasījumu mikro finansēšanas nozarē, tiek lēsta aptuveni 163–184 miljonu eiro apmērā*¹⁵³.

¹⁵² Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecereto-darbibu-istenosanai>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

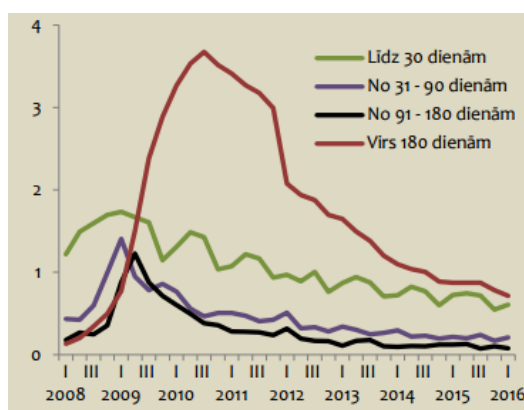
¹⁵³ Ekonomikas ministrijas veiktais finanšu instrumentu tirgus nepilnību izvērtējuma ziņojums, 2014.gads, 82.lpp.

Ja vērtē kredītu struktūru – iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars 2016. gada sākumā bija sarucis līdz 51% (2009. gadā – 58,5%). Komerckredītu un industriālo kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā bija nedaudz pieaudzis un bija 37% (2009. gadā – 29,9%). Patēriņa kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir 3%. 2016. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu hipotekāro kredītu atlikumi saruka par 5,3%, savukārt komerckredītu un industriālo kredītu atlikumi pieauga par 4,9%. Visstraujāk pieauga patēriņa kredītu atlikumi (par 11,3%)¹⁵⁴.

Sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm apjoma ziņā visvairāk kredītu tika izsniegti operācijās ar nekustamo īpašumu (29% no kopējiem izsniegtajiem kredītiem) un finanšu un apdrošināšanas darbībās (14%), kā arī apstrādes rūpniecībā (12%). Relatīvi liels izsniegto kredītu īpatsvars bija arī tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos (10%)¹⁵⁵.

Nozares kontekstā jāuzsver, ka, veicinot kreditēšanas attīstību nepieciešams izvairīties, izmantojot efektīvus risku pārvaldīšanas mehānismus, no pārmērīgas kreditēšanas izraisītajām negatīvajām sekām¹⁵⁶.

Izpētot ar kreditēšanu saistītās tendences, jāuzsver, ka būtiska problēma banku sektoram ir kredītu kavējumi. Ģeopolitiskā situācija pasaulē, Krievijas-Ukrainas konflikta negatīvā ietekme uz Latvijas uzņēmumiem un to kredītspēju tomēr ir bijusi mazāka, nekā tika prognozēts. Uzņēmēji ir spējuši saņemt kredītu bez Eiropas struktūrfondu finansējuma, taču tas ir viens no svarīgākajiem biznesa attīstības atbalsta instrumentiem, uz ko jaunajā ES fondu periodā gaida uzņēmēji. Latvijā ir Baltijas valstīs augstākais kavēto kredītu skaits. Dati par uzkrājumiem nedrošajiem kredītiem liecina, ka nemaksātāju īpatsvars Latvijā ir apmēram piecas reizes lielāks nekā Igaunijā, bet Lietuvā – trīs reizes lielāks nekā Igaunijā.

3.8.att. Kredīti ar maksājumu kavējumu (mljrd. eiro) Latvijā¹⁵⁷

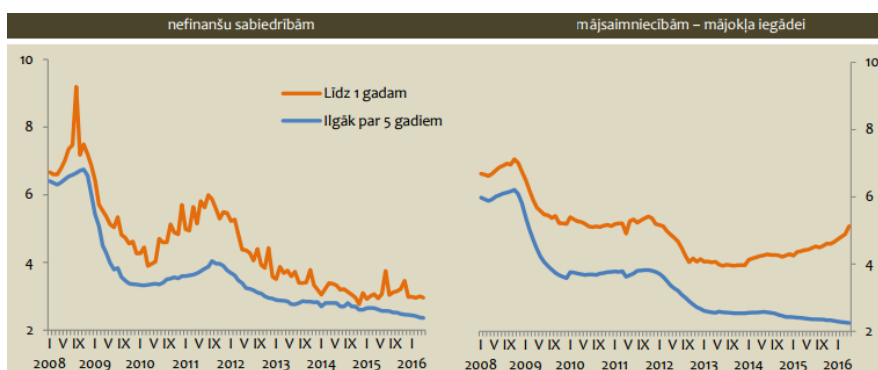
¹⁵⁴ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 77. lpp.

¹⁵⁵ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 77. lpp.

¹⁵⁶ Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecere-to-darbibu-istenosana>, sadaļa "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

Tā kā no kredītportfeļa Latvijas bankas ir spiestas lielas summas norakstīt zaudējumos, tas kopumā kredītportfeļa intensitāti samazina¹⁵⁸. Latvijā pēc ievērojama kredītportfeļa kvalitātes pasliktināšanās 2009. un 2010. gadā tika sasniegts augstākais kredītu ar maksājumu kavējumu rādītājs (skat.3.8.att.) (2010. gada 2. ceturksnī – kredītu ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā banku kredītportfelī bija 28,6%).

No 2010. gada līdz 2014. gadam ievērojami uzlabojās kredītportfeļa kvalitāte, kas lielā mērā bija saistīts ar ekonomiskās situācijas uzlabošanu, kā arī ar sliktu kredītu norakstīšanu. Kopumā bankas kopš 2015. gada sākuma (ieskaitot 2016. gada 1. ceturksni) ir norakstījušas kredītus 215 milj. eiro apmērā, kas ir par 35,5% mazāk nekā 2014. gada attiecīgajā periodā. Kopš 2014. gada kredītportfeļa kvalitāte būtiski nemainās. 2016. gada 1. ceturkšņa beigās kredītu ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā banku kredītportfelī bija 10,9%, kas bija par 2,1 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada un bija viens no zemākajiem rādītājiem kopš 2008. gada beigām. Sarukums bija vērojams visās pamatsummās kategorijās. Pozitīvi vērtējams, ka kredītu ar maksājumu kavējumu virs 180 dienām īpatsvars ir sarucis no 17,6% 2010. gada 3. ceturksnī līdz 4,9% 2016. gada 1. ceturksnī. Joprojām turpinās banku darbs ar kredītu atmaksas grūtībās nonākušajiem klientiem. Pārstrukturēto un atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars kopējā banku kredītportfelī turpina samazināties. 2016. gada 1. ceturkšņa beigās 13,3% no kopējā kredītportfeļa bija pārstrukturētie un atgūšanas procesā esošie kredīti. Sarucis arī no banku bilancēm norakstīto kredītu apjoms, tomēr kredītu norakstīšana nenozīmē, ka pēc tam tiek apturēts parādu piedziņas process¹⁵⁹.

3.9.att. Vidējās svērtās procentu likmes (atlikumiem) izsniegtajiem kredītiem kredītiestādēs (eiro, %) Latvijā¹⁶⁰

¹⁵⁷ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 78. lpp.

¹⁵⁸ Dārziņa L. Kredīts biznesam bankā un alternatīva ar valsts atbalstu. Pieejams: <http://m.lvportals.lv/visi/likumi-prakse?id=276129> (skatīts 30.05.2017.)

¹⁵⁹ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 78. lpp.

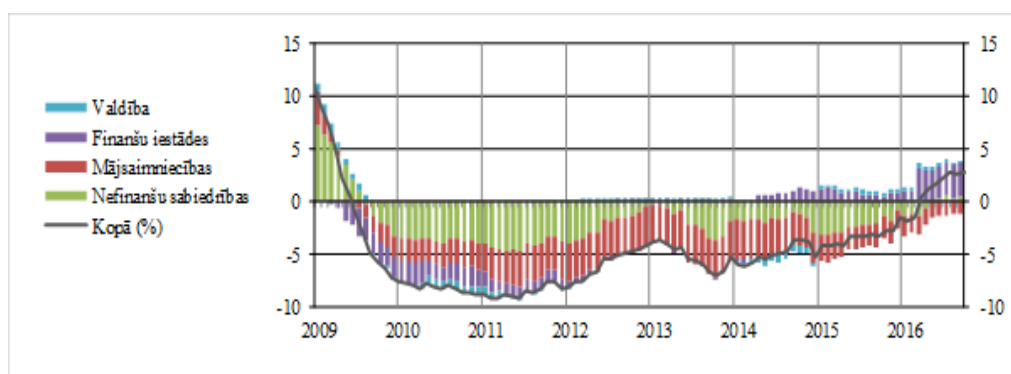
¹⁶⁰ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 78. lpp.

Autore secina, ka Baltijas bankas ir spējušas pārvarēt krīzes laikā strauji pieaugušo kredītu kavējumu apjomu, tomēr situācija kopumā ir veidojusi izmaiņas kreditēšanas politikā, kas šobrīd ietekmē iedzīvotāju un uzņēmumu kredītu pieejamību.

Par banku sektora kreditēšanas situācijas uzlabošanos liecina arī tas, ka, piemēram, vidējās svērtās procentu likmes (atlikumiem) izsniegtajiem kredītiem kredītiestādēs mājsaimniecībām pieaug (skat.3.9.att.).

Jāsecina, ka ilgtermiņa procentu likmes (atlikumiem) nefinanšu sabiedrībām izsniegtajiem kredītiem turpina sarukt un 2016. gada aprīlī sasniedza zemāko rādītāju pēdējo gadu laikā (2,36%). Īstermiņa procentu likmes nefinanšu sabiedrībām arī sarūk, bet to svārstības ir izteiktākas. Ilgtermiņa procentu likmes (atlikumiem) mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem mājokļa iegādei sarūk kopš 2012. gada un 2016. gada aprīlī nokritās līdz 2,25%, kas ir zemākais rādītājs pēdējo gadu laikā, savukārt kopš 2014. gada beigām turpina pieaugt vidēja termiņa (1-5 gadi) procentu likmes mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem mājokļa iegādei¹⁶¹.

Pagaidām uzņēmumu kreditēšanas pieaugums kredītportfelī atspoguļojas ļoti mēreni. Tā iemesls ir lielā amortizācija jeb līdz šim izsniegto kredītu atmaksas intensitāte. Baltijas valstu kontekstā, salīdzinot valstis pēc kredītportfeļiem, Latvija pagaidām atpaliek no Igaunijas aptuveni piecus gadus, bet no Lietuvas – trīs gadus. Latvijā būvniecības attīstību lielākoties bremsē joprojām salīdzinoši pasīvā ES fondu apgūšana. Viens no lieliem izaicinājumiem Latvijā ir novecojušais dzīvojamais fonds. Nozarē iesaka straujāk piemērot konkrētus digitālos risinājumus, kas samazinās administratīvās izmaksas valstij un komercbankām, bet klientam sniegs labāku un kvalitatīvāku servisu¹⁶².

3.10.att. Latvijas rezidentiem izsniegto kredītu atlikuma gada pārmaiņu temps un tā komponenti sektoru dalījumā¹⁶³

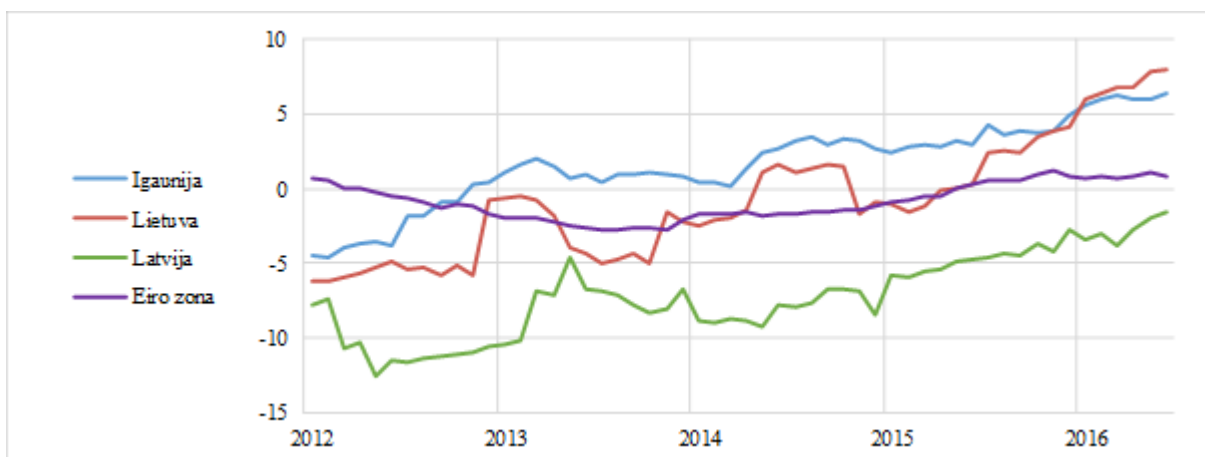
¹⁶¹ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 78. Lpp.

¹⁶² Pirmajā pusgadā sasniegts lielākais no jauna izsniegto kredītu apjoms pēdējo piecu gadu laikā. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/aktualitates/jaunumi/jaunumi/pirmajaa-pusgadaa-sasniegts-lielaakais-no-jauna-izsniegto-kreditu-apjoms-peedeejo-piecu-gadu-laikaa/> (skatīts 30.05.2017.)

¹⁶³ Latvijas Bankas dati.

Bet saskaņā ar Eiropas Centrālās bankas datiem kredītēšanas dinamika iekšzemes mājsaimniecībām un ne-finanšu sabiedrībām izsniegtajiem kredītiem Latvijā atpaliek no kredītēšanas attīstības tuvākajās kaimiņvalstīs (skat.3.10.att.). Arī Euro zonā kopumā kredītēšanas vidējais pārmaiņu temps 2016.gada pirmajā pusē joprojām bija nedaudz augstāks nekā Latvijā.

2016.gada pirmajā pusgadā ir vērojama kopējā kredītportfeļa apjoma pieaugums, un prognozes, kas balstītas uz FKTK 2015.gada nogalē veiktās kredītiestāžu aptaujas rezultātiem, liecina, ka banku stratēģiskie mērķi paredz arī nelielu kredītportfeļa pieaugumu 2016.gada laikā. Kopējā rezidentu kredītportfelī 85,65% ir banku kredīti un 14,35% ir nebanku aizdevumi uz 2015.gada beigām. Nebanku aizdevumi salīdzinot ar 2014.gada beigām ir palielinājušies par 9,8%, sasniedzot 2,08 miljardus *euro*, un turpināja salīdzinoši strauji pieaugt arī 2016. gada pirmajā pusgadā. Tas liecina, ka, saglabājoties relatīvi vājai banku kredītēšanai, pieprasījums pēc alternatīvā finansējuma veidiem Latvijas finanšu tirgū pieaug¹⁶⁴ (skat.3.11.att.).

3.11.att. Iekšzemes nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma gada pārmaiņu temps (%)¹⁶⁵

2016.gada pirmajā pusgadā kopējais Latvijas banku sektora kredītportfelis palielinājās, pieaugot par 358 miljoniem *euro* vai 2,4%. Kopējā pieauguma apjomā rezidentu uzņēmumu aizdevumu portfelis palielinājās par 2,5%, kamēr rezidentu mājsaimniecību portfelis

¹⁶⁴ Pirmajā pusgadā sasniegts lielākais no jauna izsniegto kredītu apjoms pēdējo piecu gadu laikā. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/aktualitates/jaunumi/jaunumi/pirmajaa-pusgadaa-sasniegts-lielaakais-no-jauna-izsniegto-kreditu-apjoms-peedeejo-piecu-gadu-laikaa/> (skatīts 30.05.2017.)

¹⁶⁵ Datu avots – Eiropas Centrālā banka.

samazinājās par 1%, ārvalsts klientu aizdevumu portfelis pieauga par 2,1%, ko daļēji sekmēja neliela ASV dolāra vērtības pastiprināšanās¹⁶⁶.

Banku sektors jau ilgāku laiku ir viens no aktuālākajiem jautājumiem arī ES jaunu likumdošanas iniciatīvu ziņā. Kopš 2008. gada finanšu krīzes ir būtiski reformēts ES banku sektora regulējums, cita starpā, ieviešot stingrākas kapitāla prasības, banku noregulējuma ietvaru, ieskaitot bail-in instrumentu. Joprojām aktuālas ir vairākas darba plūsmas, kas saistītas ar banku savienības izveides pabeigšanu:

- risku mazinošo pasākumu izstrāde un ieviešana, kas izvirzīti kā priekšnosacījumi tālāku kopīgu riska dalīšanas mehānismu izveidei (valdību vērtspapīru riska pakāpes noteikšana kontekstā ar banku kapitāla prasībām, atšķirību mazināšana nacionālo izvēles nosacījumu piemērošanā, maksātnespējas režīma harmonizēšana u.c.);
- kopīga fiskālā atbalsta mehānisma (*common back-stop*) izveide Vienotajam noregulējuma fondam, lai mazinātu nacionālos fiskālos riskus, kas saistīti ar banku noregulējuma īstenošanu;
- vienotas Eiropas noguldījumu garantiju sistēmas izveide – Eiropas Noguldījumu apdrošināšanas sistēmas (Banku savienības trešais pīlārs) regulas projekts, kas nosaka, ka dalībvalstu noguldījumu garantiju fondi pakāpeniski līdz 2024.gadam tiktu apvienoti Eiropas vienotajā noguldījumu apdrošināšanas fondā¹⁶⁷.

Jāuzsver, ka būtiska Eiropas Komisijas iniciatīva, kas skar banku sektora turpmāku darbību saistīta ar plānoto ES līmeņa rīcību, izstrādājot darbības plānu nevajadzīgu normatīvo šķēršļu mazināšanai tautsaimniecības finansēšanā, pilnveidojot regulācijas proporcionalitāti, vienlaicīgi saglabājot prudenciālo mērķu ievērošanu, padarot regulējumu tālredzīgāku un pilnveidojot savstarpējo regulējuma saskaņotību¹⁶⁸.

Vērtējot kreditēšanu plašākā mērogā, jāsaprot, ka 2015. gadā gan visā eirozonā, gan (pagaidām vēl ne tik izteikti) arī Latvijā kreditēšanas tendences sākušas vērsties pozitīvā virzienā. Lai īstenotu cenu stabilitātes mērķi, Eurosistēma jau otro gadu aktīvi īsteno virkni nestandarta monetārās politikas pasākumu, kuriem jādod pozitīvs grūdiens tautsaimniecības izaugsmei, atvieglojot monetāros un finanšu apstākļus, tostarp nodrošinot uzņēmumiem un

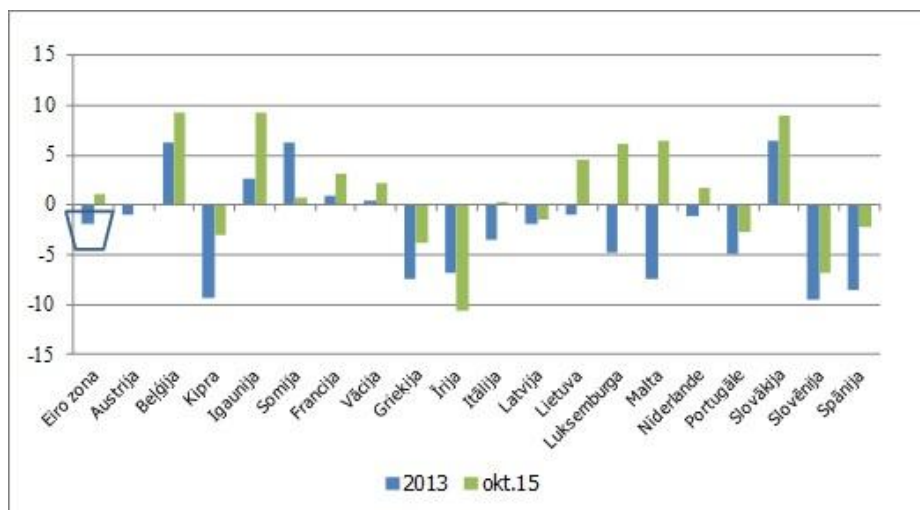
¹⁶⁶ Pirmajā pusgadā sasniegts lielākais no jauna izsniegto kredītu apjoms pēdējo piecu gadu laikā. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/aktualitates/jaunumi/jaunumi/pirmajaa-pusgadaa-sasniegts-lielaakais-no-jauna-izsniegto-kreditu-apjoms-peedeejo-piecu-gadu-laikaa/> (skatīts 30.05.2017.)

¹⁶⁷ Pirmajā pusgadā sasniegts lielākais no jauna izsniegto kredītu apjoms pēdējo piecu gadu laikā. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/aktualitates/jaunumi/jaunumi/pirmajaa-pusgadaa-sasniegts-lielaakais-no-jauna-izsniegto-kreditu-apjoms-peedeejo-piecu-gadu-laikaa/> (skatīts 30.05.2017.)

¹⁶⁸ Turpat.

mājsaimniecībām piekļuvi lētākiem kredītresursiem un gala rezultātā, veicinot inflācijas atgriešanos tuvāk mērķa 2% līmenim¹⁶⁹.

Liels brīvu un salīdzinoši lētu kredītresursu apjoms gan vēl nenozīmē automātisku strauju kredītēšanas izaugsmi, tādēļ ne visur atsācies vērā ņemams kredītēšanas kāpums. Tomēr 17 no 19 eirozonas valstīm kredītu gada pārmaiņu temps pēdējos divos gados - uzlabojies (skat.3.12.att.). Tai skaitā 12 valstīs (arī tādos eirozonas ekonomikas „vaļos” kā Vācija, Francija un Itālija).Arī eirozonā kopumā kredīti auguši absolūtā izteiksmē. Savukārt sešās eirozonas dalībvalstīs kredītēšanas sarukums saglabājas straujāks nekā Latvijā¹⁷⁰.

3.12.att. Kredītu gada pieauguma temps eirozonas valstīs 2013. gada beigās un 2015. gada oktobrī, %¹⁷¹

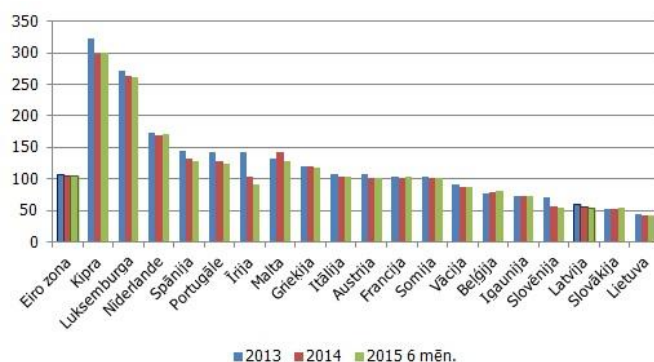
Secināms, ka Igaunijas situācija atšķiras no Latvijas un Lietuvas kredītēšanas jomas tendencēm. Tā kā kredītēšanas cikls globālās finanšu krīzes un pēckrīzes periodā Latvijā bijis visai līdzīgs eirozonas tendencēm, Eirosistēmas monetārās politikas īstenošana vērtējama kā lietderīga arī Latvijas situācijā. Veiktie pasākumi uzrāda, lai arī pastarpinātu, bet tomēr pozitīvu ietekmi. Lai gan arī līdz šim brīdim lielākās Latvijas komercbankas neizjuta resursu trūkumu, lai kredītu vēl vairāk¹⁷².

¹⁶⁹ Purviņš V. Vai stāvoklis kredītēšanā uzlabojas? Situācija Latvijā un eirozonā. Pieejams: <http://www.irlv.lv/2016/1/4/vai-stavoklis-kreditesana-uzlabojas> (skatīts 30.05.2017.)

¹⁷⁰ Turpat.

¹⁷¹ Eiropas Centrālā banka (ECB).

¹⁷² Purviņš V. Vai stāvoklis kredītēšanā uzlabojas? Situācija Latvijā un eirozonā. Pieejams: <http://www.irlv.lv/2016/1/4/vai-stavoklis-kreditesana-uzlabojas> (skatīts 30.05.2017.)

3.13.att. Eirozonas uzņēmumiem un māsjsaimniecībām izsniegto kredītu attiecība pret IKP 2013. un 2014. gadā un 2015. gada 1. pusgadā, %¹⁷³

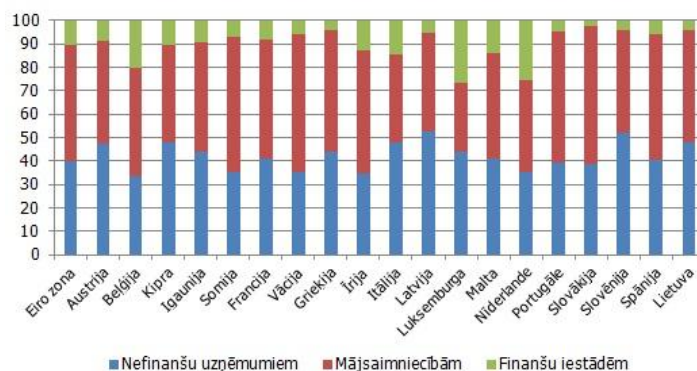
Kopējais iekšzemes kredītportfelis eirozonā kopumā vēl pārsniedz iekšzemes kopprodukta apjomu, tomēr šī attiecība sarukusi no 107.0% 2013. gadā līdz 104.9% 2015. gada pirmajā pusē (skat.3.13.att.).

No 19 eirozonas valstīm 11 valstīs kredītu kopapjoms pārsniedz iekšzemes kopprodukta apjomu, norādot uz kredītu lomu tautsaimniecības izaugsmē, tomēr vairumā valstu kredītu/IKP attiecība pēdējā pusotrā gadā sarukusi. Latvijā, tāpat kā pārējās pēdējā dekādē eirozonai pievienojušajās Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs, kredīti veido 40-80% no IKP un turpina samazināties (izņemot Igauniju, kur kredītu/IKP attiecība stabilizējusies virs 70% līmeņa un ir augstākā minēto valstu vidū). Latvijā kredītu līmenis veido ap 55% no IKP (tikpat, cik Slovēķijā un Slovēnijā), bet tomēr apsteidzam Lietuvu, kurai tie ir nepilni 45%¹⁷⁴.

Pārmaiņas Latvijā bijušas praktiski analogiskas eirozonā notikušajām, māsjsaimniecību un finanšu iestāžu kreditēšanai citviet eiro zonā gan saglabājot nozīmīgāku īpatsvaru. Tomēr dažās eirozonas valstīs kredītu strukturālās pārmaiņas šajā laika posmā bijušas nozīmīgākas (4-5 procentu punkti). Piemēram, nefinanšu uzņēmumiem izsniegto kredītu īpatsvars būtiski audzis Luksemburgā. Savukārt māsjsaimniecību kreditēšanas daļa nozīmīgāka kļuvusi Beļģijā, Īrijā, Slovēnijā, bet sarukusi Igaunijā, kur vienlaikus būtiski audzis finanšu iestādēm izsniegto kredītu īpatsvars (skat.3.14.att.).

¹⁷³ Eiropas Centrālā banka (ECB).

¹⁷⁴ Purviņš V. Vai stāvoklis kreditēšanā uzlabojas? Situācija Latvijā un eirozonā. Pieejams: <http://www.irlv.lv/2016/1/4/vai-stavoklis-kreditesana-uzlabojas> (skatīts 30.05.2017.)

3.14.att. Kredītportfeļa struktūra eirozonas valstīs 2015. gada oktobrī, %¹⁷⁵

Kopumā kredītu un IKP attiecības dinamika norāda, ka ekonomikas izaugsmi aizvien vairāk balsta dažādi nebanku finansējuma veidi, kā arī investīcijas uz pašu uzņēmēju uzkrāto līdzekļu pamata un mājsaimniecību uzkrājumu veicināts privātā patēriņa kāpums¹⁷⁶. Autore vēlas uzsvērt, ka kredīti tautsaimniecības izaugsmes veicināšanā ieņem un arī turpmāk ieņems nozīmīgu lomu, tomēr ir jāvērtē arī cits finanšu sektora sastāvdaļas piensums Baltijas valstu tautsaimniecībā.

¹⁷⁵ Eiropas Centrālā banka (ECB).

¹⁷⁶ Turpat.

Secinājumi

1. Finanšu liberalizācija var tikt uzskatīta gan par makroekonomiskajām, gan par strukturālajām reformām, gan arī var priekšnosacīt plašākas ekonomiskās reformas.
2. No ārvalstu banku klātbūtnes ir sagaidāms pozitīvs efekts uz vietējām bankām. Taču, bez šiem pozitīvajiem efektiem, vietējās bankas var saskarties ar nelabvēlīgu situāciju attiecībā uz nevienlīdzīgu pieeju starptautiskajiem kapitāla tirgiem, salīdzinot ar ārvalstu bankām.
3. Finanšu liberalizācijas secībai ir bijusi svarīga loma, ietekmējot banku tirgū noritēšos procesus, gan efektivitātes uzlabojums finanšu tirgus liberalizācijas gadījumā un institucionalizācijas augsme akciju tirgus liberalizācijas gadījumā, gan arī nevienlīdzīgu apstākļu radīšanā, piesaistot finansējumu no starptautiskajiem fondiem, kā arī ilgtermiņa ieguldījumu trūkums gadījumā, ja tiek liberalizēts, pirmatnēji un vienīgi, vietējais finanšu sektors.
4. Komercbanku darbības lauks ir ļoti plašs un ietekme tautsaimniecībā ir nozīmīga, tāpēc ir ļoti svarīgi apzināties komercbanku darbības ietekmējošos faktoros. Ņemot vērā to daudzveidīgo piedāvājuma klāstu un daudzveidīgo klientu klāstu, komercbanku darbību principā ietekmē viss apkārt notiekošais.
5. Lai novērtētu bankas efektivitāti un ienākumus (gan procentu, gan neprocentu) parasti salīdzina bankas peļņu un aktīvus. Bankas cenšas maksimizēt to aktīvu daļu, kas dod peļņu.
6. Baltijas valstu banku pamatkapitāla struktūra ir līdzīga, bet galvenās atšķirības ir to nominālajā apjomā, jo Lietuvas un Igaunijas tirgus nav tik sadrumstaloti.
7. Latvijas komercbanku sektors ir vairāk sadrumstalots, bankas ir vairāk, līdz ar to ir lielāka konkurence. Banku tirgus daļu aspektā notiek pārmaiņas, dažas no Baltijas valstu bankām plāno vai jau realizē apvienošanās, lai nodrošinātu konkurētspēju nākotnē. Autore uzskata, ka Baltijas banku pamatkapitālu, aktīvus ietekmē pasaules globālie procesi, jautājums ir, kā katra atsevišķā banka uz tiem reaģē, spēj tos asimilēt, nodrošinot bankas klientu finanšu drošību un savu izaugsmi.
8. Banku sektors ir būtiska Baltijas tautsaimniecības daļa, tomēr bijusī ekonomiskā krīze ir ierobežojusi banku sektora iespējas – galvenokārt samazinot pozitīvo stimulējošo ietekmi uz nozarēm, noguldījumu pārvaldi, investīciju piesaisti.

Kopumā secināms, ka banku sektors aizņem Baltijas valstu finanšu sektoros līdz 80%, kas veido būtiskāko finanšu sektora daļu.

9. Baltijas bankas ir spējušas pārvarēt krīzes laikā strauji pieaugušo kredītu kavējumu apjomu, tomēr situācija kopumā ir veidojusi izmaiņas kreditēšanas politikā, kas šobrīd ietekmē iedzīvotāju un uzņēmumu kredītu pieejamību.
10. Igaunijas situācija atšķiras no Latvijas un Lietuvas kreditēšanas jomas tendencēm. Tā kā kreditēšanas cikls globālās finanšu krīzes un pēckrīzes periodā Latvijā bijis visai līdzīgs eirozonas tendencēm, Eirosistēmas monetārās politikas īstenošana vērtējama kā lietderīga arī Latvijas situācijā.
11. Inovācijas un reputācija, kā arī kompetences paaugstināšana un kvalitatīvas finanšu konsultācijas, iedzīvotāju informēšana par finanšu risinājumiem stiprina tautsaimniecību kopumā, jo tiek piedāvāti nepieciešamie instrumenti, lai veiktu uzņēmējdarbību tautsaimniecības dažādās jomās, paaugstinātu iedzīvotāju kvalitāti, nostiprinātu valstu konkurētspēju.
12. Komercbanku ietekme uz tautsaimniecību kā daļa no finanšu sektora Baltijas valstīs atbilst klasiskām ekonomikas pieejām, nodrošinot resursus, ieguldījumu un uzkrājumu veidošanos mājsaimniecībām un uzņēmējdarbības sektoram. Kā nākotnes nepieciešamība būtu jaunu, inovatīvu finanšu risinājumu piedāvājums, kas aktivizētu arī tautsaimniecības kopējo aktivitāti, ražošanas jaudas, resursu pieejamību.

Priekšlikumi

Izanalizējot komercbanku kā finanšu sektora sastāvdaļu un izpētot Latvijas komercbanku darbību, tas ietekmējošos faktorus, krīzes nepieļaušanai un efektīvakai komercbanku attīstībai autore izvira sekojošus priekšlikumus:

1. Valsts fiskālās un monetārās politikas ietvaros ir jārod risinājumi hipotekārās kreditēšanas pieejamībai tām iedzīvotāju grupām, kurām ir aktuāls savs mājokļa jautājums - jaunām ģimenēm, ģimenēm ar bērniem, pensionāriem, karavīriem u.c.

Attīstīt hipotekārās kreditēšanas programmas, kas ļaus ņemt kredītus gan ar fiksētu, gan peldošu procentu likmi, piedāvāt refinansēšanas iespējas citas komercbankās ar zemāku procentu likmi.

Komercbankām pievērst uzmanību riskiem, kuri saistīti ar ekonomisko attīstību (kredītriska, operacionālā, tirgus riska analīze). Detalizēta klienta novērtēšana pēc kredīta atgriešanas iespējām.

2. Komercbankām ir jāpārskata sava kreditēšanas politika un jāinvestē tautsaimniecības nozarēs, "sildot" ekonomiku un veicinot naudas apriti. Izveidot kreditēšanas modeli, kas būtu pieejams mikrouzņēmumiem, zemnieku saimniecībām un mājražotājiem, kas veicinātu gan uzņēmējdarbību, gan iedzīvotāju pāreju no meklējumiem darba tirgū uz preču un pakalpojumu ražošanu un piedāvājumu tirgū, izmantojot tādus instrumentus, kā garantijas, aizdevumi, ieguldījumi riska kapitāla fondos u.c. Pretējā gadījumā, mikrouzņēmumi meklēs atbalstu citās attīstības finanšu institūcijās.

3. Jāturpina tehniskā nodrošinājuma, tehnoloģisko līdzekļu attīstību, lai banku pakalpojumi būtu pieejami ērti un ātri. Ir ļoti ieteicams banku sektoram transakcijas veikt 24 stundas dienā, 7 dienas nedēļā, jo esošā sistēma ir stipri novecojusi.

Plaši izmantoti finanšu tehnoloģijas uzņēmumu fintech, piedāvātie pakalpojumi, kas ļauj veikt darījumus attālināti, un nav nepieciešamības būt klātienē. Mobilā, sms banka u.c. pakalpojumi strauji attīstās jauno uzņēmēju vidū, kas palīdz veikt ikdienas maksājumus vieglākā un ērtākā formātā.

4. Klientiem pēc iespējas attīstīt savas zināšanās finanšu jomā. Interesēties pēc jauniem finanšu instrumentiem, lai atbildīga darbība būtu gan no kredītiestādes, gan no klienta puses.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Statistisko datu avoti:

1. Centrālā statistikas pārvalde, Latvijas Banka, Finanšu un kapitāla tirgus komisija, 2015. gads.
2. Constâncio V. Challenges for the European banking industry. Madrid, 7 July 2016. Pieejams:https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2016/html/sp160707_1.en.html (skatīts 15.05.2017.)
3. Eiropas Komisija "Ekonomiskā analīze. Komisijas Rīcības plāna pavadošais dokuments Eiropas Komisijas paziņojumam Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Rīcības plāns kapitāla tirgu savienības izveidei"". http://ec.europa.eu/finance/capital-markets-union/docs/building-cmu-economic-analysis_en.pdf 30.09.2015., 99.-100.lpp. Finanšu sektora aktīvi no Igaunijas IKP ir 154, 7%, no Lietuvas IKP 94, 9% (vidējais rādītājs no 2013.gada līdz 2015.gadam)
4. Euro zonas tautsaimniecība, ECB monetārā politika un Eiropas finanšu sektors 2016. gadā. Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/pub/annual/html/ar2016.lv.html> (skatīts 17.05.2017.)
5. FKTK pārskats Banku darbība Latvijā 2016.gada 1.ceturksnis.
6. FKTK. Publiskie ceturkšņa pārskati banku dalījumā. Pieejams: <http://www.fktk.lv/lv/statistika/kreditiestades/publiskie-ceturksna-parskati-i.html> (skatīts 15.05.2017.)
7. FKTK pārskats par finanšu un kapitāla tirgu 2016.gada 2.ceturksnī.
8. Latvijas Bankas un Latvijas Centrālā depozitārija dati, 2016.gada 30.jūnijs. Kopējie finanšu sektora aktīvi (FKTK uzraudzītās un FKTK nezraudzītās iestādēs) 2016.gada 1.pusgada beigās bija 39,9 miljardi eiro, bet ieskaitot arī Latvijas kapitāla tirgu (publiskā apgrozībā esošās vērtspapīru emisijas) – 42,9 miljardi eiro.
9. LKA dati. Pieejams: http://www.lka.org.lv/lv/pdf/Banku_statistika_www_12_2016.pdf (skatīts 15.05.2017.)
10. LKA dati. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/statistika/> (skatīts 15.05.2017.)
11. LKA dati. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/statistika/aktivi.html> (skatīts 15.05.2017.)
12. LKA dati. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/statistika/aktivi.html> (skatīts 15.05.2017.)
13. LKA dati. Pieejams: http://www.lka.org.lv/lv/statistika/pz_aprekins.html (skatīts 15.05.2017.)

14. Pirmajā pusgadā sasniegts lielākais no jauna izsniegto kredītu apjoms pēdējo piecu gadu laikā. Pieejams: <http://www.lka.org.lv/lv/aktualitates/jaunumi/jaunumi/pirmajaa-pusgadaa-sasniegts-lielaakais-no-jauna-izsniegto-kreditu-apjoms-peedeejo-piecu-gadu-laikaa/> (skatīts 30.05.2017.)
15. Statistika par vērtspapīru tirgu, 2012.gads, Latvijas Centrālais deponitārijs, 4.lpp.

Likumi un noteikumi:

1. LR likums Kredītiestāžu likums. LR AP un Valdības Ziņotājs, Nr. 23, 07.12.1995. (ar turpmākiem grozījumiem)
2. Ministru kabineta 2017. gada 21. marta rīkojums Nr. 126 "Par Finanšu sektora attīstības plānu 2017.-2019. gadam". Publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", 23.03.2017., Nr. 61 (5888) Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/61.10> (skatīts 25.05.2017.)
3. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/281943-par-valdibas-ricibas-planu-deklaracijas-par-mara-kucinska-vadita-ministru-kabineta-iecere-to-darbibu-istenosana-i-sada-la> "Tautsaimniecības stiprināšana", 051.punkts, uzdevums 51.1., 2016.gada 3.maijs, Ministru kabineta rīkojums Nr. 275.

Autoru darbi:

1. Bayraktar, N., & Wang, Y. Foreign bank entry, performance of domestic banks and the sequence of financial liberalization. The World Bank Policy Research Working Paper Series 3416, 2004, 40.pp.
2. Bessis, J. Risk management in banking John Wiley & Sons, 2012, p.324
3. Bikse, V. Nauda un bankas Valsts administrācijas skola, 1994, 28.lpp
4. Cecchetti, S.G. Money, Banking, and Financial Markets McGraw-Hill Irwin, 2016, p.266
5. Čeveris, M., Karnīte, R. Nerezidentu noguldījumi Latvijas bankās Rīga: LZA EI, 2006, 5.lpp.
6. Henry.P. Stock Market Liberalization, Economic Reform, and Emerging Market Equity Prices. The Journal of Finance. Vol. 55, No. 2 (Apr., 2000), pp. 529-564
7. Howell, P., Bain, K. The Economics of Money, Banking and Finance Prentice Hall, 2005, p.68

8. Kudinska, M. Komerčbanku risku vērtība un tās atbilstība bankas pašu kapitālam Rīga, 2004, 5.lpp.
9. Kudinska, M. Komerčbanku risku vērtība un tās atbilstība bankas pašu kapitālam Rīga, 2004, 5.-53.lpp.
10. Kutuzova, O. Finanšes un kredīts Rīga: BA Turība, 2001, 45.-50.lpp
11. Latvijas Padomju enciklopēdija 1.sējums Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1981, 666.lpp.
12. Leonoviča, L. Banku darbības vērtēšana Rīgas Tehniskā universitāte, 2005, 62.-68.lpp.
13. Saksonova, S. Banku darbība Latvijas komercbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006, 13.-79.lpp.
14. Solovjova, I. Komerčbanku sistēmas stabilitātes problēmas SIA „Izglītības soļi”, 2009, 264.lpp
15. Коробова, Г.Г. Банковское дело Москва: Экономистъ, 2006, 59-108 с.
16. Лаврушин, О.И. Банковское дело Москва: Банковский и биржевой научно – консультационный центр, 2002, 69-76 с.
17. Лаврушина, О.И. Банковское дело Москва "Финанси и статистика", 1999, 75 с.

Interneta resursi:

1. Baltijas biznesa pārskats. Pieejams:
http://www.seb.lv/sites/default/files/web/files/webstorage/Parskati/SEB-BBO-2017_LV.pdf (skatīts 25.05.2017.)
2. Baltijas valstīs izveidota kopēja finanšu konsultantu licencēšanas organizācija. Pieejams:<http://lka.org.lv/lv/aktualitates/jaunumi/jaunumi/baltijas-valstis-izveidota-kopeeja-finanshu-konsultantu-licenceeshanas-organizaacija/> (skatīts 30.05.2017.)
3. Banking and Finance, Capital Markets in the EU, Capital Markets Factsheet, 30.09.2015, Eiropas Komisija, 2. lpp.
4. Banku nozare Baltijā, Nordea un DNB apvienošanās. Industrijas ekspertīze. Prudentia M&A Folio. Maijs – Augusts 2016. 3. lpp.
5. Basel Committee on Banking Supervision, [tiešsaite]. Pieejams
<http://www.bis.org/publ/bcbsca.htm>
6. Dārziņa L. Kredīts biznesam bankā un alternatīva ar valsts atbalstu. Pieejams:
<http://m.lvportals.lv/visi/likumi-prakse?id=276129> (skatīts 30.05.2017.)

7. Eiro zonas banku veiktās kreditēšanas 2017. gada marta apsekojums: galvenie rezultāti Latvijā. Pieejams: https://www.makroekonomika.lv/sites/default/files/2017-05/BLS_%202017_marts.pdf (skatīts 15.05.2017.)
8. Ekonomikas ministrijas veiktais finanšu instrumentu tirgus nepilnību izvērtējuma ziņojums, 2014.gads, 82.lpp.
9. George R. G. Clarke, R. Cull, and Maria Soledad Martinez Peria .Does foreign bank penetration reduce acces to credit in developing countries? Evidence form asking borrowers. Development Research Group. The World Bank, 2002
10. Hāka Ž. Baltijas banku sektors atrodas ievērojamas konsolidācijas priekšā. Dienas Bizness, 2016. gada 4. oktobris
11. Hāka Ž. Kredītiestāžu skaits Eiropā uz 1 miljonu iedzīvotāju ir samazinājies no 19 līdz 15. Dienas Bizness. 2017. gada 16. maijs. Pieejams: <http://www.db.lv/finanses/finansejums/kreditiestazu-skaits-eiropa-uz-1-miljonu-iedzivotaju-ir-samazinajies-no-19-lidz-15-462894> (skatīts 17.05.2017.)
12. Kaminsky G., Schmukler S. Short-Run Pain, Long-Run Gain: The Effects of Financial Liberalization. IMF Working Paper, 2003.
13. Laizāns T. Finanšu un kapitāla tirgus uzraudzības modeļi, [tiešsaite]. Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv/finansu-un-kapitala-tirgus-uzraudzibas-modeli>
14. Latvijas Banka, Latvijas maksājuma bilance, [tiešsaite]. Pieejams: https://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/LMB_2014.pdf
15. Lonerte S. Nordea un DNB apvienos darbību Baltijas valstīs. Preses relīze, 25.08.2016. Pieejams: <http://www.nordea.lv/par+nordea/par+nordea/mediju+telpa/25082016/1769332.html> (skatīts 15.05.2017.)
16. Nordea ekonomikas apskats: 2016. gadā Latvijas IKP izaugsme būs 3,0%. Pieejams: <http://www.nordea.lv/par+nordea/par+nordea/mediju+telpa/09122015/1748662.html> (skatīts 01.06.2017.)
17. Pelane A. Latvijas banku sektors lielo pārmaiņu gaidās. Pieejams: <http://www.lsm.lv/raksts/zinju-analiize/zinas/latvijas-banku-sektors-lielo-parmainu-gaidas.a174086/> (skatīts 01.06.2017.)
18. Purviņš V. Kreditēšanas struktūra un dinamika Latvijā un citās eiro zonas valstīs. Pieejams: <https://www.makroekonomika.lv/kreditesanas-struktura-un-dinamika-latvija-un-citas-eiro-zonas-valstis> (skatīts 15.05.2017.)
19. Purviņš V. Vai stāvoklis kreditēšanā uzlabojas? Situācija Latvijā un eirozonā. Pieejams: <http://www.irlv.lv/2016/1/4/vai-stavoklis-kreditesana-uzlabojas> (skatīts 30.05.2017.)

20. Ratings News. Pieejams: <https://www.moodys.com/researchandratings/research-type/issuer-research/ratings-news/003004005/003004005/-/-1/0/-/0/-/-/en/global/rr> (skatīts 17.05.2017.)
21. Riļejeva J., Rudzītis E. SEB: Baltijas valstu mājsaimniecības kļūst finansiāli spēcīgākas. Pieejams: <http://www.seb.lv/jaunumi/2016-04-20/seb-baltijas-valstu-majsaimniecibas-klust-finansiali-specigakas> (skatīts 30.05.2017.)
22. Šīrenbeks, H. Modernais banku kontrolings: uz ienesumu orientētas banku vadīšanas pamati Zinātne, 2008, 23.lpp.
23. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, jūnijs 2016. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. – 17.-78. lpp.
24. Zubkova, J., Kaužēns, E., Tillers, I., Prūsis, M. Latvijas finanšu tirgus. Latvijas Banka, 2002, 17.lpp.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs “Komerčbanku kā finanšu sektora sastāvdaļas darbības raksturojums”
izstrādāts LU Biznesa, ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniska kopija atbilst izdrukai.

Autore: Anastasija Bratkova _____
(paraksts) (datums)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr. Ekon., profesore Svetlana Saksonova _____
(paraksts) (datums)

Recenzents: Dr. Ekon, as. Profesore Marina Kudinska _____
(paraksts) (datums)

Darbs iesniegts finanšu katedrā _____

Dekāna pilnvarotā persona: lietvedības sekretāre Alla Ščukina _____

Darbs aizstāvēts Valsts pārbaudījumu komisijas sēdē

_____ prot. Nr. _____

Komisijas sekretārs: _____
(vārds, uzvārds, paraksts)